

6835

ՅԻՍՈՒՍԻ

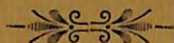
ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Վ. ՇՄԻԴՏԻ ԵՒ Ռ. ՕՏՏՈՅԻ ԵՐԿԵՐԻՑ

ՀԱՄԱՌՕՏԵՑ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

8(ՀԻՍՈՒՍ)

6-72

Ս. ԷԶՄԻԱՇԻՆ

պարան Մայր Աթոռոյ

1909

3 (Հիսուս)

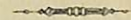
72

W

12 JUL 2009
11 OCT 2009

ՅԻՍՈՒՍԻ

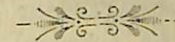
ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Վ. ՇՄԻԴՏԻ ԵՒ Ռ. ՕՏՏՈՅԻ ԵՐԿԵՐԻՑ

ՀԱՄԱՌՕՏԵՑ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Տպարան Մայր Աթոռ Ս

1909

15 JUL 2013

6835

Ն Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն.

Բուն նիւթին անցնելուց առաջ, պէտք է տեղեկանալ, թէ ի՞նչ պատմական աղբիւրներ ունինք Յիսուսի անձնաւորութեան, կեանքի և գործունէութեան մասին:

Մեր գլխաւոր աղբիւրները Նոր Կտակարանի գրքերն են: Նոր Կտակարանը մի գիրք չէ, այլ մի փոքրիկ մատենադարան, զանազան գրքոյկներից կազմուած, տարբեր ժամանակներում և տարբեր հեղինակների ձեռքով գրուած, բազմազան բովանդակութեամբ և նպատակներով: Այդ գրքերը հաւաքել է եկեղեցին առաջին դարերում՝ իբրև իւր դասական ժամանակի արտադրութիւններ, առաքելական ժամանակի գրուածքներ, որոնց մէջ վաւերական կերպով պատմուած է իւր սկզբնաւորութիւնը:

Բազմաթիւ նուազ արժէք ունեցող և անհաստատ նիւթերի միջից եկեղեցու հայրերը զգուշութեամբ, պատմական ըմբռնողութեամբ և զարմանալի տակտով ջոկել են այն, ինչ որ իւր կրօնական բարոյական բովանդակութեամբ հաստատ կերպով ամենից աւելի բարձր տեղն ունի և կարող է, վաւերական առաքելական սկզբնաւորութիւն ունենալով, ուղիղ տեղեկութիւններ հաղորդել:

Այնուամենայնիւ պատմական քննադատութիւնը նոցա կարծիքներով բաւականանալ չէր կարող: Նոր Կտակարանի բոլոր գրքերը, աւետարանները և առաքելական բոլոր թղթերը, հիմնական խիստ քննադատութեան ենթարկուեցին պատմական, կրօնապատմական և լեզուաբանական գիտութիւնների միջոցներով և մե-

2085

թողնելով: Այդ պատճառով շատ կարծիքներ այժմ փոխուած են: Այնպիսի խնդիրներ, որ դարեր շարունակ հաստատ և անվիճելի էին համարուել, այժմ անհաստատ, անկարելի կամ անորոշ են դարձել: Սակայն չնայելով բոլոր հարցերին և նրանց բազմազան պատասխաններին, գիտութիւնը սկսեց հետզհետէ անդորր դառնալ, առաջ եկան որոշ հաստատուն եզրակացութիւններ, որոնց հիման վրայ կարելի էր գործը շարունակել: Այդպիսի քննադատութեան ամենախիստ ժամանակն էլ վաւերական ճանաչուեցին Պօղոս առաքեալի չորս մեծ թղթերը՝ Գաղատացւոց, առաջին և երկրորդ Կորնթացւոց և Հռովմայեցւոց, գրուած մօտաւորապէս 20 տարի վարդապետի մահից յետոյ:

Բայց մեր առանձին նպատակի համար այդ նամակները դժբախտաբար շատ բան չեն տալիս: Նոքա ոչ թէ Յիսուսի կեանքի և վարդապետութեան նկարագրութիւններ են, այլ պատահական գրուածքներ՝ տարբեր նպատակներով. միայն երկրորդաբար հանդէս են գալիս այնտեղ Յիսուսի կեանքից էլ որոշ գծեր, խօսքեր և գործեր: Սակայն այդ չնչին տեղեկութիւններն էլ մեծ արժէք ունին պատմական քննութեան տեսակէտից. նրանցով գոնէ հնարաւոր է դառնում հաստատ կերպով որոշելու Յիսուսի կեանքի և գործունէութեան ամենագլխաւոր գծերը, որոնց վրայ կարելի է շէնքի շարունակութիւնը կառուցանել:

Եթէ Պօղոս առաքեալի չորս թղթերը վաւերական են, որի մասին կասկած չկայ, հաստատ է ուրեմն, որ Յիսուս անունով մի անձնաւորութիւն ապրել է և գործել. մի անձնաւորութիւն, որ անկասկած ամենաբարձր ուժի և արժէքի տէր է եղել և իրեն հետեղ համայնքի վրայ ամենամեծ ազդեցութիւնն է թողել: Տեղեկանում ենք նաև, որ նա շրջել է և քարոզել հրէաների մէջ, որ տասներկու աշակերտներ է ունեցել իրեն հետ, որ նորա գործունէութեան շնորհիւ մի համայնք է կազմուել՝ հրէութիւնից տարբեր, որ նա «Մեսիա» էր ուզում լինել, բայց զոհ է գնացել իւր ժողովրդի իշխաններին ատելութեանը և աշակերտներից մէկի մատնութեամբ:

Խաչուել է, և որ նրա համայնքի մէջ այն հաւատն էր իշխում, թէ նա մեռելներից յարութիւն է առել և շուտով պէտք է կրկին գայ: Մէջ է բերում նաև նրա խօսքերից մի քանիսը, որոնցից տեղեկութիւն ենք ստանում, որ մեռնելուց կարճ ժամանակ առաջ «Խորհրդաւոր Ընթրիք» է արել իւր աշակերտների հետ:

Ամենից էականն այն է, որ Պօղոսի թղթերի մէջ մենք մի բարեպաշտութիւն ենք տեսնում, որ իւր աննման ջերմութեամբ բոլորովին տարբերում է հրէութիւնից, կազմելով կրօնի մի աւելի բարձր աստիճան և հնաւորութիւն տալով մեզ գաղափար կազմել Յիսուսի, իրեն վարդապետութեան և նոր բարեպաշտութեան էական բովանդակութեան ու բնոյթի մասին:

Ինչպէս ասացինք՝ Պօղոսի թղթերի այդ տեղեկութիւնները շատ ընդհանուր են և շատ քիչ, կենսագրութիւն կազմելու համար. բայց նրանցով մենք ազատուում ենք այն երեակայութիւններից, որոնք կամենում էին Յիսուսի ամբողջ կեանքը զրոյց և հնդկական բրահմանական կամ բուդդայական առասպել դարձնել:

Այդ ընդհանուր պատկերը լրացնելու համար մենք պէտք է դիմենք Նոր Կտակարանի առաջին չորս գրքերին կամ աւետարաններին: Դժբախտաբար այստեղ այնպիսի հաստատ հողի վրայ չենք, ինչպիսին ունէինք մեր ոտքերի տակ Պօղոսի չորս մեծ թղթերի նկատմամբ:

Քննութիւնը այստեղ դանդաղ և միայն քայլ առ քայլ առաջ է գնում՝ վստահելին անվստահելուց և պատահականը ոչ պատահականից որոշելու համար:

Ամենից առաջ աչքի է ընկնում այն մեծ տարբերութիւնը, որ կայ այդ աւետարանների տեղեկութիւնների և նրանց ընդհանուր բնաւորութեան մէջ. յատկապէս նկատելի է այն վիճը, որ բաժանում է առաջին երեք աւետարաններին չորրորդից՝ Յովհաննու աւետարանից: Մատթէոսը, Մարկոսն ու Լուկասն էլ զանազան տարբերութիւններ ունին, բայց ընդհանուր առմամբ նրանց նիւթը և պատմական տեղեկութիւն-

ները զարմանալի կերպով նոյնն են. մինչև անգամ պատմելու պարզ և միամիտ եղանակը, որ անարուեստ է և առանց նպատակների, նոյնն է երեքի մէջ: Նոյն է նաև նրանց ընդհանուր հորիզոնը, կրօնական հասկացողութիւնները և պատկերացումները: Այդ բոլորը միանգամից փոխւում է չորրորդ աւետարանի մէջ: Ամենապարզ կերպով երևում է տարբերութիւնը Յիսուսի խօսելու եղանակի մէջ: Այնտեղ՝ Մատթէոս, Մարկոս և Ղուկաս տալիս են մեզ կարճ, որոշ և հակիրճ նախադասութիւններ, որ ունենդիրների յիշողութեան մէջ անմոռանալի են մնացել, կամ բազմազան կենդանի առակաձև խօսակցութիւններ, որոնք անմասն են իրենց պատկերաւորութեամբ և թարմ անմիջականութեամբ: Յովհաննու աւետարանի մէջ բոլորովին ուրիշ կերպ է երկար, հանդիսաւոր ճառ, խորը, ծանր, վերացական, յաճախ սաւառնող, շատ անգամ դիտմամբ երկդիմի, պատկերներով աղքատ և այլաբանութիւն սիրող: Մի խօսքով՝ աւելի մի դպրոցի գլխաւորի հանդիսաւոր ուսուցիչ, քան թէ ժողովրդական քարոզչի ոգեւորւած պատգամ: Բացի այդ՝ նկատելի է նաև այն տարբերութիւնը, որ առաջին երեք աւետարանիչների հասկացողութիւններն ու պատկերացումները պարզ են և ժողովրդական, այն ինչ չորրորդ աւետարանիչը գտնւում է ժամանակի փելիսոփայութեան ազդեցութեան տակ: Այստեղ հանդէս է գալիս Աղէքսանդրիայի փելիսոփայութեան յաւիտենական Բանը (Լոգոս), որ Աստուծոյ մէջ եղած բանականութիւնն է համարւում: Այդ գաղափարի օգնութեամբ՝ չորրորդ աւետարանիչը կամենում է ժամանակակիցներին հասկանալի դարձնել, որ Յիսուսի մէջ յայտնուել է Աստուածութիւնը:

Դրա վրայ է հիմնուած նորա ամբողջ աւետարանը և այդ պատճառով էլ Քրիստոսի պատկերը այստեղ բոլորովին ուրիշ է, նորա զուտ անհատական բնաւորութիւնը կորել է և ամեն ինչ ստորագասւում է վերև յիշուած գաղափարին: Այն, ինչ որ առաջին երեք կամ համատես կոչուած աւետարանների մէջ պարզ է և անմիջական, և կենդանի պատկեր է տալիս, այս-

տեղ դառնում է միայն շրջանակ մի խորիմաստ մտքի համար:

Դորա հետեանքն է այն, որ Յիսուսի անձնաւորութիւնը չորրորդ աւետարանի մէջ բոլորովին հրաշալի և բացարձակ կերպով գերմարդկային է դարձել: Համատես աւետարանների մէջ էլ այդ գիծը բաւական զօրեղ է, բայց այնտեղ հնարաւոր է դեռ ևս զարգացմանը հետեւ և պատմականը որոշել գերբնականից: Մենք կարդում ենք համատես աւետարանների մէջ օրինակ, որ հրաշք գործելու համար դժուարութիւններ կան և որոշ պայմաններ են հարկաւոր. դէպքեր էլ կան, որ նա հրաշք գործել չի կարողանում: Պարզ կերպով խոստովանում է ինքն էլ, որ չգիտէ, թէ երբ պիտի գայ Աստուծոյ արքայութիւնը և նրա աշակերտներին էլ այդ բանը չի զարմացնում: Բոլորովին այլ կերպ է չորրորդ աւետարանի մէջ. այստեղ ոչ արգելքներ կան և ոչ էլ պայմաններ են հարկաւոր. ամեն ինչ յայտնի է նրան և առանց որ և է աշխատանքի չլսուած բաներ են կատարւում նրա ձեռքով: Նա ջուրը գինի է դարձնում և Ղազարոսին յարութիւն է տալիս, որը երեք օր գերեզմանի մէջ լինելով՝ սկսել էր քայքայուել:

Այդ բոլորից երևում է, որ համատես աւետարանների տեղեկութիւնները պատմական իրականութեանն աւելի մօտ են, քան թէ չորրորդ աւետարանին: Այս պատճառով էլ, որքան և չորրորդ աւետարանի գաղափարները նշանաւոր լինին և զուտ քրիստոնէական, որի համար էլ Յովհաննու աւետարանը առանձին տեղ է գրաւել քրիստոնէական եկեղեցու մէջ, այնուամենայնիւ նա չի կարող իբրև պատմական աղբիւր ծառայել:

Այնպէս որ, Յիսուսի կեանքի համար մնում են երեք համատես աւետարանները, որոնց մէջ պահպանուած է պարզ պատմական յիշողութիւն նրա կեանքի և գործունէութեան մասին: Այնուամենայնիւ պէտք է ի նկատի ունենալ, որ առաջին երեք աւետարաններն էլ զրոյցների և հրաշքների մի ամբողջ շարք ունին իրենց մէջ, որ պէտք է գատել զուտ պատմական տեղեկութիւններից:

Քննութիւնը ցոյց է տալիս, որ առաջին երեք աւետարանների մէջ էլ պատմական իրականութեանն աւելի մօտիկ է կանգնած Մարկոսի աւետարանը. այստեղ ամեն բան աւելի պարզ է և անմիջական, քան թէ միւս երկուսի մէջ, ուր մտել են զանազան փոփոխութիւններ, կրճատումներ և յաւելումներ: Այդ կողմից շատ հետաքրքրական է, որ հրաշափութիւնը քանի գնում այնքան աւելանում է Մատթէոսի և Ղուկասի մէջ: Հասկանալի է, որ պատմական իրականութեանն աւելի մօտիկ եղած տեղեկութիւնների մէջ հրաշալին համեմատաբար պակաս դեր կկատարէ, քան թէ միւսների մէջ: Մի փոքրիկ, բայց աչքի ընկնող օրինակ է այդ տեսակէտից Յիսուսի մկրտութեան և սուրբ հոգով օծուելու պատմութիւնը: Մարկոսի մէջ դեռ ևս բաւական պարզ է, որ խօսքը մի ներքին տեսիլքի մասին է. այնտեղ կարդում ենք՝ «Նա տեսաւ երկինքը բացուած»: Մատթէոսի մէջ այն բանը արդէն արտաքին գործողութիւն է դարձել. այնտեղ գրուած է. «Այն ժամանակ երկինքը բացուեց»: Իսկ Ղուկասը չի բաւականանում, որ Աստուծոյ հոգին աղանու կերպարանքով իջած լինի. իւր կողմից նա վստահացնում է «Մարմնաւոր կերպարանքով»:

Նոյնպիսի յարաբերութիւն ենք նկատում ծննդեան և յարութեան պատմութիւնների նկատմամբ: Մարկոսի վերջում պատմուած է կարճ կերպով, թէ ինչպէս հրեշտակը գերեզմանի մօտ սգացող կանանց պատուիրում է Գալիլիա գնալ, ուր պէտք է նրանք տեսնէին Յարութեանը: Մատթէոսը սկսում է այդ հրաշքի մանրամասնութիւնները պատմել, թէ ինչպէս հրեշտակը ցած է իջնում, գերեզմանի քարը գլորում և վրան նստում: Նկարագրում է նաև հրեշտակի հաջուստները: Այստեղ ոչ միայն կանայք, այլ և աշակերտներն էլ գնում են գերեզմանի մօտ, տեսնում են այնտեղ իրենց Տիրոջ և նրանից հրաման են ստանում Գալիլիա գնալու, որտեղ Յիսուսը կրկին անգամ երևում է նրանց: Մարկոսն ու Մատթէոսը մի հրեշտակի մասին են խօսում: Ղուկասի մօտ նրանք արդէն երկու են դար-

ձել: Յիսուսն այստեղ երևում է իւր աշակերտներին՝ փակուած դռնից ներս մտնելով, թոյլ է տալիս շոշափելու իրեն, մինչև անգամ ուտում է նրանց հետ: Յարութեան պատմութեան վրայ այստեղ աւելանում է նաև Համբարձումը:

Նոյնն է դրութիւնը նաև ծննդեան պատմութեան նկատմամբ: Մարկոսի մէջ ոչ մի հետք չկայ ծննդեան հրաշալի պատմութիւններից. Մատթէոսի մէջ նոքա արդէն իրենց տեղն են գրաւում. իսկ Ղուկասի մէջ մանրամասն զրոյցի բնաւորութիւն են ստանում:

Այդպիսով Մարկոսը ամենահին և առաջին աւետարանն է. և ոչ միայն այդ, այլ և Մատթէոսի և Ղուկասի մէջ կարելի է գտնել Մարկոսի աւետարանը, որ նրանց համար աղբիւր է ծառայել: Յատկապէս պարզ է այդ բանը Մատթէոսի նկատմամբ:

Եթէ մենք Մատթէոսի աւետարանից հանենք Մարկոսի աւետարանի պատմութիւնները, շատ գեղեցիկ եզրակացութեան կգանք: Մատթէոսի մէջ կմնայ այն ժամանակ մի երկրորդ հին աղբիւր, որն անշուշտ աւելի հին է, քան թէ Մարկոսի աւետարանը. և մինչ Մարկոսը գլխաւորապէս միայն պատմութիւններ է անում, այս գրքով Տիրոջ խօսքերի, առակների և ճառերի մի վաւերական ժողովածու է: Այդ խօսքերի ժողովածուն սկզբում անկախ գոյութիւն ունէր. յետոյ մի հրէայ, օգտուելով նաև Մարկոսի աւետարանից և աւելացնելով ծննդեան և յարութեան մասին եղած զրոյցները, կազմել է երկուսից մեր այժմեան, «Ըստ Մատթէոսի» կոչուած աւետարանը:

Մատթէոսից յետոյ գրուել է Ղուկասը. այս աւետարանը ինքն էլ վկայում է, որ համեմատաբար աւելի ուշ է գրուած: Նրա ասելով՝ ակնատեսներ ժամանակն արդէն անցել է, և իւր աղբիւնները բանաւոր և գրաւոր աւանդութիւններն են, որոնց մէջ ամենագլխաւոր տեղն են բռնում Տիրոջ խօսքերը և Մարկոսի աւետարանը: Միայն Ղուկասի մէջ եղած առակները ցոյց են տալիս, որ նա օգտուել է նաև ուրիշ վաւերական աղբիւրներից:

Ա. Գ Լ Ո Ի Խ.

ՀՐԷԱՆՆԵՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԻՍՈՒՄԻ ՕՐՈՎ.

Հրէաները Յիսուսի ժամանակ գտնուում էին շատ խեղճ դրութեան մէջ: Ամեն տեղ տիրում էր աղքատութիւնն ու թշուառութիւնը: Մի ժամանակ հրէայ իմաստունն ասում էր. «Աւելի լաւ է մեռնել, քան թէ մուրալ». իսկ այժմ ով որ ասում էր «Մուրալ ամաչում եմ», հպարտանում էր դրանով:

Աղքատութեան պատճառը հրէական երկիրը չէր: Այժմեան Պաղէստինը մեծ մասամբ անապատ է և անբերրի, բայց այդպէս չէր նա Յիսուսի ժամանակ: Հռովմայեցի պատմագիր Տակիտոսը գովում է հրէից երկրի հարստութիւնը և ժողովրդի առողջութիւնն ու զօրութիւնը: Հրէից երկիրը մի սարահարթ էր, որտեղ ցանում էին ցորեն ու գարի և այնքան բերք ստանում, որ կարողանում էր սակաւապիտ երկրագործ ժողովրդին բաւականացնել: Հովիտներում բուսակառութիւնը շատ աւելի ճոխ էր և մեծ քանակութեամբ արմաւենի ու ձիթենի կարելի էր գտնել: Ամբողջ երկրի միջով անցնում էր Յորդանան գետը, որի հարաւային հովիտը, որքան մօտենում էր մեռեալ ծովին, այնքան աւելի անպատեղ անապատի տալառութիւն էր թողնում: Աւելի պտղաբեր էր հիւսիսային մասը՝ Գալիլիան, Յիսուսի հայրենիքը: Յեզրեէի հովիտը ամենապտղաբեր վայրերից մէկն էր: Նշանակը մեզմ, ամբողջ երկիրը մշակուած և պտղաբերութիւնն առատ: Մի խօսքով՝ հրէից ժողովրդի աղքատութեան պատճառը Յիսուսի ժամանակ ուրիշ տեղ պէտք է որոնել:

Մեծ ծանրութիւն էին պատճառում ժողովրդին պետական հարկերը: Հրէաների թագաւորը գտնուում էր Հռովմի գերիշխանութեան ներքոյ և պարտական էր ամեն տարի մեծ քանակութեամբ փող մատակարարել Հռովմի գանձարանին: Հարկերը հաւաքում էր թագաւորն ինքը, ի հարկէ շատ աւելի մեծ քանակութեամբ, քան թէ պէտք է ներկայացնէր Հռովմին: Հրէաները հարկ էին տալիս իրենց ստացուածքի և կարողութեան, առուտուրի և արհեստների համար: Ամեն տեղ ճանապարհներին կանգնած էին մաքսաւորները. մաքս էին առնում պետութեան սահմանադրւիսին, իւրաքանչիւր գաւառի սահմանադրւիսին և քաղաքների գոյների մօտ: Այդ էր պատճառը, որ մաքսաւորները այնքան ատելի էին հրէայ ժողովրդի աչքում:

Չնայելով այդ դրութեան՝ հրէաները շատ մեծ ուրախութեամբ տալիս էին մի ուրիշ կամաւոր հարկ. այդ տաճարի հարկն էր: Կարճ ժամանակուայ ընթացքում Հերովդէսի փառահեղ տաճարը շինող ժողովուրդը մեծ ոգևորութեամբ վճարում էր իւր բաժին տուրքը՝ տաճարի, քահանաների և առհասարակ պաշտամունքի պահպանութեան համար: Նոցա ուրախութիւնը երևում էր նրանից, որ ամենայն տարի անդրանիկների զոհաբերութիւնը տաճարին կատարւում էր ներուսողէմում. և ամբողջ երկրում եղած հրէաները պարտականութիւն էին համարում, մեծ հանդիսով, այդպիսի անդրանիկները ներուսողէմ տանել:

Հիւանդութիւններ ևս շատ կային երկրի մէջ: Բոլոր հիւանդութիւնների պատճառը համարւում էին չար ոգիները: Աստուած է ուղարկում բոլոր հիւանդութիւններն իրրեւ պատիժ անիրաւութիւնների համար: Ո՛չ միայն հոգեկան հիւանդներն են համարւում չար ոգով լցուած, այլ նաև համբերն ու ընկնաւորները: Ամենից աւելի հեռու էին փախչում հրէաները այդ հոգեկան հիւանդներից, որոնք թափառում էին անապատներում, ճանապարհների վրայ և ապրում էին գերեզմանոցներում: Շատ ողորմելի էր նաև բորոտների դրութիւնը. ոչ ոք իրաւունք չուներ նոցա մօտենալու:

Նոքա առանձնացած պիտի ապրէին՝ մինչև բոլորովին առողջանալը:

Ներքուստ ժողովուրդը բաժան-բաժան էր եղած. զանազան կուսակցութիւններ էին առաջ եկել, որոնք աշխատում էին ամբոխին իրենց կողմն անցկացնել և իրենց յետևից տանել: Այդպիսի երեք կուսակցութիւն կար հրէայ ժողովրդի մէջ:

Առաջին կուսակցութիւնը Փարիսեցիներն էին: Սոքա կամենում էին հրէական ժողովրդին բոլորովին հեռու պահել յոյներէ և հռովմայեցիներէ ազդեցութիւնից: Դրսի աշխարհը կառավարում էր հռովմէական եղանակով և կրթւում յունական քաղաքակրթութեամբ: Որքան բազմաճում էր հրէաների թիւը վաճառականական մեծ կենդրոններում, այնքան աւելի մեծանում էր հրէական ազգային առանձնացատկութիւնները կորցնելու վտանգը: Այդ վտանգից ազատուելու համար Փարիսեցիները մի ազգային կուսակցութիւն են կազմում, իսկական հրէայ համարելով միայն նրան, ով որ կատարում է Մովսիսական օրէնքը: «Առաջին՝ օրէնք. երկրորդ՝ զոհ և երրորդ՝ բարի գործեր»: Եթէ երկու հոգի միասին նստեն և չխօսեն օրէնքի մասին, այդ կլինի արհամարհանք դէպի օրէնքը:

Այդ սկզբունքը յաղթող դարձնելու համար, նոքա կանոնաւոր պրոպագանդա էին անում ամբողջ Հրէաստանում, բազմաթիւ քարոզիչներով շրջապատել էին ամբողջ երկիրը և հսկում էին իրենց ներկայացուցիչների միջոցով օրէնքի կատարման վրայ: Ժողովուրդը կուրօրէն հետևում էր նրանց և նրանց հետ միասին կրկնում. «Աբրահամը մեր հայրն է, իսկ Մովսէսը մեր միջնորդը. մենք ատում ենք հեթանոսականը և կատարում ենք այն, ինչ որ հրէական է. իւրաքանչիւր պատուիրան կատարելով մենք ձեռք ենք բերում մի բարեխօս, իսկ չկատարելով մի դատախազ: Մենք հետևում ենք օրէնքին և նրա մեկնիչներին և հեղութեամբ սպասում ենք, թէ երբ պէտք է Նահուէն ազատէ մեզ հեթանոսների անաստուած կառավարութիւնից և իւր Օծեալին ուղարկէ Դաւթի ցեղից:»

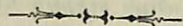
Փարիսեցիներն իրենք օգնել էին, որ Հռովմայեցիները տիրեն Երուսաղէմին: Նոքա սպասում էին մեղմ վերաբերմունք Օգոստոս կայսեր կողմից. բայց այն օրուանից, երբ Պիղատոսը դարձաւ Հռովմայեցւոց ներկայացուցիչը Երուսաղէմում, նոքա կորցրին իրենց բոլոր յոյսը: Նոքա տեսան, որ հռովմէական իշխանութեանը դիմադրելը, կամ սեպհական ուժով ազատուելու յոյսը, ցնորք է միայն: Այդ պատճառով փարիսեցիներն ալժամ աղաչում էին Աստծուն, որ նա դատի հեթանոսներին մեսիական դատաւորի ձեռքով: Իսկ մինչև այն, ժողովուրդը արժանի պիտի կացուցանէ իրեն՝ մեսիական թագաւորի զալստեանը, օրէնքի բոլոր պատուէրները կատարելով և դրած արգելքներին հնազանդուելով:

Երկրորդ կուսակցութիւնը Սադուկեցիներն էին: Սոքա միացած էին Փարիսեցիներին հետ, երբ պէտք էր տաճարի պաշտամունքն ու կրօնը պաշտպանել արտաքին թշնամու՝ Նազարէթից եկած Վերանորոգչի դէմ. բայց իրենց մէջ շատ մեծ ատելութիւն կար: Բարձրագոյն իշխանութիւնը, որ քահանայապետների ձեռքին էր, միացած էր Սադուկեցիների հետ: Սոքա տեսնում էին, որ Փարիսեցիները ամբողջ երկիրը իրենց ազդեցութեան տակ ձգելով, հետզհետէ խլում են իշխանութիւնը իրենց ձեռքից. այդ պատճառով նրանց ձգտումները հակառակ էին Փարիսեցիների ցանկութեանը: Ամենից առաջ նոքա կամենում են, որ օրէնք կատարելու մասին այդքան շատ պահանջ չլինի: Դրսում սեպհական ազգի զաւակները արդէն ըմբռնել են, որ եթէ օրէնքը պիտի տիրէ աշխարհում, այն ժամանակ նա պիտի միանայ այն հասկացողութիւնների հետ, որոնք տիրող են դրսի աշխարհում: Մեսիական յոյսը մի կողմ պէտք է դնել. աւելորդ է խօսել նաև արդարների յարութեան մասին՝ Մեսիայի զալստեան ժամանակ. միայն ցնորամիտները կարող են երազել, թէ երբ և իցէ հնարաւոր է հռովմէական իշխանութիւնից ազատուել:

«Նզովք Սադուկեցի ուրացողներին, անէծք Փա-

րիսեցի համբերողներին»։ Այդպէս էր ասում ժողովրդի մէջ մի երրորդ խումբ՝ Նախանձախնդիրներին խումբը։ «Ձեռքը դէպի սուրը և դէպի երկինք ամեն օր աղօթք՝ ջարդ ու փշուր թող լինին թշնամիները ապառաժի վրայ»։ Սուրբ բոլորովին հեռացան Փարիսեցիներէն, որոնց հետ սկզբում միացած էին, որովհետև նրանց համար անտանելի էր դարձել Փարիսեցիների համբերատարութիւնը։ պէտք էր անմիջապէս գործի դիմել և ամեն կերպ աշխատել Հոովմի իշխանութիւնից ազատուել։ Այս կուսակցութեան շնորհիւն էր, որ հրէաները քանի գնում աշխարհ անհանգիստ էին դառնում, մինչև որ Հոովմայեցիներին համբերութիւնից հանեցին և երուսաղէմը կործանել տուին։ Նոցա մոլեռանդութիւնը քանի գնում աշխարհ աւելանում էր. այնպէս որ մինչև անգամ Փարիսեցիների օրինապահութեան մասին բացարձակ կերպով կասկածներ էին յայտնում։

Ժողովրդի միացած մասը, տեսնելով զանազան կուսակցութիւնների այդ անվերջ խառնաշփոթը, յուսահատուել էր և չգիտէր թէ ո՞ր ծրագրին պէտք է հետևի։ Այդպիսիներին անուանում էին «հոգով աղքատ», խոնարհ և հեզ մարդիկ», և դուրս արհամարհանքի էին ենթարկուած բոլորի կողմից։ Փարիսեցիները դրանց մասին ասում էին. «Այդպիսիները արդար լինել չեն կարող. նոքա մի անէծքի արժանի ամբոխ են, որ չեն ճանաչում օրէնքը»։

Բ. Գ Լ Ո Ւ Խ.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի Ս Կ Ի Ձ Բ Ը.

Այդպիսի ժամանակ սկսեց Յովհաննէս Մկրտիչը, իւր քարոզը։ Իսրայէլի մարգարէների նման, դառնացած ժողովրդի անօրէնութիւններից, Յովհաննէսը դարձի է հրաւիրում նրանց, հակառակ դէպքում սպառնալով ամենախիստ պատիժներ։ Հրէաները հաւատում էին, թէ Մեսիայի միջոցով Աստուած պիտի ազատէ իրենց բոլոր թշնամիների ձեռքից։ Ամեն թշուառութիւն վերջ պէտք է ունենար, որովհետև Աստուած չէր կարող իւր ընտրած ու սիրած Աբրահամի որդիներին յուսահատ դրութեան մէջ թողնել։

Յովհաննէսը դուրս է գալիս այդ սխալ հասկացողութեան դէմ և խորտակում է ժողովրդի սին յոյսերը։ Նա ասում է ժողովրդին. «Դուք կարծում էք, թէ Աբրահամի նման հայր ունենալը կազատէ ձեզ գալիք բարկութիւնից. Աստուած քարերից էլ Աբրահամի որդիներ կհանէ»։ Աստուածային արդարութեան համար ոչ թէ ազգային արիւնը նշանակութիւն ունի, այլ մաքուր սիրտն ու բարոյականութիւնը։ Ով երկու հանգերձ ունի, թող մէկը չունեցողին տայ. մաքսաւորը աւելի չվերցնի, քան թէ նշանակուած է. զինուորականները թող ոչ ոքի չտանջեն, այլ բաւականանան իրենց ոռձիկով։

Այսպիսի մի տարրական դաս էր տալիս Յովհաննէսը մի այնպիսի ժամանակ, երբ Ս. Գրքի ուսումնս ու օրէնսգիրտութիւնը ամենաբարձր զարգացման էր հասել։ Սա մի ազատիկ էր Փարիսեցիներին, Սաղուկեցիներին և քահանայապետներին, որոնք համարում էին իրենց ժողովրդի առաջնորդ։ Նոցա վրայ էր ծանրանում

ամբողջ պատասխանատուութիւնը, երբ Յովհաննէսն Աստուծոյ դատաստանն էր յայտնում նրանց: Ինչպէս մի ժամանակ Եսայի մարգարէն կանգնել էր ժողովրդի յանդիման, «Մերմն ժանտ, որդիք անօրէնք» անուանել նոցա և Աստուծոյ պատիժը սպառնացել, այնպէս էլ այժմ Յովհաննէսը: «Յետ դարձէք ձեր ճանապարհներէց. կացիրնը արդէն դրուած է ծառի արմատին. ով որ լաւ պտուղ չի բերի, կկտրուի և կրակը կձգուի: Գալիս է արդէն դատաւորը, հեծանոցը ձեռին՝ իւր կալը մաքրելու. ցորենը պիտի հաւաքէ իւր շտեմարաններէ մէջ, խէլ յարդը այրէ անշէջ հրով»:

Իբրև ապաշխարութեան և մաքրութեան նշան՝ Յովհաննէսը մկրտում էր Յորդանանի մէջ իրեն մօտ եկողներին: Ծշմարիտ խօսքը կպչում էր բոլորին— հարուստ թէ աղքատ, դիտուն թէ սղէտ: Տուն վերադառնալով՝ ղեռ շատերը խօսում էին այդ հսկայական քարոզչի և նրա քարոզի մասին, որոշելով Աստուծոյ բարութեանը արժանի գործեր կատարել:

Աւետարանիչներից մէկը (Մարկոս) Յովհաննէս Մկրտչին «Սկիզբն աւետարանի» է անուանում ամենայն իրաւամբ, որովհետև Յովհաննէս Մկրտչի ասպարէզ գալուց առաջ եղածը՝ Յիսուսի մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը ծածկուած է մեղսից թանձր խաւարով: Կարելի է ասել՝ մինչև նրա 30 տարեկան դառնալը մենք ոչ մի հաստատուն տեղեկութիւն չունինք նրա մասին: Մի հրաշքների հետ շաղկապուած զրոյց պատմում է մեզ նրա ծննդեան մասին: Այդ զրոյցը ուշ ժամանակի արտադրութիւն է. ոչ Պօղոս առաքեալը և ոչ էլ Մարկոսի աւետարանը տեղեկութիւն ունին նրանից. կուսական ծննդեան և հրաշքների մասին ոչինչ չի ասում նաև Յովհաննէս աւետարանը, թէև նրան չեն կարող Մատթէոսն ու Ղուկասը ծանօթ եղած չլինել: Այդ պատմութիւնների զրոյց լինելն երևում է նաև նրանից, որ Մատթէոսի մէջ եղած ղեռ ևս պարզ տեսիլը «անսերմն յղութեան» մասին, Ղուկասի մէջ մի ընդարձակ պատմութիւն է դառնում, որի մէջ ղեռ նախակարապետ Յովհաննէսի հրաշալի ծնունդն ևս մտնում է: Եթէ այդ

հրաշալի պատմութիւնները գտնէ որոշ հափով պատմական իրողութիւն լինէին, ինչպէս կարող էր հնարաւոր լինել, որ յետագայում նրա մայրն ու եղբայրները չէին ճանաչում նրա կոչումը, խելագարի տեղ էին դնում և որոնում էին նրան, տուն վերադարձնելու նպատակով: Մի նոյնպիսի զրոյց ունինք նրա Եգիպտոս փախչելու մասին. ապա մի պատմեա՞ծք, թէ ինչպէս 12 տարեկան Յիսուսը Երուսաղէմի տաճարում վէճի է բռնում քահանայապետների և դպիրների հետ և յաղթում է նրանց: Բոլորն էլ այնպիսի զրոյցներ, որոնք պատմում են նաև ուրիշ կրօնի մեծ հիմնադիրների, օրինակ Բուդդհայի մասին, և զբաղով ցոյց տալիս, որ ժողովուրդը նման պատմական հանգամանքներում և նման շարժառիթներով առաջնորդուելով՝ նման զրոյցներ է կազմում իւր հերոսների մասին: Այս է այն բոլորը, որ յայտնի է մեզ Յիսուսի մասին մինչև նրա մկրտութիւնը:

Յիսուսը նազարէթցի էր, մի հիւանդի որդի և մինչև 30 տարեկան հասակը անշուշտ զբաղուել է իւր հօր արհեստով: Ժամանակակից բարձր կրթութիւն նա չի ստացել, բայց կարգացել էր հրէից Ս. Գիրքը և նրան յայտնի էր իւր ազգի անցեալը: Իւր ազգակիցների հետ միասին նա միեւնոյն գաղափարն ունէր Աստուծոյ և աշխարհի մասին: Երկրից վերև գտնուած է երկինքը, հրեշտակապետներն ու հրեշտակները, սատանան ու դեերը, որոնք իրենց ազդեցութիւնը գործադրում էին նաև երկրի վրայ: Այնտեղ միայն պիտի բաժանուին արդարներն ու մեղաւորները՝ յաւիտենական կեանք կամ տանջանք կրելու համար: Այս էր Յիսուսի ժամանակակից հրէաների հասկացողութիւնը մարդկային կեանքի և աշխարհի մասին: Այդպէս էին բացատրել Ս. Գիրքը հրէից ժողովարաններում և Յիսուսն էլ այդպէս էր սովորել:

Բայց Յիսուսի համար առանձին նշանակութիւն են ստանում Ս. Գրքի մէջ այն տեղերը, որոնք նրա ներքին աշխարհին նիւթ էին տալիս, այդպէս օրինակ Սաղմոսները և Եսայի մարգարէն. մանաւանդ այն

կտորները, որտեղ խօսք է լինում աղքատներին աւետարանելու, գերիներին ազատութիւն քարոզելու և հիւանդներին ու ցաւագարներին բժշկելու մասին: Միւս մարգարէների ազդեցութիւնն էլ երևում է նրա քարոզութեան մէջ: Օրէնքը նրա համար էլ Աստուծոյ կողմից դրուած բարձրագոյն իրաւունքն է, բայց նա իւր ժամանակի դպիրների նման չի ասում թէ Ս. Գրքի «ամենազլխաւոր մասը» Օրէնքն է: Ընդհակառակը՝ հանդէս գալով իբրեւ մարգարէ, նա աւելի մեծ նշանակութիւն է տալիս մարգարէներին և համարձակութիւն է ստանում իրեն հակադրելու Մովսէսին. «Մովսէսը ձեզ այսպէս է ասել, իսկ ես այսպէս եմ ասում»: Ինչպէս էր Յիսուսը այդպիսի մեծ ինքնագիտակցութիւն ձեռք բերել, անյայտ է մեզ:

Յովհաննէս Մկրտիչն սպասում էր, որ շուտով իրենից յետոյ պիտի գայ աւելի զօրաւորը: Յիբաւի այդ զօրաւորն արդէն ճանապարհին էր և ուրիշների հետ եկել էր մկրտուելու անապատի մեծ քարոզչից: Եւ վերջին քարոզը նրա վրայ այնպիսի տպաւորութիւն է անում, որ ամբողջ ներքին աշխարհն յեղաշրջում է:

Յիսուսի մկրտութիւնը.— 30 տարեկան հասակում հասնում է Յիսուսին Յորդանանի քարոզի ձայնը: Նա թողնում է իւր արհեստը և այլևս չի զբաղւում նրանով: Յորդանանի ափին Յովհաննէսը քարոզում էր արտաքին արդարութեան ոչնչութիւնը, օրէնքի նախնաձախդիրների անարգար, թշուառների հեծկոտոցը չլսող վարմունքը: Իսկ շիտակ հողիներին քարոզւում էր «ապաշխարութիւն, մեղքերի թողութիւն և ճշմարիտ փրկութիւն»: Բնական էր որ Յիսուսը գնար այնտեղ, որտեղից այդ քարոզն էր գալիս և մկրտուէր այդ քարոզն արտասանողից: Աննկատելի կերպով մօտենում է նաև Գալիլիացի Յիսուսը ապաշխարութեան քարոզչին և խնդրում է մկրտել իրեն. և մինչ նա մտնում է ջուրը, հոգու սրբութիւն խնդրելով, ընկնում է յափշտակութեան մէջ: Բացում և երկնքից տեսնում է նա Աստուծոյ հոգին իւր վրայ իջնելիս և լսում է երկնային խօսքեր,

որոնք նրան վերջնական կերպով հաւաստիացնում են, թէ՛ «Դու ես որդի իմ, ընդ որ հաճեցայ»:

Հրէական հասկացողութեան համաձայն՝ մէկը մարգարէ է դառնում այն ժամանակ, երբ նրա վրայ իջնում է Աստուծոյ հոգին, նրան Աստուծոյ գործիք դարձնելու համար: Ինչ որ այդպիսին քարոզէ ժողովրդին, Աստուծոյ խօսք է և վճիռ: Այդ պատճառով էլ մարգարէներն ասում են. «Վկայ է Աստուած, որ ես պիտի խօսիմ միայն այն, ինչ որ իմ տէր Աստուածը պատուիրէ ինձ»: Այդ համոզմունքն է, որ նրանց ամուր պատնէշ է դարձնում, մի անաղթելի, անկործան սիւն ամբողջ աշխարհի դէմ: Նոյն ձևով էլ սկսում է Յիսուսը իւր քարոզը ամենամաքուր անհատականութեան և Աստուծոյ որդիների կատարեալ ազատութեան մասին: Ոչինչ և ոչ ոք չէ կարող իբրեւ միջնորդ մտնել Աստուծոյ և նրա որդիների մէջ. ոչ տաճարը իւր զոհերով ու քահանայապետներով, որովհետեւ տաճարը միայն աղօթքի տուն պէտք է լինի. ոչ օրէնքը իւր թույլատրումներով ու արգելքներով. ոչ էլ մեղքը, որովհետեւ ապաշխարող մեղաւորին աստուածային ողորմութիւնը ձիւնի նման սպիտակ լուսնաւ կարող է և մեղքը ոչնչանում է Աստուծոյ հետ ունեցած հաղորդակցութեան շնորհիւ: Աստուծոյ որդիների թաղաւորութեան մէջ պէտք է վերջանայ սատանայի և նրա հրեշտակների իշխանութիւնը և վերջապէս պիտի հանդէս գայ Աստուծոյ արքայութիւնը: Նրա կամքը երկրի վրայ վերջապէս պէտք է կատարուի. այժմ դեռ պատրաստուելու ժամանակ է, բայց շուտով պէտք է գայ տիրական իշխանութիւնը:

Մկրտուելուց յետոյ Յիսուսը անապատ է գնում, ուր մի ծանր պայքար է մղում իրեն հետ: Նա արդէն որոշել էր թողնել իւր արհեստը և Աստուծոյ արքայութիւնը քարոզել: Այժմ նրա հոգու առաջ են գալիս այն բոլոր դժուարութիւնները, որոնք անհրաժեշտաբար կանգնած պիտի լինին նրա գործի առաջ: Քահանայութիւնը, դպրութիւնն ու փարիսեցիութիւնը չէին կարող նրա կողմը լինել, նմանապէս ժողովրդի մեծագոյն

մասը, որ գտնուում էր նրանց իշխանութեան տակ: Անխուսափելի էր ուրեմն կռիւը, որ կարող էր նրա համար շատ վատ վախճան ունենալ. յամենայն դէպս նա պիտի հրաժարուէր կեանքի քաղցրութիւններէ, մարդկանց մէջ դիրք և հեղինակութիւն ձեռք բերելուց: Բայց ի՞նչու հրաժարուել ամեն բանից. միթէ չկայ ուրիշ ոչ մի ճանապարհ՝ ժողովրդի փրկելը լինելու և բոլորի կողմից էլ այդպէս համարուելու, փարթամութեան ու անդորրութեան մէջ ապրելու և ամբողջ ժողովրդի հիացմունքն ու պատկառանքը վայելելու համար: Նրա մտքից անշուշտ անցել էր հրէական Մեսիա լինելու ցանկութիւնը, բայց նա յաղթեց սատանայի ձայնին իւր գործունէութեան հէնց առաջին օրերը: Չարի հրեշտակների ծառայութիւնը մերժեց, այդ պատճառով էլ Աստուծոյ հրեշտակներին էին սպասաւորում նրան:

Երբ երկրային զօրութիւնները վերջ դրին Յովհաննէս Մկրտչի գործունէութեանը, Յիսուսն սկսեց իւր քարոզը, սկզբում իւր հայրենիքի կամ գալիլիական հողի վրայ. «Ապաշխարեցէք, զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից»: Մի շարաթ օր, իւր հայրենի քաղաքում՝ Նազարէթում, վերցնում է նա մարգարէների փրքը, բաց է անում Եսայի մարգարէի այն կտորը, որ իրեն շատ լաւ ծանօթ էր. «Տիրոջ հոգին է իջել ինձ վրայ և օծել ինձ, աղքատներին աւետիք տալու, գերիներին ազատութիւն քարոզելու, վիրաւորներին բժշկելու և Տիրոջ համար մի ընդունելի տարի յայտարարելու համար»: «Այսօր կատարուած է, ասում է նա, այս խօսքը ձեր բոլորի առաջ»:

Բայց շուտով նա թողեց Նազարէթը և սկսեց իւր քարոզը գալիլիական ծովի արեւմտեան ափի վրայ գտնուած ամբողջ ճանապարհով, գրաւեց իւր առաջին մտերիմ աշակերտներին, որոնց հետեցին, շատ շուտով, նաև շատ ուրիշ հետաքրքրուող մարդիկ: Այնտեղ, գալիլիական ծովի արեւմտեան ափին, շրջապատեցին նրան իւր աշակերտները և հետաքրքրների բամուկութիւնը և նա սկսեց իւր «Լեւրան Քարոզը»:

Երանի ձեզ, աղքատներդ, որովհետև ձեզ է պատկանում Աստուծոյ արքայութիւնը: Երանի ձեզ, որ քաղցած էք, որովհետև պիտի յագեցնաք: Երանի ձեզ, որ լաց էք լինում այժմ, որովհետև պիտի ծիծաղէք: Մի հիմնական օրէնք է իշխում Աստուծոյ արքայութեան մէջ. մի օրէնք, որ պարունակում է իւր մէջ ընդհանուրի երջանկութիւնը: Այն, ինչ որ կ'ամենուում էք, որ մարդիկ անեն ձեզ, նոյնը արէք դուք նրանց:

Ամեն մէկը պարտաւոր է իւր չափով ուրիշների երջանկութեան, ընդհանուրի բարօրութեան համար աշխատել: Ամեն բարիք, ամեն հաճոյք, ցաւակցութիւն, հոգացողութիւն, ինչ որ սպասում էք ուրիշներից, ինքներդ թափեցէք ձեր մերձաւորի գլխին:

Ի՞նչ ձևով կարող է մի այդպիսի վեհ օրէնք իրականութիւն դառնալ: Միայն մի այնպիսի սիրով, որ բոլոր սովորական մարդկային չափերից անց է: Մի սէր՝ առանց եսականութեան, լի անձնուիրութեամբ, որ կարող է նաև անհնարին իրագործել, որի նպատակն է թշնամուն էլ մերձաւորի շրջանն առնել և թշնամութիւնը յաղթահարել բարութեամբ: «Միրեցէք ձեր թշնամիներին. բարի արէք նրանց, որոնք ձեզ ատում են. օրհնեցէք նրանց, որոնք ձեզ անիծում են. աջ երեսիդ խփողին՝ ձախդ դարձրու, վերարկուդ ուզողին՝ տուր նաև բաճկոնդ: Եթէ դուք սիրէք նրանց, որոնք ձեզ սիրում են, ի՞նչ երեւի բան արած կ'լինիք. չէ՞ որ մեղաւորներն էլ սիրում են նրանց, որոնցից սիրոյ առհաւատչեայ են ստանում»:

Յիսուսը գիտէ, որ թշնամուն սիրել պահանջելով, մարդու համար ամենածանր, անհնարին և նրա բնութեանը հակառակ բան է պահանջում: Բացց նա ճանաչում է այն աղբիւրը, որից ոյժ կարելի է ստանալ՝ անկարելին կեանքում իրականացնելու համար: Ով որ Աստուծոյ որդի է ուզում լինել, նա պէտք է Հօր ձգտումներն ունենայ և պէտք է նրա զգացմունքների թարգմանը լինի թէ եղբայրների և թէ թշնամիների մէջ: Դուք պէտք է Բարձրագոյնի որդիները լինիք. իսկ

նա բարի է մինչև անգամ ապերախտներին, չարերին նկատմամբ: Տուէք, ուրեմն, որպէս զի ձեզ էլ տրուի. այն չափով որ դուք կչափէք, կվերադարձուի ձեզ:

Իբրև Բարձրագոյնի որդիներ, մարդիկ ոչ թէ պէտք է օգնեն միայն արտաքին կարիքը մեղմացնելու, այլ պէտք է ողորմած լինին, ինչպէս նրանց Հայրը ողորմած է, նաև մարդկանց ներքին բարոյական կարիքներին նկատմամբ: Մի դատէք ուրիշներին, որպէս զի դատաստանից վախենալու կարիք չունենաք. մի դատապարտէք և դատապարտուելուց վախենալու պէտք չէք ունենայ: Ի՞նչ ես տեսնում քո եղբոր աչքի շիւղը, իսկ քո աչքի գերանը չեմ տեսնում. ի՞նչպէս ես ասում քո եղբորը, թող հանեմ քո աչքի շիւղը, այն ինչ քո աչքում գերան կայ. կեղծաւոր, հանիւր առաջ գերանը քո աչքից և ապա նայիր եղբորդ աչքի միջի շիւղն էլ հանելու: Ամեն այդպիսի անողորմութիւն և կոշտութիւն կվերանայ Աստուծոյ արքայութեան մէջ, որովհետեւ այդ արքայութեան Տէրը իւր որդիներին մէջ նոր աստուածային ոգի պէտք է զարթեցնի: Չարի գործութիւնը հետզհետէ պիտի սահմանափակուի, մինչև բոլորովին ոչնչանալը: Որովհետեւ չկայ լաւ ծառ, որ վատ պտուղ բերէ, ինչպէս և վատ ծառ, որ լաւ պտուղ տայ. իւրաքանչիւր ծառ ճանաչւում է իւր պտուղներէց. փշից թուղ կամ խաղող քաղիլ կարելի չէ: Բարի մարդը իւր սրտի բարի գանձից բարիք է առաջ բերում, իսկ չարը չարիք:

Մի կարճ ուսմունք է այս, որ Յիսուսը կարեւոր է համարում փրկութեան համար: Հրէական արդարութիւնը իւր օրէնքներով բարեպաշտին աւելի մեծ գրաւականներ էր տալիս փրկութեան հասնելու համար. բայց իզուր ցնորք էր այդ ամենը: Ժողովրդի մէջ տիրող բարոյական խառնաշփոթութիւնը ցոյց է տալիս, որ օրէնքը նպատակի չի հասցնում: Հաստատուն կայանը բոլոր փոթորիկների մէջ՝ միայն աներեկոյթ Աստուծոյն է, որի արքայութեան կարգերը յայտնադործելու համար ասպարէզ էր իջել Յիսուսը:

«Թող ոչ ոք ինձ Տէր չանուանէ, եթէ նա իմ

ասածը չի կատարում: Ով ինձ մօտ է գալիս և իմ խօսքերը լսում է ու կատարում, նման է այն մարդուն, որ իւր տունը հաստատուն կերպով հիմնում է ապագաժի վրայ. գալիս է փոթորիկը, հեղեղը անցնում է նրա մօտով և չի կարող նրան փաստել, որովհետեւ հաստատուն հիմքի վրայ է շինուած: Իսկ ով լսում է և չի կատարում իմ խօսքերը, նման է այն մարդուն, որ տուն է շինում աւաղի վրայ, առանց կանոնաւոր հիմքի. գալիս է հեղեղը և տունը խտրոյն կործանւում է:

Գ. ԳԼՈՒԽ.

ԱՌԱՋԻՆ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՔԱՌՈՒՄՆԵՐԸ.

Ինչպէս մի ժամանակ Երեմիա մարգարէին, այնպէս էլ այժմ Յիսուսին ասում է Աստուած. «Ահա դնում եմ իմ խօսքերը քո բերանը և նշանակում եմ քեզ կործանելու և փշացնելու, ոչնչացնելու և խորտակելու, շինելու և հաստատելու համար»:

Լերան Քարոզի ծրագիրը միայն շինելն ու հաստատելն է. կործանիչ ազդեցութիւն ունի նա միայն իւր լուծթեամբ: Եւ նա լուծ է այն բաների մասին, որոնք ամենամեծ նշանակութիւնն ունէին հրէական բարեպաշտութեան համար: Յիսուսի առաջին յաջողութիւնների և նրա պայքարի բնաւորութիւնը հասկանալ կարելի է միայն այդ ձևով: Եթէ Յիսուսը Հրէաստանում կամ Նրոսաղէմում սկսած լինէր իւր գործունէութիւնը, առաջին գործը կլինէր անշուշտ կոիւ Փաւսեյիների հետ. բայց Գալիլիայում, ուր Փարիսեցիները միայն իրենց ներկայացուցիչներն ունէին, Յիսուսը կարողանում է իւր առաջին գործը տեսնել նոր բան հիմնելու, հաստատելու և շինելու մէջ: Բայց նրա

առաջին յաջողութիւնները այնպիսի յոյս են ներշնչում նրան, որ շուտով սկսում է նաև պայքարը ի ծնէ հա- կառակորդների հետ:

Յիսուսի բնաւորութեան գլխաւոր գծերն են մի կողմից՝ ցաւակցութիւն խեղճերին, միւս կողմից՝ վստահութիւն դէպի Աստուած: Նա տեսնում է, թէ ինչպէս ժողովրդին առաջնորդելու կոչուածները ար- համարհում են խեղճերին, և նրա սիրտը լցւում է ցաւով՝ այն հօտի համար, որ հովիւ չունի: Պէտք է մտածել այդ խեղճերի դրութեան բարեկեցիկ մասին: Այստեղ խօսքը միայն բաւական չէ, պէտք է անմիջա- պէս գործի դիմել, նպատակին հասնելու համար: Նա ապրում է այն հաստատուն յուսով, որ իւր քարոզը անհետանք մնալ չի կարող, որ շուտով սրտերը պիտի նորոգուին և արտաքին դրութիւնը դէպի լաւը պիտի փոխուի: Թէև չար մտքեր էլ են դուրս գալիս մարդու սրտից, բայց մարդու կամքը ազատ է՝ ապաշխարու- թեամբ դէպի Աստուած դառնալու և բարուն հետեւելու համար: Միայն Աստուած է բարի, չարը առաջ է գալիս սատանայից և մարդու բնութեանը չի պատկանում: մարդը ստեղծուած է կատարեալ լինելու համար և Յի- սուսը ցոյց է տալիս այն ճանապարհը, որ դէպի կա- տարելութիւնն է տանում:

Այնչափ ոգևորուած է Յիսուսն իւր քարոզով, որ ինչ մի բոլորէ չի կասկածում, թէ ամբողջ ժողովուրդը այս նոր մարգարէական քարոզը պիտի լսէ և հետևի նրան, այնպէս որ արդարութիւնը պիտի թագաւորէ ժողովրդի մէջ, պիտի լսուին խեղճերի հառաչանքներն և Աստուած պիտի սրբէ բոլորի աչքերի արտասուքը: Այդ պատճառով էլ նա շարունակ խեղճերի հետ է, ճա- նաչելու նրանց կարիքները և օգնելու իւր կարողու- թեան չափով: Նրա շուրջն են շարունակ մեղաւորները, մարդիկ ու կանայք, որոնք փոխանակ Փարիսեցիների սառն ու անտարբեր արհամարհանքին, միխթարութիւն են գտնում: Յիսուսը միեւնոյն ժամանակ մարդ ճանա- չող է. նա գգում է, թէ ինչ է ուզում իւր շրջապատը. ինչու հակառակ են իրեն թշնամիները: Նա գիտէ Սի-

մոնի թոյլ կողմը, բայց նաև՝ թէ ինչը նրան Պետրոս (Ժայռ) դարձնել կարող է: Աշակերտների ընտրութեան մէջ միայն մէկի նկատմամբ սխալուել էր, բայց շուտով ըմբռնել, որ նա իրեն պիտի մատնէ. ապրում էր առ- հասարակ այն գիտակցութեամբ, որ ինքը Աստուծոյ որդի է և նրա առաքեալը:

Այդ պատճառով էլ նրա խօսելու ձևը բոլորովին ուրիշ էր, քան թէ փարիսեցիներինն ու դպիրներինը: Նա խօսում է ինչպէս իշխանութիւն ունեցող մէկը, մի կողմ է թողնում օրէնքն իւր երկար ու բարակ պատուէրներով և դիմում է իսկոյն մարդկային բա- րեպաշտութեան անմիջական բնազդներին. այն աս- տուածային օրէնքին, որ Մովսէսից էլ առաջ գոյու- թիւն ունէր՝ գրուած մարդկանց սրտերի մէջ: Նա իւր վարդապետութիւնը կցում է հին և յարմարեցնում ընդհանուրի հասկացողութեանը, բայց գիտէ միեւնոյն ժամանակ, որ ընդդէմ պիտի դուրս գայ այդ հին աւանդութիւններին, եթէ նրանք հակառակ են աս- տուածային օրէնքներին: Ամենաբարձր և ամենաբո- վանդակալից բանի համար Յիսուսը գտնում է ամե- նապարզ ձևը և կարողանում է ընդհանուրի հաւանու- թիւնն ստանալ:

Աստուծոյ կողմից ուղարկուածը պէտք է վերջա- պէս զօրութիւն ունենար նաև հրաշք գործելու: Այդ էր իսրայէլի հասկացողութիւնը, այդ էր կարդացել Յիսուսը Ս. Գրքի մէջ, և թագաւորն ու աղքատը դրանով է ճանաչում Աստուծոյ առաքեալին: Մովսէսը, եղիան ու եղիսէն այդպիսի նշաններով էին հաւա- տացրել, թէ իրենք Աստուծոյ կողմից են լքալիս: Նա- թան մարգարէն ասել էր թագաւորին, «Բո՛ւ մեղքը ներուած է»: Ո՞րքան աւելի իրաւունք ունէր Յիսուսը այդ խօսքերն ասելու, որ խեղճերին և աղքատներին էր ուսուցանում և աւետարանում, անսահման գութ ցոյց տալիս դէպի հիւանդները: Նրա խօսքերը այն- պիսի նշանակութիւն ունին, այնպէս են ազդում հի- ւանդների վրայ, որ նրանք առողջանում են:

Ամենապարզ կերպով արտայայտում է Յիսուսն

այդ Կաթառնառում քաղաքում, մի անդամալոյծի բժըշկութեան ժամանակ: Հրէական հասկացողութեան համաձայն, հիւանդութիւնը համարուում էր յանցանքի համար Աստուծոյ կողմից ուղարկուած պատիժ. այդ պատճառով էլ՝ պատժուածները կատարելապէս յուսահատուում էին, բոլորովին ընդարմանում էր նրանց մէջ կամքը, և այն կարծիքն էր յառաջ գալիս, թէ նրանք բոլորովին կորած են և չեն կարող այլ ևս շարժուել: Մանաւանդ որ՝ իւրաքանչիւր շարժում մի նոր հակառակութիւն լինելով Աստուծոյ կամքի դէմ, կարող էր աւելի վատթար պատիժների պատճառ դառնալ: Այդպիսի մէկին Յիսուան ասում է. «Քո մեղքերը ներած են». և փրկողի զօրեղ խօսքը այնպիսի ազդեցութիւն է անում հիւանդի վրայ, որ նրա հոգեկան ուժերը կրկին վերակենդանանում են, նա այլ ևս չի վախենում Աստուծոյ բարկութիւնը շարժելուց, յուսահատութիւնը անհետանում է և փոխում բացարձակ վստահութեան: «Վեր կաց, գնա» ասում է նրան Յիսուսը: Եւ հիւանդը վեր է կենում, առնում է իւր մահիճը և գնում:

Ամենանաւանդուն կերպով նուիրւում է Յիսուսը հոգեկան հիւանդների բժշկութեանը: Հոգեկան հիւանդը համարուում էր չար ոգու բնակարան: Կաթառնառումի ժողովարանում մի այդպիսի դիւանար, որ իրեն միացած էր զգում իւր մէջ բնակուող զեւրի հետ, յարձակւում է Յիսուսի վրայ և ասում է. «Ի՞նչ ես ուզում մեզանից, Յիսուս Նազովրեցի, եկել ես մեզ ոչնչացնելու, մենք ճանաչում ենք քեզ՝ Մեսիան, Աստուծոյ Սուրբ»: Յիսուսը պատասխանում է. «Լո՛ւի՛ր, չար ոգի, և դուրս արի այդ մարգու միջից»: Հիւանդը տեսնում է իւր առաջ կանգնած մի աւելի մեծ զօրութիւն, որին դէմ դնել չեն կարող իւր մէջ բնակուած զեւրի հետ: Նրա հաւատը կորչում է, թէ ինքը միացած է զեւրի հետ և գտնւում է նրա իշխանութեան ներքոյ. այդ պատճառով էլ զեւր կորցնում է իւր իշխանութիւնը նրա վրայ և ստիպուած է դուրս գալ նրա միջից:

Ուրիշ տեսակ հիւանդների էլ միտքարում է Յի-

սուսը և առողջանալու յոյս ներշնչում: Մարմնական թշուառութիւնից չի սարսափում և ոչ մի զգուանք չի զգում հիւանդութեան ամենասոսկալի երևոյթների նկատմամբ: Այնտեղ, որտեղ ուրիշները երեսները ծածկում են, նրա աչքերից արեն է փայլում արդարների և մեղաւորների վրայ: Թշուառութեան և խեղճութեան մէջ եղածն էլ Աստուծոյ պատկերն է կրում և չի կարող արհամարհուել նրա կողմից:

Բայց աւետարանների տուած տեղեկութիւններից երևում է, որ Յիսուսի բժշկական զօրութիւնը որոշ սահման է ունեցել: Ուր հաւատ չկայ դէպի նրա անձնաւորութիւնը, այնտեղ Յիսուսը հրաշք գործել չի կարողանում. ուրեմն այնպիսի հիւանդներն են բժշկւում, որոնք առանձին զօրեղ հաւատով և մեծ վստահութեամբ են մօտենում նրան: Խօսք չի կարող լինել ի հարկէ այնպիսի հրաշքների իրողութեան մասին, որոնք հակառակ են բնական կարգաւորութեանը և մեզ համար աներեւակայելի. ինչպէս օրինակ՝ ի ծնէ կոյրի բժշկութիւն, ջուրը գինի դարձնել, մեռելներին յարուցել տալ և այլն: Դրա բոլորը անարժէք զբոյցներ են, որոնք ոչինչ չեն աւելացնում Յիսուսի անձնաւորութեան վրայ: Մենք չպէտք է մոռանանք այն հանգամանքը, որ Յիսուսը չէր եկել հիւանդներին բժշկելու և հրաշքներ գործելու համար: Նրա նպատակն էր ամենից առաջ՝ Աստուծոյ արքայութիւնը քարոզել և հաստատել մարդկանց սրտերում: Այդ պատճառով էլ յաճախ փախչում է նա, հիւանդների ձեռից ազատուելու համար, որպէս զի կարողանայ ուրիշ տեղեր էլ Աստուծոյ արքայութիւնը քարոզել, «Որովհետեւ զորա համար եմ եկել»:

Իւր նպատակներն իրագործել կարողանալու համար՝ Յիսուսը բնականաբար կարիք պիտի զգար մտերիմների մի խումբ կազմելու, որոնց ցանկութիւնը պէտք է լինէր նրան լիովին ըմբռնել: Յովհաննէս Մկրտիչը աշակերտներ ունէր, որոնք նրա բռնի մահից յետոյ էլ շարունակել էին կամենում նրա գործը: Հրէայ իմաստուհներն էլ աշակերտներ ունին, որոնց սովո-

ընդհանուր են օրէնքը և նրա բացատրութիւնները: Յիսուսն ևս որոնում է մի քանի մարդիկ, որոնք իւր անձնաւորութեան ներքին էութիւնը ըմբռնել կարողանան և հասկանան, թէ ի՞նչ է նրա կոչումը: Երկու զոյգ ձկնորս եղբայրների հետ պատահամբ ծանօթացել էր նա, որոնք գրաւուել էին նրանով. Սիմոնն ու Անդրէասը և Յովհաննէսն ու Յակոբոսն էին նրանք, որոնց Յիսուսը բաժանել էր իւրայիններից: Ժողովուրդն ասում է, որ ձկնորսներն աւելի բարեպաշտ են, քան միւսները. այս ձկնորսներին հաւատում է նա և ընտրում Աստուծոյ արքայութիւնը քարոզելու համար: Այստեղ էլ նրա անձնաւորութեան ազդեցութիւնը այնքան զօրեղ է, որ կանչուածները թողնում են իրենց պարապմունքը և հետևում նրան: Հինգերորդ աշակերտը դառնում է Ղէին՝ Կափառնաուլի մաքսաւորը:

Բայց Փարիսեցիների ներկայացուցիչներն ամեն տեղ են և Յիսուսի յաջողութիւնները թոյն են նրանց հոգու համար: Անդամալոյծի բժշկութեան ժամանակ նոքա մեծ դժգոհութեամբ լսել էին, թէ ի՞նչպէս մեղքերին թողութիւն է շնորհում. իսկ օրէնքի մասին, որ հրէայ արդարի համար ամեն բան էր, ոչինչ չէր ասում այս նոր վարդապետը: Աւելի դատապարտելի էր երևում Փարիսեցիներին Յիսուսի վարմունքը իւր շրջապատի հետ: Նրանք Յիսուսին մեղադրել չէին կարող, որ նա խեղճերի և հիւանդների ընկերութեան մէջ է անցկացնում իւր ժամանակը, որովհետեւ իրենք էլ, ժողովրդականութիւն ձեռք բերելու համար, այդպիսիների հետ աշխատում էին լաւ յարաբերութիւն պահպանել: Բայց նրա սեղանակից լինելը մաքսաւորների և մեղաւորների հետ՝ ամենածանր դաշթակցութեան առիթ կարող էր դառնալ: Դրանով Յիսուսը արդարութեան և մեղքի համար նոր չափեր էր սահմանում, քան թէ Փարիսեցիներն ունէին: «Բժիշկը ոչ թէ առողջների համար է, այլ հիւանդների»: «Արդարների կանչելու համար չեմ եկել ես, այլ մեղաւորներին»:

Բայց Յիսուսը չի խորշում նաեւ մեղաւոր կանանցից, նոցա համար էլ մխիթարական խօսքեր. ունի և այդ արհա-

մարհուլածները երախտագիտութեան զգացմունքով կապուում են նրա հետ՝ մինչև իրենց կեանքի վերջը: Բնորոշ է Յիսուսի վարուեցողութեան համար այն տեսարանը, որ տեղի է ունենում փարիսեցի Սիմոնի տանը. մի ընկած կին լաց է լինում նրա ոտների մօտ, արտասուքով թրջում է նրա ոտները և մազերով սրբում: Այդ մեղաւորին էլ Յիսուսն ասում է. «Բո մեղքերը ներուած են»: Փարիսեցի Սիմոնը մի ժամանակ բորոտ էր եղել և այժմ առողջացած էր, բայց այս կնոջ արատը նրան անջնջելի էր թւում. այդ պատճառով էլ նա չհասկացաւ Յիսուսի խօսքերը: Յիսուսն ասում է նրան. «Մի սեղանաւոր երկու պարտապան ունէր. մէկը պարտ էր նրան 500 դինար, իսկ միւսը 50. որովհետեւ նոքա չէին կարող վճարել, երկուսին էլ ներեց: Երկուսից թրն աւելի կսիրէ նրան»: Սիմոնը պատասխանում է՝ «Նա, որին շատ է ներել»: Այդ խօսքերից բռնում է Յիսուս՝ Սիմոնին հասկացնելու համար, որ ինչպէս սէրը կարող է մէկին անկման դուռը հասցնել, այնպէս էլ՝ եթէ ապաշխարութիւնը կմաքրէ նրան, մի անգամ ընկածը կարող է նորից ամենաբարձր և ամենասուրբ դառնալ, վստահ լինելով ողորմած դատաւորի վրայ: Այդ կնոջ շատ մեղքերը ներուում են, որովհետեւ նա շատ է սիրել:

Մի նոր բարոյական աշխարհայեացք է բացւում այստեղ: Հրէական կրօնի պաշտպանները չէին կարող նրա յետևից չընկնել. և կռիւն արդէն պատրաստ էր: Կռիւն աւելանալուն առանձնապէս նպաստում էր նաեւ այն հանգամանքը, որ շաբաթներ էին անցնում ի Յիսուսն ու աշակերտները հրէական պահոց յօրերք չէին պահում: Փարիսեցիների և նրանց մարդկանց համար ամենամեծ նշանակութիւնն ունէր այդ: Յովհաննէս Մկրտիչն էլ իւր մտերիմներին պատուիրել էր պահել: Այդ պատճառով հարցնում են նորան. «Ի՞նչու Յովհաննէսի աշակերտներն ու Փարիսեցիները պահում են, իսկ քո աշակերտները ոչ»: Յիսուսը պատասխանում է. «Քանի որ փեսան ներկայ է, հարսնաւորները պաս պահելու կարիք չունին»: Բայց ոչ միայն Յիսուսի մտերիմների համար, այլ առհասարակ կանոն պիտի

լինի պահել միայն այն ժամանակ, երբ մէկը ներքին կարէք կամ պահանջ է զգում: Բռնի պահեցողութիւնը պէտք է վերջանայ:

Աւելի ծանր է գայթակղութիւնը շաբաթ օրուայ պատճառով: Հրէական արդարների համար շաբաթը սուրբ պահելն ամենամեծ օրէնքներից էր: Սկսած եղեկիէլ մարգարէի օրերից, այդ պատուիրանը համարւում էր ամենասուրբ պատուիրաններից մէկը և այդ պատճառով էլ՝ մանրամասն կերպով որոշուած էր, թէ ի՞նչ բան թոյլատրելի է շաբաթ օրը և ի՞նչ անթոյլատրելի: Չնայելով սակայն այդ օրէնքին՝ Յիսուս և իւր աշակերտները կարծես ամենևին չեն ցանկանում շաբաթը պահել:

Մի անգամ շաբաթ օրն անցնում էր Յիսուսն իւր աշակերտների հետ արտերի միջով. աշակերտները հասկերը տրորում էին և ուտում: Հրէական հասկացողութեամբ՝ այդ հունձ անել էր նշանակում. իսկ օրէնքն ասում էր. «Նղովուած է նա, ով շաբաթ օրը հունձ կանէ»: Եթէ մէկը կամենում է արդար լինել, նա պէտք է հետու պահէ իրեն այդ աշխատանքից, որովհետև ոչ ոք իրաւունք չունի ազատելու նրան օրէնքը կատարելուց: Յիսուսն իրեն վաղուց ազատ է զգում նաև այդ կէտում: Նա ուրախութեամբ պահում է շաբաթը, բայց այդպիսի բռնութեան դէմ վկայում են նոյն իսկ սուրբ գրքերը: Չէք կարդացել, թէ ինչպէս Դաւիթն և իւր հետևողները քաղցած ժամանակ տաճար մտան և առաջաւորութեան հացը կերան, որը միայն քահանաներն իրաւունք ունէին ուտելու: Վերջապէս քահանաները իրենք շաբաթ օրը աշխատում են տաճարում. միթէ դրանով նրանք շաբաթը չեն պղծում: Եթէ հասկանային, թէ ի՞նչ է նշանակում՝ «Ոգորմութիւն եմ կամենում և ոչ թէ զոհ», այն ժամանակ անմեղ աշակերտներին չէին դատապարտիլ: Շաբաթը հաստատուել է մարդու համար, ուրեմն մարդը պէտք է լինի նաև շաբաթի տէրը:

Ոգորմութիւնը աւելի նախապատիւ է, քան օրէնքը: Այդ պատճառով դառնութեամբ է լցւում Յիսուսի հոգին, երբ նրա հակառակորդները մինչև անգամ հի-

ւանդ բժշկելը շաբաթ օրը արգելուած են համարում: Նա հարցնում է հակառակորդներին. «Ո՞րն է աւելի յարմար. շաբաթ օրը բարի բան անել, թէ՛ հար. մի կեանք փրկել, թէ՛ կորցնել»: Հակառակորդների վարմունքը նրա գայրոյթն է շարժում մանաւանդ այն պատճառով, որ հաստատ գիտէ, թէ նոցանից ոչ մէկն իւր որդուն կամ եղին հորի մէջ չի թողնի, եթէ փորձանքը շաբաթ օրը պատահած լինի: Մինչև անգամ ամենամոլեռանդ օրինականներն օրէնքի մէջ բացառութիւններ էին մտցրել, որով թոյլ էր տրւում շաբաթ օրը ծանր հիւանդներին օգնել: «Եւ նոքա չկարողացան պատասխանել Յիսուսին»:

Բայց հէնց այդ անյաջողութիւնների պատճառով էլ հակառակորդների թշնամական վերաբերմունքը քանի գնում, այնքան սաստկանում էր: Այս նոր Ռարբի յաջողութիւնները, մանաւանդ հոգեկան հիւանդների բժշկութիւնը, նրանց նախանձն է շարժում: Իրենցից մի քանիսն էլ «Ոգիների վրայ իշխանութիւն ունեցող» են համարւում. բայց Նազովրեցու գործերը նրանց բոլոր արածները ստուերի մէջ են թողնում: Այդ պատճառով՝ կատաղի ատելութեամբ գոչում են. «Բնհղզիբուղն է նրա մէջ, և դեերի այդ իշխանի միջոցով է հալածում նա դեերին»: Այստեղ առաջին անգամ պարզ կերպով տեսնում է Յիսուսը, թէ ինչպիսի ստոր հակառակորդների հետ գործ ունի: Նա լցւում է բարկութեամբ, կանչում է հակառակորդներին իւր մօտ, որպէս զի ցոյց տայ նրանց իրենց ասածի անմտութիւնը և միևնոյն ժամանակ զգուշացնէ ամենամեծ մեղքը գործելուց:

Անմտութիւն է նրանց ասածը, որովհետև չարի իշխանութիւնը դեռ ևս վերջնականապէս ոչնչացած չէ. կարող է սատանայի պետութիւնը գոյութիւն ունենալ, եթէ Յիսուսը սատանայի միջոցով է հալածում դեերին: Ո՞ր պետութիւնը կամ ո՞ր տունը կարող է կանգուն մնալ, եթէ նրա անդամները կոռւի և հակառակութեան մէջ են միմեանց հետ: Կամ ո՞վ կարող է զօրեղի տունը մտնել և նրա կայքը յափշտակել, առանց

նրան նախօրօք կապելու: Եւ վերջապէս՝ եթէ Յիսուսը
Բենեդիկտուղի միջոցով է հալածում, ղեւ միջոցով են
նրանց որդիները նոյն բանը կատարում: Նորա կլինին
ձեր դատաւորները: Բայց յիշաւի չարի իշխանութիւնը
սկսում է յետ քաշուել Աստուծոյ առաքեալի առաջ:
«Աստուծոյ հոգով է, որ հալածում եմ ես դեբրին եւ
իմ յաղթութիւնների մէջ պէտք է տեսնէք Աստուծոյ
արքայութեան գալուստը»: Միայն մի անբժշկելի խըս-
տապարանոցութիւն կարող է մերժել այդ: «Ճշմարիտ
եմ ասում ձեզ, ամեն յանցանք եւ ամեն հայհոյութիւն
մարդկանց դէմ, կարող է ներուել. իսկ ով որ աս-
տուածային հոգին կհայհոյէ, նա յաւիտեանական դա-
տապարտութեան տակ կմնայ»: Այդպէս է ասում Յի-
սուսն այն փարիսեցիներին, որոնք յայտնել էին թէ
պիղծ հոգի կայ նրա մէջ:

Յիսուսը պարզ կերպով տեսնում է, որ փարիսե-
ցիներն անուղղելի են մնացել, չնայելով Յովհաննէս
Մկրտչի յորդորներին ու յանդիմանութիւններին. նրանք
պէտք է յաղթահարուին եւ այժմէն իսկ իմանան, որ
իւրաքանչիւր անմիտ խօսքի համար հաշիւ պէտք է տան
դատաստանի օրը, որովհետեւ «Բո խօսքը կլինի քո դա-
տապարտութիւնը կամ արդարացումը»: Ով որ լուրջ
կերպով ցանկանում է Աստուծոյ արքայութեան այդ
հակառակորդների ոչնչանալը, թող վճռական կերպով
անցնի Յիսուսի կողմը: «Ով որ ինձ հետ չէ, նա ինձ
հակառակ է, եւ ով որ ինձ հետ միասին չի ժողովում
Աստուծոյ արքայութեան ժառանգներին, նա ցրում է»:

Դ. ԳԼՈՒԽ.

ՅԻՍՈՒՍԻ ԽՕՍՔԵՐԸ.

Յիսուսը վարդապետութեան սիստեմ չէ տուել.
նչ մանրամասն ուսմունք ամեն բարու աղբիւր Աստուծոյ
մասին, ոչ էլ չարի էութեան կամ մեղքի մասին: Ա-
մենից գլխաւորն այն էր, որ Աստուած հայր է եւ նրա
սէրը կատարեալ. մեղքը աստուածային սիրոյ հակա-
դրութիւնն է, ուրեմն ամեն եսականութիւն, որի հա-
մար օրէնք է միայն իւր հաճոյքը: Ամեն մէկի համար
հասկանալի է, թէ ի՞նչ է նշանակում այդ, եւ մեղքը
սկսում է արդէն յաղթահարուել աստուածային սիրոյ
մեծութիւնից:

Յիսուսի խօսքերը բարեփոխութեան առաջարկներ
չեն. նրա մտադրութիւնը չէ, այս աշխարհի իմաստուն-
ների նման, խօսել միայն զործնական տեսակէտից
կարելի եւ հասանելի բաների մասին. նրա մաքուր
իդէալը աստուածանման արդարութիւնն է, որի իշխա-
նութիւնը երկրի վրայ հաստատուելու համար է գործում
Յիսուսը: Աստուած եւ նրա բարի հրեշտակները պահ-
պանում են այդ արդարութիւնը եւ թոյլ չեն տալիս ոչ
մի առեւտուր: Այն, ինչ որ Լեււան Քարոզի մէջ համա-
ռօտ կերպով ասած էր, այժմ օրինակներով պարզում
է Յիսուսը, առանց ուշադրութիւն դարձնելու հակա-
ռակորդների վրայ եւ առանց բացառութիւններով մեղ-
մացնելու այն:

Ամենից առաջ նա աշխատում է կուռել այն հիմ-
նական մոլորութիւնների դէմ, որոնք իշխում են Երու-
սաղէմում եւ այնտեղից անցնում են նաեւ ամբողջ եր-
կերը: Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, եթէ ձեր արդարու-
թիւնը շատ աւելի չէ, քան թէ փարիսեցիներինը եւ

դպիրներինը, երբէք չէք կարողանայ Աստուծոյ արքայութիւնը մտնել: Սկզբում Յիսուան երազել էր, թէ ժողովրդի հոգեւոր առաջնորդներն էլ հաճութեամբ պէտք է լսեն իւր քարոզները, բայց նա տեսաւ արդէն, որ նոքա բոլորովին հակառակ են իւր վարդապետութեանը. ուրեմն հոգիները պէտք է բաժանուէին և այդ բանը ստիպուած էր Յիսուսը պարզ կերպով ասել: «Երկրի վրայ մի կրակ ձգելու եմ եկել ես, և այժմ՝ ինչպէս կկամենայի, որ այդ կրակը արդէն բոցբոցուած լինէր»:

Որ ոգիներն սկսում են բաժանուել, այդ պէտք է նկատէր Յիսուսը նաև մի այնպիսի կէտում, որ ամենից աւելի ցաւ է պատճառում մարդուն: Այն օրերը, երբ կատաղած հակառակորդները նրան ամեն կերպ դատապարտել էին աշխատում, նրա ամենամօտիկ մարդիկը վշտով լցրին նրա սիրտը: «Նա խելագարուել է», ասում էին մայրն ու եղբայրները և դուրս էին եկել նրան տուն տանելու: Կափառնաւ քաղաքում նրա իջևանի առաջ կանգնեցին և կանչել տուին նրան. «Տես, քո մայրն ու եղբայրները կանգնած են դուրսը և քեզ են օրոնում»:

Հօրն ու մօրը պատուել աստուածային պատուիրան էր համարում և Յիսուսը՝ շատ աւելի քան Փարիսեցիները, պահանջում էր այդ պատուիրանի կատարումը. բայց այստեղ մի ընտանիք աւելի բարձր մտքով հետաքրքրում է Յիսուսին. այդ այնպիսիների ընտանիքն է, որոնք դպիրների պատուիրանների լաւ բերինթոսից աշխատում են ճանապարհ գտնել դէպի աստուածային Հօր արքայութիւնը: Նրա նպատակն էր այդպիսիներին իւր շուրջը ժողովել. և իւրաքանչիւր փորձ՝ յետ կասեցնելու նրան այդ մտադրութիւնից, անօգուտ պիտի անցնէր, եթէ մինչև անգամ սիրող մօր կողմից լինէր այն: «Ո՞վ է իմ մայրն, ո՞վքեր են իմ եղբայրները»: Նա նայում է իրեն շրջապատող հաւատարիմների վրայ և ասում է. «Ահա իմ մայրն և իմ եղբայրները. ով որ Աստուծոյ կամքն է կատարում, նա է իմ եղբայրը, քոյրը և մայրը»:

Հակառակորդները մի նոր միջոց մտածեցին՝ ժո-

ղովրդին Յիսուսից հեռացնելու համար: Նոքա ուղեցան ժողովրդին հասկացնել, որ այդ Նազովրեցին մի յանդուգն նորմուծիչ է, որ վերացնում է Մովսէսի օրէնքը և անծայր կամայականութեամբ յանդգնում է ձեռք տալ հայրերի կրօնին: Այդպէս էին ըմբռնել հակառակորդները Յիսուսին, որ իւրայիններին հասկացնում էր, թէ պէտք է վերջապէս վերջ գնել փարիսեցիական արդարութիւն կոչուած վարմունքի առաջ բերած անօգուտ տանջանքներին: Այն նոր արդարութիւնը, որ Աստուած է կամենում և Յիսուսի ընտանիքի էլ ցանկութիւնը պիտի լինի, ամենեւին հայրերի բարի ժառանգութիւնը կործանող չէ, այլ ընդհակառակը բացարձակ բարութիւն: «Մի կարծէք, թէ ես եկել եմ Օրէնքն ու Մարգարէները ոչնչացնելու. ես կործանելու չեմ եկել, այլ կատարելութեան հասցնելու»: Մարգարէութիւնը կատարելութեան է հասնում նրանով, որ Յիսուսը ոչնչացնում է հրէաների սպասած փառահեղ մեսիական թագաւորութեան յոյսը. իսկ Օրէնքը իւր կատարելութիւնն է գտնում նրանով, որ Յիսուսը հեռացնում է նրանից բոլոր երկրորդական, մանր մունր պատուէրներն ու միայն առաջնորդող սկզբունքներն է ընդհանուրի համար պարտաւորական դարձնում: Չէ որ Դպիրներն ու Փարիսեցիներն անգամ արդէն զգացել էին այդպիսի նորմուծութեան կարիքը, բաժանելով օրէնքը մեծ ու փոքր պատուիրանների:

Աստուծոյ պատուէրը ներքին մարդուն է դիմում, և նրա պահանջն է՝ Մովսէսի օրէնքը բացատրել կատարեալ սիրոյ պատելիքանի համաձայն: Ամեն նեղ սիրտ ու թեթեամիտ բան պէտք է վերանայ օրէնքի միջից և ֆնայ միայն բարին և լաւը: Աստուածային օրէնքը ոչ թէ ձեռքի և աչքի համար պիտի ուղեցոյց լինի, այլ մտքերի և ցանկութիւնների:

Դուք լսել էք, որ նախնիներին ասուած է. «Մի սպանիր, իսկ ով որ սպանէ, հաշիւ պէտք է տայ դատաստանի առաջ»: Բայց ես ասում եմ ձեզ. «Ով որ իւր եղբօր վրայ ի գուր տեղը կրարկանայ, նա պարտական կլինի դատաստանի առաջ պատասխան տալու.

ով իւր եղբօրն անպիտան կանուանէ, հաշիւ պիտի տայ ծերակոյտի առաջ. իսկ ով նրան անաստուած կանուանէ, պարտական կլինի դեհենին: Աստուծոյ որդիները պէտք է սիրեն իրենց մերձաւորին, բարկութիւնը պէտք է դադարի և նրա տեղը բռնէ հաշտութեան և թողութեան զգացմունքը: «Եթէ դուք ներէք մարդկանց՝ նրանց սխալները, ձեր Հայրն էլ ձերը կներէ. իսկ եթէ դուք չներէք, ձեզ էլ ձեր յանցանքները չեն ներուի: Եթէ քո եղբայրը քո դէմ խէթ ունի և դու զոհ մատուցանելու ժամանակ յիշես այդ, թող զոհ սեղանի վրայ, գնահատուի: հաշտուի՛ր նրա հետ և ապա զոհաբերութիւնդ կատարիր»: «Երանի՛ խաղաղաբարներին, որովհետեւ նրանք Աստուծոյ որդի կը կոչուեն»:

Դուք լսել էք, որ նախնիներին ասուած է. «Մի շնար»: Բայց ես ասում եմ ձեզ. «Ով որեկեղէն կնոջ վրայ ծուռ աչքով է նայում, իւր սրտում արդէն շուռթիւն է կատարում»: Աստուծոյ որդիները պարտաւոր են սիրել և պահպանել իրենց մերձաւորի ընտանեկան երջանկութիւնը: Անողորմ կերպով խիստ պէտք է լինին նոքա իրենց նկատմամբ, եթէ յանցաւոր ցանկութիւններն սպառնում են նոցա յաղթահարել: «Եթէ քեզ գայթակղեցնում է քո աջ աչքը, հանի՛ր և դէն ձգիր այն: Մարմնի լոյսն աչքն է. քանի նա ուղիղ է, ամբողջ մարդը լուսաւոր կլինի. բայց հէնց որ նա անպէտքանայ, մարդը կմնայ խաւարի մէջ: Եթէ աջ ձեռք է գայթակղեցնում քեզ, կտրի՛ր և ձգիր դէն, որովհետեւ աւելի լաւ է մարմնի անգամներէց մէկը չունենալ, քան թէ ամբողջովին դեհենին բաժին դառնալ»:

Դուք լսել էք դարձեալ, որ նախնիներին ասուած է. «Սուտ մի երդուի՛ր, բայց կատարի՛ր Տիրոջ անունով արած խոստումներդ»: Իսկ ես ասում եմ ձեզ, առհասարակ չպէտք է երդուէք. ոչ երկնքով, որովհետեւ Աստուծոյ ավան է. ոչ երկրով, որովհետեւ նրա ոտների պատուանդանն է. ոչ էլ Երուսաղէմով, որովհետեւ նա մեծ թագաւորի քաղաքն է. դուք չպէտք է երդուէք նաեւ ձեր գլխով, որովհետեւ մի մաղ անգամ չէք

կարող սպիտակացնել կամ սևացնել: «Ձեր խօսքը պէտք է լինի այո՛ւն այո՛ւ, իսկ ոչ ոչ»:

Դուք լսել էք, որ նախնիներին ասուած է. «Աչքը աչքի փոխարէն, ատամն ատամի փոխարէն»: Բայց ես ասում եմ ձեզ՝ «Չարին առհասարակ հակառակ մի լինի՛ք»: Վատերի կռուելու եղանակին Աստուծոյ որդիները պէտք է ուրիշ կերպ դիմադրեն: Չարութիւնը նոքա զինաթափ են անում սիրով. և իրենց ամաչեցնող բարութեամբ թէն չեն յաղթում թշնամուն, բայց յաղթում են և ոչնչացնում թշնամութիւնը, կրակ թափելով հակառակորդի գլխին: Ով քեզ ստիպում է մի մղոն ճանապարհ գնալ, երկուսը գնան. առել նրան ով որ խնդրում է, և երես մի դարձնի նրանից, ով որ քեզ զանից պարտ է ուզում: «Երանի՛ հեզահողիներին, որովհետեւ նրանք կժառանգեն երկիրը»:

Դուք լսել էք, որ նախնիներին ասուած է. «Սիրի՛ր քո մերձաւորին»: Նախնիները կարծում են, թէ իրաւունք ունին թշնամուն ատելու. բայց ես ասում եմ ձեզ. «Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիներին, աղօթեցէ՛ք ձեզ հալածողների համար, որպէս զի Երկնաւոր Հօր որդիները լինի՛ք: Ահա ծագում է նրա արեւը չարերի և բարիների վրայ, և անձրեւ է տալիս արդարներին և մեղաւորներին: Եթէ դուք միայն ձեր ընկերներին սիրաւոր կերպով բարեւէք, ի՞նչ աւելի բան կանէք, նոյնը և լիր կերպով բարեւէք, ի՞նչ աւելի բան կանէք, նոյնը և չէ՛ն անում միթէ հեթանոսները: Աստուծոյ որդիներին համար մերձաւոր են այն բոլորը, որոնք Աստուծոյ արեւի տակ են գտնուում. նոցա սիրոյ առաջ ազգութիւնը կամ երկիրը սահման դնել չեն կարող:

Այդ ուսմունքը գայթակղեցուցիչ կարող էր լինել գաղթների համար, որովհետեւ նոքա օրէնքից և սովորութիւնից այն էին լսել, թէ միայն «ազգակիցն է մերձաւորը»: Այդպիսի մի դպրի պատմում է Յիսուսը «Ողորմած Սամարացու» առակը և հարցնում է. «Ո՞վ է այն վիրաւորուածի և թշուառի մերձաւորը, քահանան և զեւտացի՞ն, որ անօգնական թողին նորան ճանապարհի վրայ, թէ՞ Սամարացին, որ կապեց նրա վերքերն ու պանդոկ տարաւ: «Եւ նրա այդ հարցին

օրէնսդէտն էլ ստիպուած էր պատասխանել. «Նրա մերձաւորը Սամարացին է, որ ողորմած զգացմունքով է մօտեցել նրան»:—«Գնա, և դու էլ նոյնպէս վարուիւր»: Աստուծոյ արքայութեան մէջ տիրող արդարութիւնն այդ է. պէտք է ուրեմն արդար լինել, և ոչ թէ արդար երեւալ, որպէս զի մարդիկ տեսնեն:

Խեղճերին օգնելու ներքին բուռն ցանկութիւնից պէտք է ըղիւծ ողորմութիւն անելը: Այդ պատճառով, ով որ կամենում է ողորմութիւն անել, չպէտք է նախօրօք ժողովարաններում ու փողոցներում հռչակել տայ այդ մասին, ինչպէս կեղծաւորներն են անում, որպէս զի մարդիկ գովեն նրանց. այդպիսիների վարձը հէնց այդ էլ կլինի: Երբ դու ողորմութիւն ես կամենում անել, ձախ ձեռքդ չպէտք է իմանայ, թէ ի՞նչ է անում աջդ. այն ժամանակ կվարձատրէ քեզ քո Հայրը, որի համար ծածուկ բան չկայ: «Երանի ողորմածներին, որովհետեւ նոքա ողորմութիւն կգտնեն»:

Ներքին բուռն մղումից և հոգեկան կարիքից պէտք է առաջ գայ աղօթքը: Այդ պատճառով էլ՝ իսկական աղօթքը չի կարող նման լինել կեղծաւորների աղօթքին, որոնք առանձին հաճոյքով ժողովարաններում են աղօթում: Փողոցների անկիւններում կանգնած՝ նոքա սպասում են աղօթքի ժամերին, որպէս զի մարդկանց ցոյց տան իրենց բարեպաշտութիւնը: Ծշմարիտ եմ ասում ձեզ՝ հէնց այդ կլինի նոցա վարձը: Իսկ երբ դու աղօթել ես կամենում, մտիւր սենեակդ, փակիւր դուռը և աղօթքդ արա. այն ժամանակ քո Հայրը կվարձատրէ քեզ, որ տեսնում է ամեն զաղտնիք: Պէտք չէ աղօթքի ժամանակ հեթանոսների նման շատախօսել. նոքա կարծում են՝ թէ շատ խօսելու պատճառով կլսուին: Դուք հեթանոսներին չպէտք է նմանուէք, որովհետեւ ձեր Հայրը առանց ձեր խնդրելուն էլ գիտէ, թէ ձեզ ի՞նչ է պէտք:

Սրտի անձկութեան և նեղութեան ժամանակ ինքն իրեն առաջ կգայ ձեր մէջ պահեցողութեան կարիքը: Եթէ դուք պահել եք կամենում, չպէտք է կեղծաւորների նման թթուէք, որպէս զի մարդիկ տեսնեն ձեր

պահեցողութիւնը. սովորականի նման օծիւր քո գլուխը և լուսն քո երեսը, որպէս զի պահեցողութիւնդ մարդկանց համար չլինի, այլ Աստուծոյ, որ տեսնում է բոլոր զաղտնիքները:

Արդարութիւնը պէտք է առաջ գայ շիտակ սրտից. «Երանի նրանց, որոնք քաղցած են և ծարաւի արդարութեան համար, որովհետեւ նոքա կկշտանան»: Արդէն լսելի է Աստուծոյ ոտների ձայնը, որ իւր արքայութիւնն է գալիս. «Երանի նրանց, որոնք մաքուր սիրտ ունին, որովհետեւ նրանք կտեսնեն Աստծուն»:

Բայց մարդկային սիրտը պայքարի մէջ է մեղքի հետ. ի՞նչպէս պէտք է մաքրուի նա: Ինչպէս որ պտուղը կախուած է ծառից, այդպէս էլ նոր արդարութիւնը կախուած է Աստուծոյ արքայութեան մէջ տիրող նոր բարեպաշտութիւնից: Հին ժամանակ առանձին հոգեցողութեան և հարցի առարկայ էր, թէ ո՞ր անհատը Աստծուն կարող է մօտենալ և որը ոչ: Ի՞նչպէս պէտք է ժողովուրդը կամ նրա քահանաները պատարագ մատուցանեն. արդեօք Եահուէն մօտի՛կ Աստուծոյ է, թէ հեռու է գտնուում: Շատ անգամ էին մարդարկները շեշտել, թէ Աստուծոյ անսահման հեռու է գտնուում իւր ժողովրդից, որովհետեւ վերջինս հեռացել է իւր Աստծուց և գնացել է կուռքերի յետեից. բայց մերթ ընդ մերթ լսելի էին լինում նաեւ մեղմ և մտերիմ հնչիւններ. «Դու մօտեցար ինձ, երբ ես քեզ կանչեցի. ասացիր՝ մխիթարուիւր» (Ողբ Երեմիայի Գ. 57):

Երկու զաղափարները մէկ են դառնում Յիսուսի վարդապետութեան մէջ: Այստեղ շեշտուում է Աստուծոյ բացարձակ վեհութիւնը և կատարեալ մօտիկութիւնը. Աստուծոյ իւրաքանչիւր անհատի հայրն է: Հրէական օրէնքը պատուիրում էր օրական երկու կամ երեք անգամ աղօթել Աստծուն: Այդ յարաբերութիւնը այժմ վերանում է: Որդիները միշտ Հօր հետ պէտք է լինին և մի մշտական աղօթք պէտք է կապէ նրանց: Պէտք չեն այլեւս ոչ քահանաներն ու քահանայապետները և ոչ էլ խոստումներն ու զոհերը միջնորդութեան համար: Իւրաքանչիւր անհատ իրեն որդի կարող է

անմիջական կերպով Աստուծոյ առաջ կանգնել և այն անսահման վստահութիւնն ունենալ, որ հօրից ստացած վարձատրութիւնը միայն մի պարզ և նրա կողմից:

Այլ ևս գոյութիւն ունենալ չեն կարող այն կասկածները Աստուծոյ որոշմութեան մասին, որոնք ձմրում էին Սաղմոսերգուի սիրտը. «Մինչև երբ, եահուէ, մինչև երբ ծածկես քո երեսը»: Աստուծոյ որդիները անհրաժեշտ աղօթքը անպայման կերպով լսելի կլինի: Այնպէս պէտք է խնդրեն նոքա, ինչպէս որ այրին անիրաւ դատաւորից իւր իրաւունքն է պահանջում: «Խնդրեցէք, կտրուի ձեզ. փնտռեցէք և կգտնէք, բաղխեցէք և կբացուի»: «Ո՞վ է ձեզանից այն մարդը, որ իւր որդուն քար կտայ, եթէ նա հաց խնդրէ. կամ օձ կտայ, եթէ նա ձուկ ուզէ: Եթէ գուք չար էք և լաւ պարզներ կարող էք տալ ձեր որդիներին, որչափ աւելի ուրեմն երկնաւոր Հայրը բարիք կանէ նրանց, որոնք կխնդրեն»: Յիսուսի հասկացողութեամբ՝ աղօթողն այն համոզմունքը պէտք է ունենայ, որ իւր խնդիրը մերժուել չի կարող. այդ է Աստուծոյ որդիների աղօթքի բնորոշ կողմերից մէկը. միւս բնորոշ կողմն այն է, որ Յիսուսի աշակերտների աղօթքը կարող է և պէտք է կարճ լինի:

Աստուծոյ որդիներն էլ կարիքներ ունեցող մարդիկ են, թէ հոգեպէս և թէ մարմնապէս: Այդ պատճառով էլ մի կողմից օրական հաց են խնդրում մարմնի համար, միւս կողմից մեղքերի թողութիւն՝ հոգու համար: Նոցա բոլոր խնդիրները կիրականանան, եթէ միայն մի բան կատարուի՝ Աստուծոյ սուրբ անունը փառաւորութիւնն ունենալով: Այդ պէտք է լինի իսկապէս Աստուծոյ որդիների աղօթքի «Ա»-ն ու «Բ»-ն: Թող Աստուծոյ արքայութիւնն աւելի և աւելի տարածուի և ամբողջ մարդկութիւնն իւր մէջ առնի, թող հետո լինի մարդկանցից ամեն փորձութիւն: Այդ պատճառով դուք այսպէս պէտք է աղօթէք.

«Հայր, սուրբ լինի քո անունը:

Թող գայ քո թագաւորութիւնը:

Մեր օրական հացը այսօր էլ տուր մեզ:

Եւ թող մեզ մեր յանցանքները,

Որովհետեւ մենք էլ ներում ենք մեր դէմ ամեն յանցանք գործողին:

Եւ դէպի փորձութիւն մի տանիք մեզ»:

Երկու գլխաւոր թշնամի ունի Աստուծոյ պետութիւնը, որոնք վտանգում են մարդկանց հոգին. առաջինը մամոնան է, երկրորդը՝ հոգսը: Երկուսն էլ պէտք է դուրս մղուին Աստուծոյ պետութիւնից: Անողորմ հարուստը պէտք է պատժուի դժոխքում, իսկ աղքատ Ղազարոսին հրեշտակները կառաջնորդեն դէպի դրախտը: Որովհետեւ մամոնայի սէիզը անարդարութիւնն է: Միայն այն դէպքում կարելի է թոյլ տալ մամոնայի գոյութիւնը Աստուծոյ արքայութեան մէջ, երբ նա բացարձակ կերպով ծառայում է խեղճերի դրութիւնը բարւոքելու և թշուառութիւնը մեղմացնելու համար: Չէ որ այս աշխարհի իմաստուններն էլ բարեկամութիւն են վաստակում մամոնայի միջոցով (անիրաւ տնտես): Միայն լոկ երևոյթ է, թէ մամոնան ազատ է կացուցանում ամեն հոգսից: Ամենից առաջ՝ պէտք է մոռանալ, որ մէկի փարթամութիւնն ու առատութիւնը միւսի թշուառութեան և տանջանքների պատճառն է: Բայց հարստութիւն ունեցողների ներքին կիանքն էլ այնպէս է, որ ստիպում է նրանց հեռոյհեռ օտարանալ Աստուծոյ և մտածել հարստութիւնը պահպանելու և աւելացնելու մասին:

Ամբոխի միջից մէկն ասաց Յիսուսին. «Վարդապետ, եղբօրս ասա, ժառանգութիւնը բաժանէ ինձ հետ»: Յիսուսը պատասխանում է նրան. «Ա՛յ մարդ, ո՞վ է ինձ դատաւոր և ժառանգութիւն բաժանող կարգել ձեր մէջ»: Հետո պէտք է քննել ժառանգութիւնից, որովհետեւ ոչ ոք հարստութիւնն իւր հետ գերեզման տանել չի կարող: Եթէ մէկն իւր շտեմարանները քանդում է և աւելի մեծերը շինում, որպէս զի կարողանայ այնտեղ տեղաւորել իւր հեռոյհեռ աւելացող հարստութիւնը, և միեւնոյն ժամանակ կարծում է, որ այդ բոլորն ինքը պէտք է վայելէ, այդպիսի մարդուն ասում է Աստուած. «Անմիտ, այս գիշեր հոգիդ կառնիմ. ո՞ւմ սեպհականութիւն պիտի լինի այն, որ դու

պատրաստում ես»։ Այդպէս կլինի բոլորի դրութիւնը, որոնք երկրաւոր գանձեր են ժողովում, փոխանակ Աստուծոյ առաջ հարուստ լինել աշխատելու։ Երկրի վրայ հաւաքած գանձերը ցեցերի, ժանգի և գողերի բաժին են դառնալու. հարստութիւն պէտք է ժողովել երկնքի համար, ուր ցեցն ու ժանգը ուտել և գողերը գողանալ չեն կարող. ուր որ քո գանձն է, այնտեղ է նաև քո սիրտը։ «Ո՛չ որ չի կարող երկու տիրոջ ծառայել. նա անպատճառ նոցանից մէկին պիտի ատէ, իսկ միւսին սիրէ. դուք չէք կարող Աստուծոն ծառայել և միեւնոյն ժամանակ մամոնային»։

Աւելորդ են ուրեմն նաև բոլոր երկրային հոգսերը, բայց միեւնոյն ժամանակ անմտութիւն են, որովհետեւ ոչ մի արդիւնք ունենալ չեն կարող. ով կարող է հոգսերով իւր հասակի վրայ մի կանգուն աւելացնել։ Պէտք չէ հոգալ թէ ի՞նչ պէտք է ուտել կամ ի՞նչ հագնել, որովհետեւ Ամենախնամ Արարիչը հոգում է այդ մասին։ Տեսէք երկնքի թռչուններին, ոչ ցանում են, ոչ հնձում և ոչ էլ շտեմարաններում հաւաքում, բայց ձեր երկնաւոր Հայրը կերակրում է նրանց. չէ՞ որ դուք շատ աւելի արժէք ունիք, քան թէ նրանք։ Տեսէք, դաշտի շուշանը ոչ մանում է և ոչ գործում, բայց Սուրբ Հոգին էլ իւր ամբողջ փառահեղութեան մէջ այնպէս չի հագնուել, ինչպէս նա։ Եթէ Աստուած այդպէս հոգս է քաշում դաշտի խոտի համար, որ այսօր կայ և վաղը վառարանն է ձգոււմ, ինչպիսի աւելի ձեռք համար կհոգայ, թերահաւատներ։ Աստուծոյ որդիները պէտք է ամենից առաջ Աստուծոյ արդարութիւնը և նրա արքայութիւնը փնտռեն։ Մնացածը ինքն իրեն կգայ։ Մի հոգաք վաղուան համար. վաղուան օրն ինքն իրեն համար կհոգայ. իւրաքանչիւր օրուայ տանջանքները բաւական են իրեն համար։

Այդպիսի գաղափարները կարող են միայն ծաղրի և հեղհեղութեան արժանանալ ֆարիսեցիների կողմից և ահա նրանք հարցնում են. «Ե՞րբ պէտք է գայ այդ դեռ ևս չտեսնուած արդարութիւնը»։ Նրանց կարծիքով այդպէս բան լինել չի կարող, որովհետեւ մեծիակա-

թաղաւորութիւնը սկսուելուց առաջ մեծամեծ նշաններ պէտք է լինէին երկնքի և երկրի վրայ։ Յիսուսը պատասխանում է նրանց. «Աստուծոյ արքայութիւնը հրաշքներով և նշաններով չի գալու, որ կարելի լինի ասել, ահա այստեղ է նա կամ այնտեղ։ Աստուծոյ արքայութիւնը արդէն ձեր մէջն է»։ Նա արդէն ներկայ է և սկսում է նուաճումներ անել. այժմ դեռ ևս սակաւ են նրա յաջողութիւնները, բայց շուտով տիրող կդառնայ նա ամբողջ երկրում։ Արգելքներ կան նրա առաջ, ինչպէս երկրի վրայ ամեն աճեցողութիւն առանց արգելքների առաջ չի գնայ, բայց այդ արգելքները նրա տարածմանը մըտաւ չեն կարող։ Այդ գաղափարը բացատրելու համար Յիսուսն ասում է «Սերմանացանի առակը»։

Բարի սերմերը միատեսակ հողի վրայ չեն ընկնում, մի քանիսն ընկնում են ճանապարհի վրայ և բաժին են դառնում երկնքի թռչուններին։ Այդպէս էլ Յիսուսի քարոզները խոյներին մէջ շատերը կան, որոնք ամենակին պատրաստուած չեն նրան ըմբռնելու. գալիս է չարը և տանում այն, ինչ որ սերմանած է նրանց սրտում։

Ուրիշներն ընկնում են քարաքարոտ տեղերում և որովհետեւ հողը շատ չէ, շուտով կանաչում են. բայց արեւի ճառագայթներն այրում են և շուտով չորանում են, որովհետեւ արմատ չունին։ Այդպէս էլ Յիսուսն ունի ոգևորուած ունկնդիրներ, որոնք ուրախութեամբ են լսում նրա քարոզները, բայց բոլոր մարդիկ են զրանք, առանց խորը կրօնական կարիքների։ Եթէ իրենց համոզմունքների համար նեղութիւն և հալածանք հանեն նրանց դէմ, նրանք խեղդոյն կգայթակղուին։

Մի քանիսն էլ սերմերից ընկնում են փշերի մէջ, փշերը բարձրանում են և խեղդում նրանց։ Լուրջ ունկնդիրներ էլ ունի Յիսուսը, որոնք պտուղ են խոտտանում. բայց աշխարհի հոգսը և հարստութեան ստոր կեղծիքը խեղդում են խօսքը և նա մնում է անհետեւանք։

Միայն մի մասն է ընկնում լաւ հողի վրայ: Յիսուսի խօսքերն էլ միայն մասամբ են այնպիսի ունկնդիրներ գտնում, որոնք խորը կերպով ըմբռնում են նրան և պառօղ են բերում հարիւրապատիկ կամ գոնէ մէկին վաթսուն, հոթանասուն:

Բայց արդեւքներ կան ոչ միայն մարդու սրտում, այլ և դրսից: Չարն աշխատում է Աստուծոյ առաքելի դէմ թշնամութիւն սերմանել, և նրա ցանած սերմն էլ է ծլում. բայց սխալ կլինէր սկզբից և եթ բաժանել հաւատարիմ ունկնդիրներին տատանողներին և հակառակողներին, որովհետեւ այդպիսով հեշտութեամբ գեռ նոր սկսուող հաւատը և անձնութիւնը կարող է ոչնչանալ: Նոր ծաղկող Աստուծոյ արքայութեան մէջ ճիշտ նոյնն է տեղի ունենում, ինչ որ ցորենի արտում. ցորենի մէջ էլ երևում է փուշը, բայց ով որ չի կամենում փուշը հանելիս՝ ցորենն էլ հետը դուրս քաշել, նա պէտք է թողնի երկուսին էլ միասին աճելու՝ մինչև հունձը:

Պէտք է ուրեմն այն յաղթական գիտակցութիւնն ունենալ, թէ ոչինչ չի կարող արդելք լինել Աստուծոյ արքայութեան տարածմանը: Երկրագործն էլ հանգիստ քնում է ու վեր կենում, մինչ նրա ցանած սերմը ծլում է, ցորեն է արձակում, հասկեր է կապում և լցւում՝ հնձի համար պատրաստ դառնալու: Նոյնն է նաև Աստուծոյ արքայութեան մէջ. իւրաքանչիւր ճշմարտութեան համար իւր ժամանակը կգայ. ոչինչ գաղտնի բան չկայ, որ չյայտնուի և ծածուկ՝ որ չկատարուի: Լոյսը նրա համար է, որ լոյս տայ և երևայ. նրա տեղը ոչ թէ ամանի տակն է, այլ աշտանակը. ինչպէս որ սարի վրայ եղած քաղաքն էլ թաղչել չի կարող, այլ ամեն կողմից տեսանելի է:

Պէտք չէ յուսահատուել, տեսնելով յաջողութեան պակասութիւնը: Որքան փոքր է մանանխի հատիկը. աւելի փոքր բան դժուար է գտնել. բայց որքան շուտով մեծանում է նա և աճողին ծառ դառնում, որ երկնքի թռչունները նրա ճիւղերի մէջ ապաստան են գտնում: Որքան քիչ թթիւմոր է պէտք ամբողջ

խմորը թթուեցնելու համար: Այդպէս էլ՝ ինչքան էլ փոքր է Աստուծոյ արքայութեան սկիզբը, այնուամենայնիւ հաստատ է, որ նա ամբողջ երկրին պիտի տիրէ:

Աստուծոյ արքայութեան մէջ մտնել կարող են միայն այնպիսիները, որոնք հարուստ են. բայց նրանց հարստութիւնը մամոնայի հարստութիւն չէ, այլ կրօնական տրամադրութիւն: Նրանց սիրտը պիտի պատուաւ լինի ընդունելու աստուածային վարդապետութիւնը: Ով որ ունի, նրան կարուի. իսկ ով որ չունի, եղածն էլ ձեռքից կառնուի: Ամենայն եռանդով պէտք է պահպանել այդ ստացուածքը. որովհետեւ նրանց լսած Աստուծոյ խօսքն էլ առանց հոգացողութեան կարող է ոչնչանալ:

Հաւատ պէտք է ունենալ. հաւատ նաև գէպի այն աստուածային զօրութիւնների կարողութիւնը, որոնք ամեն օր մեր աչքի առաջ չեն: «Հաւատ պարգևիր մեզ», ասացին նրան իւր աշակերտները. իսկ Յիսուսը՝ լշատասխանեց. «Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, եթէ դուք մանանխի հատիկի չափ հաւատ ունենայիք, կարող էիք այս թղենուն ասել, դուրս եկ այստեղից և ծովն ընկիր, և ձեր խօսքը կկատարուէր»:

Չկայ ոչ մի արժէք, որ աւելի բարձր լինի, քան թէ Աստուծոյ արքայութիւնը: Այն մարդը, որ թագնուած գանձի տեղ գիտէ, ուրախութեամբ ծախում է ամեն ինչ, որպէս զի այդ տեղը գնել կարողանայ: Թանգազին մարդարիտ և քարեր որոնող վաճառականը իւր բոլոր ունեցածը կծախէ, որպէս զի ամենաթանկագին մարդարիտը գնէ:

Շրջապատողներին մէկն ասաց Յիսուսին. «Տէր, եթէ այդպէս է, միայն քչերը կկարողանան փրկութիւն գտնել». իսկ նա պատասխանեց. «Աշխատեցէք նեղ դռնով մտնել, որովհետեւ ասում եմ ձեզ, շատերը կրփորձեն ներս մտնել և չեն կարողանայ: Բայց դու մի վախենար, փոքրիկ հօտ, որովհետեւ ձեր Հայրը որոշել է ձեզ տալ արքայութիւնը»: Ապա՝ դառնալով իւր մտիւրիմ աշակերտներին ասում է. «Երանի այն աչքերին,

որ տեսնում են այն, ինչ որ դուք էք տեսնում. որովհետեւ, ասում եմ ձեզ, մարգարէներից ու թագաւորներից շատերը կուզենային այն տեսնել, ինչ որ դուք էք տեսնում և այն լսել, ինչ որ դուք էք լսում, բայց ոչ տեսան և ոչ էլ լսեցին»:

Մի կին, լսելով այդ խօսքը, ամբոխի միջից աղաղակեց. «Երանի՛ այն որովայնին, որ քեզ կրեց և այն կրծքին, որ քեզ դիեցուց»։ Իսկ նա պատասխանեց. «Այն, բայց աւելի երանելի են նրանք, որոնք լսում են Աստուծոյ խօսքը և կատարում»:

Ե. ԳԼՈՒԽ.

ՀԱՎԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ ՅԻՍՈՒՍԻ ԴԷՄ.

Կափառնաւորի դէպքը մեծ վիշտ էր պատճառել Յիսուսին. և ահա նա նորից դէպի հայրենի քաղաքն է գնում, իւր ազգականների մօտ: Նոքա պիտի լսեն, և պիտի լսեն իւր սեպհական բերանից, որ նա կործանող չէ. պիտի լսեն, թէ ինչ ճանապարհով կատարուելու են Օրէնքն ու Մարգարէները: Նոքա ճանաչում են իրեն մանկութիւնից. միթէ իւր բարեկամներն ու խաղընկերները պիտի չհասկանան իրեն: Նա նորից մտնում է Նազարէթի ժողովարանը, բայց ի գուր. այստեղ էլ արդէն պատրաստ է դատապարտութիւնը նրա համար: Նրա հարազատ մայրը հարեւաններին և բարեկամներին արտասուքն աչքերին ասել էր, որ իւր որդին խելագարուել է. և մօր արտասուքները դժբախտ որդու վրայ՝ ազդեցութիւն էին գործել: Այն մարդը, որ բարձր է համարում իրեն Փարիսեցիների և Դպիրների արդարութիւնից և իբրեւ Աստուծոյ առաքեալ մի նոր արքայութիւն է քարոզում, չէր կարող իւր հայրենի քաղաքում չգատապարտուել:

Բոլորովին պարզ էր հին հաւատի ներկայացուցիչների համար, որ Յիսուսի խօսքերը մի քայլ միայն

հեռու են՝ իրենց քարոզած օրէնքի բարեպաշտութիւնը և Մովսէսի օրէնքերը խորտակելուց: Այդ է պատճառը, որ Յիսուսի հանդէս գալը Նազարէթի Սինագոգում կռուի առիթ դարձաւ և այդպիսով Յիսուսի վստահութիւնն իւր ժողովրդի վրայ սպառնաց կորցնել: Բնականաբար նա պիտի մտածէր. եթէ հայրենիքում չեն ընդունում իրեն, ինչ վախճան կարող է ունենալ պայքարը դրսում: Այդ պատճառով էլ նա աչքը դարձնում է դէպի հեթանոսները, որոնք հին ժամանակներից ի վեր ամաչեցնում էին Իսրայէլի ժողովրդին: Յիսուսն ասում է հրէաներին. «Դուք ծաղրով ինձ ասում էք, բժիշկ, օգնիր քեզ. մեզ էլ յաղթիր այն հրաշքներով, որ Կափառնաւորի բնակիչները պատմում են քո մասին: Բայց եղիան և եղիսէն էլ չքաշուեցին իրենց օգնութիւնը հասցնելու հեթանոսներին, քանի որ սեպհական ժողովուրդը անհաւատ էր: Շատ այրիներ կային եղիայի ժամանակ, երբ երկինքը երեք և կէս տարի կապուած էր և ամբողջ երկիրը սով էր ընկել. բայց եղիան չուզարկուեց նոցանից և ոչ մէկի մօտ, այլ Սիրդոնի երկրի Սարբեթա քաղաքի այրու մօտ գտաւ իւր ապաստանարանը: Եղիսէ մարգարէի ժամանակ էլ Իսրայէլի որդիների մէջ շատ բորբոսներ կային, բայց նոցանից ոչ մէկին չսրբեց, բացի Նեէման ասորուց»։ Այդ խօսքերը զայրացնում են նրա հակառակորդներին, իսկ Յիսուսը նոցա կրկնում է սովորական առածը, թէ՛ «Մարգարէն միայն հայրենի քաղաքում և իւր բարեկամների մօտ է անպատիւ մընում»:

Նա այնտեղ հրաշք գործել չկարողացաւ, սկսեց ուրիշ տեղեր քարոզել, բայց այստեղ էլ հիասթափութիւնը պակաս չեղաւ: Անյաջող գնաց նրա գործը Քորազինում և Բեթսայիդայում: Մինչև անգամ Կափառնաւոր, որ եղել էր մինչև այժմ նրա գործունէութեան կենդրոնը, ուր նրա տունն էր, անհաւատաբար գտնուեց դէպի նա. «Վնայ քեզ, Քորազին, վնայ քեզ, Բեթսայիդա, որովհետեւ եթէ Տիւրքոսում և Սիդոնում գործուէին այն հրաշքներն, ինչ որ ձեզ մօտ

գործուեցին, քուրձ հագած և մոխրի վրայ նստած կապաշխարէին. բայց Տիւրոսի և Սիդոնի բանը դատաստանի ժամանակ աւելի հեշտ կլինի, քան թէ ձեռքը: Իսկ դու, Կաթառնաւում, չէ՞ որ մինչև երկինք ես բարձրացել. մինչև դժոխք վայր պիտի զլորուիս»:

Այսպիսի անյաջողութիւն դեռ ևս չէր ունեցել Յիսուսն իւր գործունէութեան սկզբից: Բայց նրա հաւատը, այդ փորձութիւնների պատճառով, ոչ թէ թուլանում է, այլ աւելի բոլորեցւում. և նա նոր ուժերով ասպարէզ է կենում իւր քարոզը շարունակելու համար: Հակառակ մի քանի տեղերի անհաւատարմութեան, միւս կողմից տեսնում է նա ոգևորւած վստահութիւն զէպի իւր անձնաւորութիւնը՝ առողջների և հիւանդների կողմից: Ժողովրդի վիշտը նորից նրա սիրտն է մտնում, որովհետև նրանք թշուառ են և իրենց բախտին թողնուած: «Հունձը մեծ է, ասում է նա իւր հաւատարիմներին, բայց աշխատաւորները քիչ են. այդ պատճառով խնդրեցէք հնձի տիրոջը, որ նա մշակներ ուղարկի իւր հնձի համար»: Ամենից առաջ նորա աշակերտները պիտի փորձուին այդ աշխատանքի մէջ. նոքա պէտք է միանգամ, առանց վարդապետի, որի աստղը կարծես թէ սկսում է մարել, փորձ անեն նորա և իւր վարդապետութեան համար գործելու:

Նոքա իհարկէ հեթանոսների մօտ չեն գնալու և ոչ էլ Սամարացիների քաղաքները, ուր մինչև այդ ժամանակ Յիսուսն ինքն էլ չէր գործել, այլ պիտի երթան աւելի Իսրայէլի տան կորած ոչխարները որոնելու: Ամենամօտիկ շրջակայքում պիտի փորձեն իրենց կարողութիւնն Աստուծոյ արքայութեան քարոզի այդ թոթովող թարգմանները: Թէև նոքա կատաբեալ կերպով չեն ըմբռնում իրենց վարդապետի հողին շարժող ներքին առանձնայատկութիւնը, բայց նոքա հէնց այժմ էլ կարող են քարոզել, որ Աստուած մի առաքեալ է ուղարկել իւր ժողովրդի մօտ, փրկութեան երկար սպասուած օրը վերջապէս յայտարարելու համար. որ այդ պատգամաւորը մի մարդ է ժողովրդի միջից, բայց Աստուծոյ կողմից կարողութիւն ունի

մեղքեր ներելու և հրաշքներ գործելու խեղճերի և հիւանդների համար. որ այդ պատգամաւորը՝ Նազարէթցի Յիսուսը, իւր շուրջն է գրաւել արդէն ժողովրդի մեծ բազմութիւն և ունի ընտրեալ առաքեալներ: Փարիսեցիները նրա թշնամիներն են, որովհետև նա ժողովրդին ազատում է նրանց և զպիւրների տանջանքներից: Նախանձախնդիրներն էլ նրա բարեկամները չեն, որովհետև նա Աստուծոյ արքայութեան գալուստն է քարոզում, ոչ թէ յանուն սրոյ, այլ աստուածային սիրոյ, որ պէտք է նորոգէ մարդկանց սրտերը և կեղծ արդարութեան փոխարէն՝ ճշմարիտ արդարութիւնն առաջ բերէ:

Այդպէս ուղարկւում է Յիսուսը նրանց երկու երկու, պատուիրելով՝ վստահ Աստուծոյ օգնութեան վրայ, խեղճերին օգնել և դիւահարներին բժշկել, բայց զլիաւորապէս Աստուծոյ արքայութիւնը քարոզել, որ արդէն մօտեցել է: «Զրի էք առել, ձրի էլ տուէք. իբրև աղքատներ գնացէք աղքատների մօտ. ոսկի, արծաթ և առհասարակ փող մի՛ վերցնէք ձեզ հետ: Սրան նրան բարև տալով ժամանակ մի՛ կորցնէք, բայց երբ որ մի գիւղ էք մտնում, տեղեկացէք, թէ որտեղ արժէ գիշերել. երբ որ մի տուն մտնէք, ասացէք. «Խաղաղութիւն այս տանը»: Եթէ այդ տան մէջ խաղաղութիւն սիրող մի մարդ գտնուի, ձեր տուած խաղաղութիւնը նրա վերայ կհանգչի, իսկ եթէ ոչ՝ կվերադառնայ զէպի ձեզ: Ուր որ գնում էք, այնտեղ էլ կացէք. տնից տուն մի՛ թափառէք. մշակն արժանի է իւր վարձին. ինչ որ տան՝ կերէք: Ով որ մարդարէին ընդունում է նրա մարդարէութեան համար, նա մարդարէի վարձ կստանայ. իսկ ով որ ձեզ իմ անունով մի բաժակ սառը ջուր կտայ, նա իւր վարձը չի կորցնի: Ուր որ ձեզ չեն ընդունի և չեն լսի, դուրս գնացէք այն տեղից և ասացէք. «Մենք թոթափում ենք այն փոշին, որ ձեր քաղաքից կպած է մեր ոտին, և ձեզ համար սարսափելի պիտի լինի այն դիտութիւնը, թէ՛ Աստուծոյ արքայութիւնը մօտեցել է: Սողոմի բանը աւելի հեշտ կլինի այն օրը,

քան այդ քաղաքները: Իբրև ոչխարների ուղարկում եմ ձեզ գայլերի մէջ. այդ պատճառով օձի նման իմաստուն եղէք և աղանու նման միամիտ»:

Աշակերտները յաջողութիւն են ունենում և վերադառնալով իրենց վարդապետի մօտ, ուրախացած ասում են նրան. «Տէր, քո անունով դեներն էլ հնազանդում են մեզ»: Աշակերտների այդ յաջողութիւնը վերականգնում է նորից Յիսուսին և թէև Նազարէթն ու Կափառնաումը նրա համար կորած էին, այնուամենայնիւ ցնծում է նա և կատարեալ վստահութեամբ բացականչում. «Ես տեսայ սատանային ինչմի կայծակ երկնից ցած ընկնելիս: Ես ձեզ իշխանութիւն տուի օձերի և կարիճների վրայ անվտանգ ման գալու, բայց դուք դրա համար մի ուրախանաք, այլ ուրախացէք, որովհետեւ ձեր անունները գրուած են երկնքում»: Այդ յաջողութեան համար է, որ Յիսուսը զգում է իրեն Աստուծոյ անգրանիկ որդին և կատարեալ վստահութեամբ ու զոհութեամբ աղօթք է մատուցանում նրան. այդ պատճառով է նա իւր մէջ զօրութիւն զգում խորտակելու ամեն մոլորութիւն և սուտ, և երջանկացնելու խեղճերին ու յուսահատուածներին: «Ծնորհակալ եմ քեզանից, Հայր, երկնքի և երկրի Տէր, որ ծածկեցիր այդ իմաստուններից և դիտուններից և յայտնեցիր տղաներին»: Ապա դառնալով աշակերտներին՝ ասում է. «Ամեն ինչ ինձ տրուած է Հօրից և որդուն ոչ ոք չէ ճանաչում, բացի Հօրից, ինչպէս որ Հօրը ոչ ոք ճանաչել չէ կարող, բացի որդուց և ում որ որդին կկամենայ յայտնել»: Եւ բոլոր շրջապատողներին՝ «Ինձ մօտ եկէք, բոլոր վաստակաւորներ և ծանրաբեռնուածներ, ես ձեզ կհանգստացնեմ. իմ լուծը վերցրէք ձեզ վրայ և ինձանից սովորեցէք, որովհետեւ ես հեզ եմ և խոնարհ սիրտ ունիմ. այդպիսով դուք էլ ձեր հոգու հանգիստը կգտնէք, որովհետեւ իմ լուծը քաղցր է և իմ բեռը թեթեւ»:

Այս նոր ոգևորութեան ժամանակ երկու տեսակ հարցերով մօտենում են նրան. հարցնողներից մէկը նրա նախորդը և բարեկամը՝ Յովհաննէսն էր, որ ու-

ղում էր իւր կասկածները փարատել Յիսուսի գործունէութեան մասին: Միւս հարցը գալիս է թշնամիների կողմից:

Յորդանանի մարգարէն ստիպուած էր եղել դադարեցնել իւր գործունէութիւնը, որովհետեւ Գալիլիայի չորրորդապետն իրեն վրայ էր առել նրա քարոզները և նրան բռնել էր տուել. բայց նրա աշակերտները թոյլտուութիւն ունէին նրա մօտ մտնելու և ելնելու: Այդ աշակերտներից լսել էր Յովհաննէսը, որ Յիսուսը, Յորդանանի մկրտութիւնից յետոյ, սկսել է Աստուծոյ արքայութեան քարոզը և սպառնում է իշխանութիւնը խլել այն մարդկանց ձեռից, որոնց համար Յովհաննէսն ինքն էլ Աստուծոյ բարկութիւնն էր նախադուշակել: Այդ աշակերտների միջոցով Յովհաննէսը լսել էր նաև Նազարէթի մարգարէի յաջողութիւնների մասին. գիտէր, որ հակառակ իշխանաւորների բոլոր սպառնալիքներին՝ գալիլիական ժողովրդի մեծ խմբեր նրան էին հետևում: Բայց վերջին լուրը, որին նա սպասում էր, դեռ ևս չկար: Ե՛րբ պէտք է դատաստան լինի Երուսաղէմի և նրա հեթանոս ու հրէայ իշխանաւորների վրայ: Եթէ այդ Նազարէթցին յիրաւի Աստուծոյ կողմից ուղարկուած Փրկիչն է, էլ ի՞նչու է դանդաղում, Սիօն չի գնում և բազմում Մեսիայի աթոռի վրայ: Ի՞նչու Աստուած նրա ձեռը չի տալիս երկաթի խարազանը՝ հեթանոսներին և հրէաներին ոչնչացնելու և բոլորին պատժելու համար, որոնք սպաւանում են նրա երկիրը: Յովհաննէսի այս մտքերի արձագանքն է այն հարցը, որ նրա աշակերտները բերում են Յիսուսին. «Դ՞ուք ես, որ պիտի գայ, թէ՞ մի ուրիշն սպասենք»: Յիսուսը պատասխանում է, որ սպասելու ոչինչ չկայ այլ ևս. «Գնացէք և ասացէք Յովհաննէսին, որ կոյրերը տեսնում են, կաղերը զնում, բորոտները սրբւում, խուլները լսում, մեռելները յարութիւն առնում և խեղճելը աւետիք են լսում. երանի նրան, ով չի գայթակղուի իմ նկատմամբ»:

Յիսուսի պատասխանը իսկապէս Յովհաննէսի բոլոր ցանկութիւնների և ակնկալութիւնների կատար-

եալ մերժումն ու բացասումն էր: Նա ընդունում է, որ Յովհաննէսը Իսրայէլի պատմութեան ամենամեծ անձնաւորութիւններից է, զուցէ ամենամեծը. բայց նրա ապագայի յոյսերը Յիսուսինը լինել չեն կարող: Եւ այդ պատճառով էլ, Յովհաննէսի աշակերտների գնալուց յետոյ, նրա մասին մի վկայութիւն է տալիս, որի մէջ արտայայտում է իւր սէրը և յարգանքը դէպի նրա անձնաւորութիւնը, բայց միեւնոյն ժամանակ բոլորովին մերժում է նրա հայեացքը: «Անապատ գնացիք ի՞նչ տեսնելու. մի եղեգն, որ հողմից այս ու այն կ'ոգմ է տարուբերում: Ի՞նչ գնացիք տեսնելու. մի մարդ՝ փափուկ զգեստներով զարդարուած. փափուկ զգեստներով մարդիկ պալատներումն են լինում: Ինչո՞ւ համար գնացիք. մի մարգարէ՞ տեսնելու: Այո, ասում եմ ձեզ, նա աւելի էր, քան թէ մի մարգարէ: Նա է, որի համար գրուած է. Ահա ես ուղարկում եմ իմ հրեշտակին քո առաջից, որ քո ճանապարհը պատրաստէ: Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, աւելի մեծ մարդ, քան թէ Յովհաննէսն էր, կ'անայք դեռ չեն ծնել. բայց Աստուծոյ արքայութեան մէջ փոքրագոյնը աւելի մեծ է, քան թէ նա»:

Այդպէս որոշ կերպով Յիսուսը դեռ ևս հնի և նորի սահմանը չէր դժել: Յովհաննէսը նրա համար վերջին մարգարէն է. նրանով վերջանում է նաև օրէնքը: Աստուծոյ արքայութեան համար օրէնքների ու պատուիրանների ստրկական կատարումը նշանակութիւն չունի, այլ մարդկային հոգու ներքին ձգտումն ու արտաճաղրութիւնը. և ով որ իւր սրտի մէջ այդպիսի մղումն, զօրութիւն է զգում, նա բռնութեամբ մտնում է Աստուծոյ արքայութեան մէջ: «Օրէնքը և Մարգարէները նշանակութիւն ունին մինչև Յովհաննէս. նրանից յետոյ Աստուծոյ արքայութեան աւետիքն է քարոզում և մարդիկ բռնութեամբ ներս են խուժում»:

Յիսուսը գիտէ, որ դրանով խորտակում է բոլոր կամուրջները իւր յետևից: Նրա դէմ պէտք է լինէր այնուհետև ամբողջի մեծագոյն մասը, որ երեսայի նման չգիտէ, թէ ինչ է ուղում. ոչ Յովհաննէսի ա-

րածին է հաւանում և ոչ էլ Յիսուսի: Որովհետև Յովհաննէսն եկաւ, հաց չէր ուտում, գինի չէր խմում, նրա համար ասում էին, թէ դիւահար է. եկաւ Յիսուսը, ուտում է և խմում, նրա համար էլ ասում են, թէ՛ ահա մի ուտող-խմող, մաքսաւորների և մեղաւորների բարեկամ մարդ:

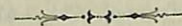
Բայց արդէն ասպարէզի վրայ են աւելի լուրջ հակառակորդներ, որոնց հետ Յիսուսը ստիպուած էր վերջնական հաշիւ տեսնել: Նրանց անձնաւորութիւնների մասին չէ խօսքը, այլ ամբողջ հասկացողութեան: Կափառնաւորում, որ այժմ պատկանում էր նրա թըշնամիներին, նրա դէմ են ելնում փարիսեցիների ներկայացուցիչները և հարցնում են, լի ատելութեամբ. «Ի՞նչու քո աշակերտները դպիրների պատուէրների համաձայն չեն վարւում, այլ հաց են ուտում, առանց նախօրօք լուացուելու»: Լուացման պատուէրներն սկզբնական օրէնսգրքի մէջ քիչ էին և մեծ մասամբ օգտակար, բայց վերջին դարերի գիտուններն աւելացրել և ընդարձակել էին այն և բացարձակ անմտութեան հասցրել: Թշնամիների նպատակն էր՝ Յիսուսից մի այնպիսի հակիրճ պատասխան ստանալ, որի համաձայն կարելի լինէր դատապարտել նրան երեսայամիտ ժողովրդի առաջ: Եւ Յիսուսը, զայրացկոտ անհամբերութեամբ, տալիս է այդ պատասխանը: Նա հրաժարուել էր արդէն ամբողջ օրէնքից, այժմ նրանից պատասխան էին ուղում օրէնքի այն մասերի համար, որոնք դպիրների ուսման մէջ էլ ամենից աւելի մակերևութային էին: Յիսուսը չէր կարող խնայել նրանց, որովհետև դա բռնութիւն լինելով մարդու արտաքին վարուցողութեան վրայ, միեւնոյն ժամանակ ներքին մարդու բրտացումն էր: Նա չէր կարող համաձայնել այն ուսման հետ, թէ տաճարն ամեն բանից բարձր պէտք է լինի, ինչ որ սուրբ է երկրի վրայ. այն ուսման հետ, որը մինչև անգամ բարոյական սկզբունքների հետ, որը մինչև անգամ կանգ չէր առնում, որոնք գրուած և խնդիրների առաջ կանգ չէր առնում, քան բոլոր տաճարների գոյութիւնը, «Ճիշտ է մարգարէացել այս կեղ-

ծառերների համար Եսային, թէ «Այս ժողովուրդը պատ-
ւում է ինձ միայն շրթունքներով, իսկ սրտերը հեռա-
ցած են ինձանից»։ Աստուծոյ պատուէրը թողնում էք
մի կողմ և աշխատում էք պահպանել մարդկանց ա-
ւանդները։ Մովսէսն ասել է. «Պատուիր հօրդ ու մօրդ,
կամ՝ ով որ հօրն ու մօրն անիծում է, նա պէտք է
մահուան դատապարտուի», իսկ դուք ասում էք. «Այն
պարզեւր, որ ձեզ կարող էի տալ և ձեզ անհրաժեշտ
պէտք էր, տաճարին կտամ», և դրանով ազատ էք համա-
րում ձեզ ամեն պարտականութիւնից ծնողների նկատ-
մամբ։ Ձեր այդպիսի աւանդութիւններով դուք միայն
ոչնչացնում էք Աստուծոյ պատուէրը։ Բայց այդ բանը
միայն նրա թշնամիները պիտի չլսեն, նա կանչում է
ամբոխին և իրեն վրայ յարձակողներին ներկայու-
թեամբ՝ ամբողջ փարիսեցութեան դատաստանն է ա-
նում. «Դրսից եկած ոչ մի բան մարդուն պղծել չէ
կարող, միայն այն է անսուրբ դարձնում մարդուն,
ինչ որ նրա ներսից է գալիս. ով ականջ ունի լսելու,
թող լսէ»։

Ուրեմն Աստուծոյ առաջ պիղծ է միայն այն, ինչ
որ անմաքուր դատողութիւնից է առաջ գալիս։ Բարե-
պաշտութեան համար ուրիշ ոչ մի պղծութիւն գոյու-
թիւն չունի. ոչ մի նշանակութիւն չունի մանաւանդ
կերակուրների պղծութիւն կոչուածը, որովհետեւ նոքա
միայն որովայնին են վերաբերում։ «Իսկ ներսից՝ մար-
դու սրտից գալիս են չար մտքերը՝ անառակութիւն,
գողութիւն, սպանութիւն, շնութիւն, ազահութիւն,
չարութիւն, նենգութիւն չարամտութիւն, հայհոյանք,
ամբարտաւանութիւն. միայն այդպիսի բաները կարող
են պղծել մարդուն»։

Այդ օրուանից սկսած Յիսուսն այլ ևս չի խօ-
սում օրէնքի մասին։ Նրա նախկին խօսքերի մէջ ակ-
նարկներ կային զոհերի և պահեցողութեան մասին,
այժմ դոքա էլ վերանում են։ Նա գ ո ճ կ մ ա տ ու լ յ ա ն է
ի ի բ ն, և նոյնը կպահանջէ իւրայիններից, եթէ այդ է
Հօր կամքը։ Նա ս տ ի պ ու ա ծ կ լ ի ն ի ն ա և պ ա հ ե լ,
երբ Աստուած իրեն և աշակերտների գլխին ամենա-

ծանր փորձութեան օրերը կրերէ։ Ե թ է ն ա մ է կ է լ
տ ա ճ ա ր մ տ ն ի, կանէ միայն այն նպատակով, որ-
պէս զի տաճարը վերանորոգէ։ Ե թ է մ ի ա ն գ ա մ է լ
զ ա տ կ ի տ օ ն ը կ ա տ ա ր է, բոլորովին նոր իմաստ
և բովանդակութիւն կտայ նրան։

Զ. Գ Լ Ո Ի Խ.

ՅԻՍՈՒՍԻ ՄԵՍԻԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.

Ուրեմն Իսրայէլի ժողովրդի իսկական թշնամին
Փարիսեցիութիւնն է։ Կոյր է նա, ով որ ասում է, թէ
Հոովմայեցիներն են թշնամիները։ Հինն ու նորը բո-
լորովին բաժանում է և Յիսուսի քարոզած Աստու-
ծոյ արքայութեանը մասնակից լինել կարող են միայն
նրանք, որոնք բարեպաշտ են սրտով, և արտաքին
պատուիրանների ու անմիտ աւանդութիւնների յետևից
չեն ընկած։

Բայց քանի գնում, այնքան աւելի բարդւում են
դժուարութիւնները Յիսուսի առաջ։ Հայրենիքում նրան
մերժել էին և այն քաղաքները, որոնք մի քանի ամիս
առաջ նրա ձեռքումն էին, այժմ անցել էին թշնամի-
ների կողմը։ Յիսուսը տեսնում էր, որ յաղթութիւնը
հեշտ չի լինելու։ Չնայելով հետզհետէ աւելացող նոր
խմբերի ոգևորութեանը, նա զգում էր, որ իւր ուժերը
բաւական չեն յաղթելու համար։ Արդէն Գալիլիայում
անյաջող էր գնացել նրա գործը. ինչ պիտի լինէր
Երուսաղէմում, ուր վերջնական պայքարը պիտի տեղի
ունենար և որը նրա թշնամիների զօրութեան կեն-
դրոնն էր։ Այնտեղ մինչև անգամ տաճարն իւր փառա-
հեղութեամբ մի լուռ վկայ էր Յիսուսի և նրա նոր
քարոզների դէմ։ Նա ուրախացել էր, որ իւր աշա-

կերտները առաջին փորձը յաջողութեամբ էր պսակուել. այժմ մտատանջութեան մէջ է ընկնում, թէ ի՞նչ կլինի իւր գործի վախճանը, երբ ինքն այլ ևս աշակերտների մէջ չի լինի:

Միայն մի գիտակցութիւն կար հրէաների մէջ, որ մարդուն անդիմադրելի էր դարձնում: Մինչև այժմ Յիսուսը սարսուռով էր մտածել դրա մասին: Աստուծոյ մարդիկ այն ժամանակ են ընկնում և յաղթահարւում, երբ նոքա փոխանակ գործն առաջ տանելու, իրենց զլխին պսակներ հիւսելու մասին են մտածում: Մինչև այժմ հիւանդներն ու զիւահարներն էին եղել, որ նրան Մեսիայի տեղ էին դրել: Բայց այժմ այդ մասին նրա հետ խօսում է ամենամեծն իրենից առաջ. և նրա մէջ կրկին վերակենդանանում են այն մտքերը, որ նրան զբաղեցրել էին Յորդանանի մկրտութեան ժամանակ և Յուդայի անապատներում, իբրև փորձութիւն, մօտեցել էին նրան: Այժմ արդէն ուրիշ ժամանակներ էին: Նա իւրայինների հետ կանգնած էր պայքարի ու կռուի մէջ իւր թշնամիների դէմ, որոնք սպառնում էին նրան ոչնչացնել: Նա չէր կարող այլ ևս կռուի դաշտից խոյս տալ, առանց իւր նպատակին հասնելու: Եւ ահա այս դրութեան մէջ նա ձեռք է բերում այն գիտակցութիւնը, որն անդիմադրելի է դարձնում հրէային:

Բայց նրա մեսիական ակնկալութիւններն այն չեն, ինչ որ սովորաբար սպասում էր հրէական ժողովուրդը: Նա Մեսիա էր արդարութիւնը Սուրբ Երկրում վերականգնելու և մարդկանց հոգու ծաւալը լցուցանելու համար: Նա չէր զգում իրեն իբրև մի յաղթական թագաւոր՝ Դաւթի ցեղից, այլ աւելի թաղաղութիւն բերող թագաւոր ու քահանայ, ինչպէս ասած է Սաղմոսի մէջ. «Տես, ահա գալիս է քո հեղ թագաւորը»: Այդպիսով նա դառնում է հոգիների թագաւորը և իրաւունք է ստանում ասելու՝ «Մի հզօր գաւազան է ուղարկում Եհոնէն քեզ համար Սիօնից, որպէս զի իշխես քո թշնամիների մէջ»:

Յովհաննէսի հարցումից և թշնամիների հետ ունե-

ցած ընդհարումից յետոյ մի տարօրինակ անհանգստութիւն է տիրում Յիսուսին. մենք տեսնում ենք նրան այնուհետև շարունակ թափառելիս: Նա Տիւրոս է գնում, ապա Սիդոն, վերադառնում է Դեկապոլսի կողմերը, ապա դարձեալ գալիլիական ծովի արեւմտեան ափերը, գնում է զէպի հիւսիս՝ Հերմոն սարի ստորոտները, ուր գտնւում էր «Փիլիպպոսի կեսարիա» կոչուած քաղաքը:

Այդ ճանապարհորդութեան ժամանակ, Տիւրոսի երկրում, մինչև անգամ հեթանոսները խնդրում են նրան օգնել իրենց: Արդէն իւր գործունէութեան սկզբում Յիսուսը գովել էր Կափառնաւումի այն Հոովմայեցի հարիւրապետին, որ նրան խնդրել էր բժշկել իւր ծառային: Նրա համար Յիսուսն ասել էր. «Այդպիսի հաւատ Իսրայէլի մէջ դեռ չեմ գտել»: Այժմ Տիւրոսի երկրում, Փիլիպպեցի կնոջ և նրա խօսակցութիւնից երևում է, որ այստեղ մի հիւանդ երեխայի օգնելու մասին չէ խօսքը: Հեթանոսների երկրում Յիսուսը կամենում է զաղարեցնել իւր գործունէութիւնը. նրա սիրտն ու հոգին ուրիշ բաներով են զբաղուած. «Ես ուղարկուած եմ միայն Իսրայէլի տան կրած ոչխարների մօտ»:—Այդ գիտակցութեամբ Յիսուսը մերժում է կնոջ խնդրը, ի նկատի ունենալով միևնոյն ժամանակ հրէական այն հասկացողութիւնը, թէ հեթանոսներն Աստծուն կփնտռեն և կգտնեն այն ժամանակ, երբ հրէական ժողովուրդը իւր ամբողջ փառքով հանդէս կգայ:—Նախ պէտք է երեխաներին կշտացնել. արդար բան չէ երեխաների ձեռքից հացը առնել և շներին տալ: Կինը պատասխանում է. «Այո, Տէր, բայց շներն էլ կերակրւում են երեխաների սեղանի փշրանքներով»: Ուրեմն խօսքը հոգևոր կերակրի մասին է և ամբողջ պատմութեան նպատակն է ցոյց տալ, որ հեթանոսներն էլ սկսել էին նրան ճանաչել:

Բայց Փարիսեցիներն ամեն տեղ հետևում էին նրան և այժմ էլ նրա առաջ են դուրս գալիս նշան խնդրելով, որպէս զի ծաղրեն նրա անկարողութիւնը: Բայց Յիսուսը զայրացած մերժում է այդ խնդրը կատարել և իբրև վերջին նշան՝ նրանց ուշքը հրաւի-

բում է վերջին դատաստանի վրայ: Այդ դատաստանի ժամանակ հարաւի թագուհին դատի կնոստի այս մարդկանց հետ և կդատապարտէ սրանց, որովհետեւ նա աշխարհի ծայրից եկաւ Սողոմոնի իմաստութիւնը լսելու, իսկ այստեղ Սողոմոնից էլ մեծը կայ: Նինուէի բնակիչներն անգամ դատաստանի ժամանակ պէտք է վեր կենան և սրանց դատապարտեն, որովհետեւ նրանք, հեթանոս լինելով՝ Յովան մարգարէի քարոզութեամբ աղաշխարհցին, իսկ այստեղ Յովանից էլ մեծն է: Ապա դառնալով իւր մտերիմներին, Յիսուան ասում է. «Զգոյշ կացէք Փարիսեցիներ խմորից»: Թէև ժողովրդի մեծ բազմութիւնն անսահման վստահութեամբ հետեւում էր Յիսուսին, բայց Փարիսեցիները կարողացել էին արդէն շատերին խմորել և Յիսուսին հակառակ մի խումբ կազմակերպել: Ահա այդպիսիներին ասում է նա. «Եթէ արեւմուտքում ամպ էք տեսնում, ասում էք թէ անձրև պիտի գայ և այդպէս էլ լինում է. իսկ երբ նկատում էք, որ հարաւային քամին է փչում, ասում էք՝ խորշակ պիտի լինի և այդպէս էլ լինում է: Այդ լինչպէս է որ դուք, կեղծաւորներ, երկնքի և երկրի երեսը քննել գիտէք, իսկ այս ժամանակը ճանաչել չէք կարողանում»:

Անընդհատ թշնամութիւնները նրան վերջ ի վերջոյ այն գիտակցութեանն էին բերել, որ ինքը պիտի մեռնի: Նա տեսնում էր, որ մարգարէների ասածների նման, ամբողջ ժողովուրդն իւր առաջնորդների հետ միասին աչքերը փակել են, որ չտեսնեն և ականջները՝ որ չլսեն: Նա տեսնում էր, թէ ինչպէս քահանայապետները, դպիրները և ամբողջ ծերակոյտը, որոնց լսում էր ժողովուրդը կուրօրէն, իրեն դէմ են դուրս գալով՝ մահուան դատաւճիռ կարգալու համար:

Աւետարանները բոլորովին լռում են Յիսուսի ճանապարհորդութեան մասին՝ Բեթսայիդայից մինչև Փիլիպպոսի Կեսարիան: Այստեղ կանգ է առնում նա և եկած համարում աշակերտներին յայտնուելու ժամը. «Ի՞նչ են ասում մարդիկ իմ մասին. հիմ եմ ես»: Աշակերտները պատասխանում են. «Մի քանիսն ասում են՝

Յովհաննէս Մկրտիչն էս, միւսները՝ Եղիան, ուրիշները՝ թէ մարգարէներից մէկն ու մէկը»: Ապա հարցնում է իւր աշակերտներին. «Իսկ դուք ի՞նչ էք կարծում. ես հիմ եմ»: Պատասխանում է. «Դու Մեսիան ես, Կենդանի Աստուծոյ որդին»: Յիսուսը պատուիրում է նրանց՝ ոչ ոքի ոչինչ չասել: Աստուծոյ գործն է իւր օծեալին Սիօնի թագաւոր հռչակելը. և նա կվճռէ, թէ ինչ միջոցով պիտի լինի այդ թշնամիները նրա ոտի պատուանդանը պիտի դառնան, թէ՞ նա պիտի չարչարուի և բռնի մահով մեռնի և ապա՝ երկնքից, իբրև յաղթող, գէպի իւր ժողովուրդը գայ: Յիսուան սկսել էր հաշտուել այն մտքի հետ, թէ նա կարող է յաղթուել ժողովրդի ծերերից, քահանայապետներից ու դպիրներից. և այդ բանն այժմ պարզ կերպով ասում է իւրայիններին: Բայց Պատրոսն այդ մտքով չէր արել իւր խոստովանութիւնը: «Մեսիա» նրա համար նշանակում էր արքայական իշխանութիւն. և ինչպէս էլ որ լինի, բոլոր հակառակորդների միջից Աստուծոյ Օծեալը յաղթական կերպով մուտք պիտի գործէ Սիօն: Այդ պատճառով՝ նա մի կողմ է քաշում Յիսուսին և սկսում է նրան յանդիմանել. իսկ Յիսուսը յետ է դառնում և ասում նրան. «Հեռու ինձնից, սատանայ, դու չես մտածում Աստուծոյ կամքի մասին, այլ մարդկանց»: Անապատի փորձութեան օրերի յիշողութիւնը մի անգամ էլ կենդանանում է: Այդտեղից երևում է, որ Յիսուսի աշակերտները հետևում էին նրան իբրև խոստացեալ Մեսիայի, այն ինչ Յիսուսը աշխարհային իշխանութիւնն համարել էր չարի դժբաղդով: Կեսարիայի օրը նրա մտերիմների համար սուկալի անկման օր կլինէր, եթէ նրանք նկատի չունենային իրենց վարդապետի գործը և պատրաստ չլինէին նրա հետ ամենապառն տանջանքները բաժանելու: Այդ պատճառով էլ նա ասում է իւր բոլոր աշակերտներին. «Ով որ ինձ հետեւի է ուզում, նա պէտք է ուրանայ իւր անձը և հետևի ինձ. որովհետեւ ով իւր կեանքը ազատել է ուզում՝ նա կկորցնի. իսկ ով որ կորցնում է իմ պատճառով՝ նա կազատէ. ի՞նչ օգուտ է

մարդուն, եթէ ամբողջ աշխարհը շահէ, բայց իւր հոգին կոցնէ: Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, այստեղ կանգնածները մէջ մի քանիսը կան, որոնք մահ չեն տեսնի, մինչև Հատենեն Աստուծոյ արքայութեան զօրաւոր գալուտը»:

Այսպիսի խօսքերը շփոթեցնում են աշակերտներին, որովհետեւ նոքա սպասում էին մեսիական փառահեղ թագաւորութեան իրագործմանը, իսկ Յիսուսը նրանց յայտնում էր, որ տանջանքների ու ցաւերի շրջանն է սկսւում: Թէև Յիսուսը նրանց վաղուց պարզ և հանդիսաւոր կերպով ասել էր, թէ ում է ուղարկել Աստուած իւր Մեսիային նախընթաց, այնուամենայնիւ աշակերտները դարձեալ հարցնում են նրան Եղիայի մասին, որը հրէական հասկացողութեան համաձայն՝ Մեսիայի նախակարապետը և ճանապարհը պատրաստողն էր լինելու: Աշակերտների վստահութիւնն ու հաւատը այնքան պակասել էր ղէպի իրենց վարդապետը, որ նոքա այլ ևս նրա անունով բժշկութիւն կատարել չէին կարողանում:

Յիսուսը պէտք է անշուշտ զգար այդ օրերն այն սարսափելի մենակութիւնը՝ շրջապատող բազմութեան մէջ, որ բոլոր մեծ հոգիների բաժինն է: Բայց այդ այնուամենայնիւ չի յուսահատեցնում նրան, որովհետեւ մէկը կայ, որ նրան յոյս և վստահութիւն է ներշնչում: Եւ անա՛ իւր երկնաւոր Հօրից նոր ոյժ և անդիմադրելի զօրութիւն առած, պատրաստ է Յիսուսը Երուսաղէմ գնալու, — ի երջին անգամ:

է. Գ Լ Ո Ի Խ.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ.

«Որքան արգելում էր աշակերտներին, նրանք այնքան աւելի տարածում էին»: Կեսարիայի ղէպքի ազդեցութեամբ, թէ նրանից անկախ, Յիսուսին հետևողների բազմութեան ոգևորութիւնն այնքան աւելանում է, որ ամբողջը մի ժողովրդական շարժման կերպարանք է ընդունում: Հերովդէս Անտիպատսը, որ Գալիլիայի չորրորդապետն էր, ստիպուած է զգում իրեն, այդ պատճառով, աւելի ուշադրութեամբ հետեւելու Յիսուսին և նրա հետևողներին: Նա չէր կարող թոյլ տալ, որ մի անկախ ազգային շարժումն առաջ գայ, որովհետեւ ինքը կարող էր վստահութիւնը կորցնել Հռովմայեցիների առաջ: Այդ պատճառով նա լռեցրել էր Յովհաննէս Մկրտչին. այժմ սկսում է անհանգստանալ նաև Յիսուսի գործունէութեան համար, որովհետեւ բացի խեղճերի ու հիւանդների ծառայութիւն լինելուց՝ նա կարծես թէ սկսում էր քաղաքական բնուրութիւն ստանալ: Փարիսեցիներն էլ լուր են բերում նրան Յիսուսի իբրև թէ ապստամբական նպատակների մասին և Հերովդէսը ցանկանում է, որքան կարելի է շուտով, շարժման առաջն առնել: Յիսուսը որոշում է՝ չմնալ այլ ևս Գալիլիայում և անմիջապէս ղէպի Ս. Քաղաքը դիմել: «Գնացէ՛ք, ասացէ՛ք այդ աղուէսին, ես բժշկում եմ զիւսահարներին այսօր ու վաղը, իսկ երբորդ օրը հասած կլինեմ նպատակիս»:

Նրա նպատակը Երուսաղէմ գնալն էր:

Նա ազատ էր զգում իրեն թէ թագաւորների իշ-

խանութիւնից և թէ հրէական տաճարի հարկից, թէ և այդպիսի մանր բաներում գայթակղութեան առիթ չտալու համար՝ Պետրոսին հրամայում է Կափառնա- ումում, որ իւր փոխարէն էլ հարկ վճարէ: Նա ամ- բողջովին լցուած է այն գաղափարով, որ իւր վերջին գործունէութիւնն Երուսաղէմում պէտք է լինի, որով- հետեւ մարգարէն կարծես անպատճառ Երուսաղէմում պէտք է սպանուի: «Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, որ սպանում է իր մարգարէներին և քարկոծում քեզ մօտ ուղարկուածներին. որչափ կամեցայ քո որդիներին, իմ ժողովրդին, հաւաքել, ինչպէս թուխսն իւր ձագեր- ընէ և հաւաքում թեւերի տակ, բայց դուք չըկամեցաք»:

Մուսլ զգացմունքներ են պատում Յիսուսի հոգին և երկու անգամ էլ կրկնում է նա այն խօս- քերը մահուան մասին, որոնք այնպէս շփոթեցրել էին աշակերտներին Փիլիպպէի Կեսարիայում: Յիսուսը մտածում է այժմ իւր ուսումնի ամրապնդել աշակերտ- ների մէջ, որովհետեւ չգիտէ, թէ իրեն ի՞նչ վիճակ է սպասում. և այդ պատճառով էլ՝ դեռ ևս Գալիլիայում եղած ժամանակ, միանգամ էլ նկարագրում է հոգու այն ուղղութիւնը, որ դէպի Աստուծոյ արքայութիւնն է տանում:

Դորա համար ամենից առաջ հարկաւոր է երե- խայի նման լինել Աստուծոյ նկատմամբ: Աշակերտ- ները վիճել էին, թէ ով է իրենց մէջ ամենից մեծը: Յիսուսը կանչում է մի երեխայ, կանգնեցնում նրանց մէջ և ասում. «Ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, եթէ դուք չէք ապաշխարի և երեխայի նման չէք լինի, երբեք Աստուծոյ արքայութիւն մտնել չէք կարողանայ». ով որ իրեն այնպէս խոնարհ է պահում, ինչպէս այս երե- խան, նա է ամենամեծը Աստուծոյ արքայութեան մէջ: Աստուծոյ արքայութեան մէջ մտնողը պէտք է այն համոզումն ունենայ, որ նա երեխայի պէս անզօր է և սխալուող, բայց և, երեխայի նման, պէտք է վստահ լինի Հօր ներողամտութեան վրայ: Հեզութիւն, հա- ւատ, երախտագիտութիւն և միամտութիւն պէտք է լինին նրա յատկութիւնները: Այդպիսի չափի առաջ

ոչնչանում են բոլորովին մարդկային գաղափարները մեծութեան և փոքրութեան մասին:

Ի՞նչը կարող է մեծ լինել Աստուծոյ մեծութեան առաջ, և ի՞նչը փոքր նրա անսահման բարութեան հա- մար: Ո՛րքան փոքր է Աստուծոյ առաջ այն Փարի- սեցին, որ տաճարում Մաքսաւորի ներկայութեամբ աղօթել է կարողանում. «Շնորհակալ եմ քեզանից Աստուած, որ ես այնպէս չեմ ինչպէս ուրիշները՝ աւա- զակ, անարդար, շնացող կամ այս Մաքսաւորի նման: Շաբաթն երկու անգամ ծոմ եմ պահում և բոլոր ու- նեցածիցս տասանորդ եմ տալիս»: Այն մաքսաւորը, որ հեզութեամբ անկիւնում կանգնած է և աչքը վերեւ բարձրացնել չի համարձակւում, այլ տրտմութեամբ իւր կուրծքն է ծեծում և ասում է. «Աստուած, ներքի մեղաւորիս», աւելի արդարացած կերթայ տուն. և ո՛չ թէ է Փ ա Ր Ի ս ե Յ ու մ ա ն:

Իւրաքանչիւր մարդկային հոգու արժէքը մեծ է Աստուծոյ առաջ. նա գնում է կորածի յետևից: Ինչպէս մէկը՝ որ հարիւր ոչխար ունի և նոցանից մէկը կոր- ցնում է, իննսուն և իննը թողնում է՝ դաշտում և գնում է մէկի յետևից և երբ գտնում է, ուրախանում է և ստիպում է բարեկամներին ու հարեաններին էլ իւր հետ ուրախանալ. կամ ինչպէս մի կին, որ 10 կոպէ- կից մէկը կորցնում է, ճրագ է վառում, ամբողջ տունը տակն ու վրայ անում, մինչև որ գտնում և իւր ըն- կերուհիների հետ ուրախանում է. ասում եմ ձեզ, «Երկնքումն էլ աւելի ուրախութիւն է լինում մի ապաշ- խարողի, քան իննսուն և ինն արդարի համար, որոնք ապաշխարութեան կարիք չեն զգում»:

Նոյն մտքով պէտք է հասկանալ «Անառակ Որ- դու» առակը: Հօր համար շատ մեծ գիւտ էր, երբ իւր մոլորուած որդին վերադարձաւ և զոջալով ասաց նրան. «Հայր, մեղաւոր եմ երկնքի և քո առաջ. այլ ևս արժանի չեմ Քո որդին կոչուելու»: Այդպիսի զոջա- ցողի համար հայրը խնճոյք է պատրաստում, որովհետեւ նա կորած էր և գտնուել է, մեռած և նորից կենդա- նացել: Նա աւելի մեծ է Աստուծոյ առաջ, քան միւս

եղբայրը, որ նախանձով չէր ուզում մասնակցել ուրախութեանը:

Բոլոր մարդիկ պէտք է սիրեն միմեանց իրեն եղբայրներ. յատկապէս խեղճերին և աղքատներին չպէտք է արհամարհել, այլ սէր և հովանաւորութիւն ցոյց տալ:

Ով որ հաւատացեալին գայթակղեցնում է, աւելի լաւ կանէ երկանաքարը վզից կախէ և ծոփն ընկնի: Գայթակղութիւնը պէտք է գայ. բայց վնջ ափս մարդուն, որի միջոցով է գալու:

Չպէտք է մերժել նաև այնպիսի բարեկամներին, որոնք բոլորովին միացած չեն Յիսուսի հետեւողներին հետ. Յովհաննէսը սխալուում է, երբ նա այդպիսի մէկին արգելում է Յիսուսի անունով հրաշքներ գործել: «Ով որ մեզ հակառակ չէ, մեր կողմն է»:

Եղբայրական սէրը պահանջում է, որ մարդ անյիշատակ լինի և ներէ իւր անձի դէմ գործուած անարդարութիւնը: Եթէ քո եղբայրը յանցանք է գործել, յանդիմանիր նրան և եթէ զղջայ՝ ներիր: Եթէ մինչև անգամ օրական հօթն անգամ յանցանք գործէ քո դէմ և հօթն անգամ դառնայ ասէ զղջալով՝ «ցաւում եմ», պարտաւոր ես ներել նրան:

Հեռու պէտք է մնալ նաև անձնական իրաւունքը քարասիրտ կերպով բանեցնելուց՝ թոյլ եղբոր նկատմամբ, որովհետև իւրաքանչիւր մարդ ամենամեծ չափով պարտական է Աստուծոյ առաջ: Չպէտք է նմանւել այն ծառային, որ թագաւորին պարտ էր 10,000 տաղանդ և վճարել չկարողանալով, աղաչում էր ներել իրեն. բայց ներուելուց յետոյ՝ իւր ծառայակցի հոգին հանում էր 100 գինարի համար: Այդպիսի ծառային Տէրը կասէ. «Բո ամբողջ պարտքը ներեցի քեզ. պարտական չէիր դու էլ նոյն ձևով վարուելու ծառայակցիդ հետ»:

Այդ խօսքերից յետոյ՝ Յիսուսը ճանապարհ է ընկնում գէպի հարաւ՝ Հրէաստան:

Ճանապարհին էլ Փարիսեցիները նրան հանդիստ չեն տալիս. նրանք հարցնում են Յիսուսին. «Կարելի՞

է որեւիցէ պատճառով արձակել կնոջը»: Նրանց միտքը դարձեալ այն էր, որ ապացուցուի Յիսուսի հակառակութիւնը Մովսիսական Օրէնքի դէմ: Հրէական հասկացողութեան և սովորութեան համաձայն՝ մարդն առանց այլևայլութեան կարող էր արձակել կնոջը. բայց պարտական էր նրան մի գիր տալ, որպէս զի նա հնարաւորութիւն ունենար կրկին ամուսնանալու: Ուրեմն կինը՝ հրէական օրէնքով և հասկացողութեամբ՝ բացարձակ կերպով ենթակայ էր իւր ամուսնու կամայականութիւններին: Վերջին ճանապարհորդութեան ժամանակ փարիսեցիները պատճառ են դառնում, որ Յիսուսը կնոջը մարդուն հաւասար հրատարակէ: Նա գիտէ այն օրէնքը, որի մասին ակնարկում են հակառակորդները. բայց այդ օրէնքը մի կողմ թողած՝ նա ուշադրութիւն է հրաւիրում Ս. Գրքի այն խօսքերի վրայ, որ Եահուէն ասել էր ստեղծագործութեան առաջին օրը. «Չէ՞ք կարդացել, որ սկզբում, մարդիկ ստեղծելիս, Աստուած այնպէս արեց, որ մարդ ու կին լինին և ասաց. այդ պատճառով պէտք է թողնի մարդ հօրն ու մօրը և երթայ իւր կնոջ յետեից: Եւ երկուսը մէկ են: Նոքա այլ ևս երկուս չեն, այլ մէկ. իսկ ինչ որ Աստուած զուգել է, մարդը չի կարող բաժանել»: Այնպէս որ Մովսիսական Օրէնքը ապահարկանի մասին՝ դրուած է միայն հրէական քարասրտութիւնը գոնէ փոքր չափով մեղմացնելու և կանանց դրութիւնը բարելաւելու համար:

Թշնամիները ստացան այն, ինչ որ ուզում էին և տրոնջալով հեռացան: Բայց Յիսուսի խօսքերը կանանց համար երջանկութեան դուռն են բաց անում: Պսակն անլուծելի է և կամայական կերպով արձակուածների կոծը վերջապէս պիտի դադարի: Այնքան բարձր է Յիսուսի հասկացողութիւնը կանանց մասին, որ նրա աշակերտներն անգամ չեն հասկանում և դրա համար հարցնում են. «Եթէ այդպէս է մարդու և կնոջ յարաբերութիւնը, աւելի լաւ է ամենին չամուսնանալ»: Յիսուսը պատասխանում է. «Քչերի համար հասկանալի կլինի այդ. և ամուսնութիւնից ազատ կա-

բող են համարուել միայն այնպիսիները, որոնք իրեն, Յիսուսի նման, մի աստուածային կոչումն ունին, որը կատարելու համար պէտք է ընտանեկան հոգսից և պարտականութիւնից ազատ լինին»:

Բայց միայն կանանց համար չէ նոր երջանկութիւն քարոզում Յիսուսը: Երեխաների դաստիարակութիւնը հրէաների մէջ լուրջ էր և բարեպաշտ, բայց միևնույն ժամանակ սկզբունքով կոշտ և խիստ: Հրէական իմաստութիւնն ասում էր. «Երեխաների վիզը պէտք է ծռել, քանի նրանք փոքր են: Ով սիրում է երեխային, մտրակը վրայից անպակաս անի: Եթէ կիսազարթն երեխայիդ, վերջն ստիպուած կլինիս նրանից վախենալու. խաղ կանես նրա հետ, վերջը ստիպուած կլինիս տխրել: Նա ասում է իւր որդուն, ով խնայում է մտրակը. մտրակի հարուածները կազատեն նրան դժոխքից»: Այդ էր պատճառը, որ երբ Յիսուսի մօտ երեխաներ էին բերում, որպէս զի նա օրհնէ նրանց, աշակերտները բարկանում էին: Իսկ Յիսուսն ասաց. «Թո՛ղ տուէք երեխաներին ինձ մօտ գալու և մի արգելէք նրանց, որովհետև նրանցն է երկնքի արքայութիւնը»:

Ով որ կամենում է հետևել Յիսուսին, նա պէտք է թողնի ամեն բան և նրա հետ միասին գէպի մեծ քաղաքը դիմէ, կեղծ արդարութեան ամբողջութիւնների վրայ յարձակուելու համար: Նրան հետևողը պէտք է իմանայ, որ աղուէսները որջ ունին, իսկ երկնքի թռչունները բոյն, բայց նա գլուխը գնելու տեղ չունի: Վերջին բոպէս է նրան հետևելու համար և ոչ մի պարտականութիւն չի կարող ուղացնել որոշումը: Թո՛ղ տուր հոգով մեռածներին իրենց մեռելներին թաղելու, իսկ դու եկ Աստուծոյ արքայութիւնը քարոզելու: Ով որ ձեռքը դրել է մաճին, նա յետ չպէտք է նայի:

Հետև պիտի լինին Յիսուսից բոլոր այնպիսի մարդիկ, որոնք որևէ կերպ կապուած են աշխարհի և իրենց սիրելիների հետ: Յիսուսի աշակերտը լինել չի կարող նա, ով որ նրան հետևել է կամենում, բայց չի կարողանում թողնել հօրն ու մօրը, կնոջը, եղբայր-

ներին ու քոյրերին. աւելի հեռու, ով որ իւր ստացուածքից ձեռք վերցնել չի կարող:

Մի հարուստ երիտասարդ մօտենում նրան և ասում. «Բարի վարդապետ, ի՞նչ պէտք է անեմ, որ յաւիտենական կեանք ժառանգեմ»: Յիսուսը պատասխանում է. «Ինչո՞ւ ես ինձ բարի անուանում. միայն մի Աստուածն է բարի. օրէնքները գիտես՝ մի շնար, մի սպանիր, մի գողանար, սուտ մի վկայիր, մի յափշտակիր, պատուիր ծնողներիդ»: Երիտասարդը, որ աւելի բարձր էր ձգտում, քան այդ օրինականութիւնը, պատասխանում է. «Այդ բոլորը կատարել եմ մանկութիւնից»: Յիսուսը հաճութեամբ նայում է նրա վրայ և ասում. «Մի բան միայն պակաս է քեզ. գնա, բաժանիր ունեցածդ աղքատներին և հետևիր ինձ»: Երիտասարդը հառաչեց այդ խօսքերի վրայ և տխուր հեռացաւ, որովհետև շատ ստացուածք ունէր: Իսկ Յիսուսը դարձաւ իւր աշակերտներին. «Ի՞նչ դժուարութեամբ կարող են հարուստները Աստուծոյ արքայութեան մէջ մտնել. աւելի հեշտ ուղտը ասեղի ծակից կարող է անցնել»: Աշակերտները զարմացան և սկսեցին միմեանց հետ խօսել, ով կարող է ուրեմն փրկուել: Յիսուսն ասաց նրանց. «Ինչ որ մարդկանց մօտ անկարելի է համարուում, Աստուծոյ մօտ կարելի է»:

Այդ պատճառով էլ՝ Աստուծոն պէտք է թողնել վարձատրութեան խնդիրը, առանց սեպհական արժանաւորութիւնների վրայ մատնացոյց անելու: Դրա համար էլ Յիսուսը Պետրոսի այն խօսքին, թէ մենք ամեն բան թողել ենք և հետևել ենք քեզ՝ պատասխանում է. «Աստուծոյ արքայութեան համար կատարուած իւրաքանչիւր գործ իւր արժանաւոր վարձատրութիւնը կգտնի, բայց շատերը առաջիններից՝ վերջինը կգառնան և յետինները՝ առաջինն»: Այդ խօսքերի մէջ Պետրոսը մի կողմից մխիթարութիւն է ստանում, որ իրօր չէ իւր անձնուիրութիւնը, միւս կողմից յանդիմանութիւն՝ սեպհական արժանիքը շեշտելու համար, որովհետև Աստուծոյ կատարեալ պետութեան մէջ միայն հեզ հոգի ունեցողներն առաջ կերթան:

Չի կարելի վարձատրութիւն պահանջել տիրոջից, ինկատի ունենալով նրա անսահման բարութիւնը: Եթէ հրապարակում պարապ կանգնած մարդկանց մէկն իւր այգին է ուղարկում ժամը 6-ին, 9-ին, 12-ին, միթէ նոքա իրաւունք ունին տրտնջալու, եթէ տէրը երեկոյեան նրանց բոլորին հաւասար վարձատրէ: Իւրաքանչիւրը պէտք է իւր պարտականութիւնը կատարէ և այն զգացմունքն ունենայ, թէ «Մի անպիտան ծառայ եմ, ինչ որ պարտական եմ անելու, այն եմ արել»: Ով որ տիրոջ կամքը զիտէ և յապաղում է կատարել, նա աւելի պատասխանատու է, քան թէ չիմացողը: Ում շատ է տրուած, նրանից շատ էլ կպահանջուի:

Վերջապէս Յիսուսի աշակերտները պէտք է հասկանան, թէ ո՞րն է իսկական պատիւը: Նոքա չպէտք է վարուին այն պատուամով հիւրի նման, որ սեղանի ծայրն է նստում և յետոյ ստիպուած է լինում մէկ-մէկ մինչև սեղանի անկիւնը իջնել, որովհետև իրենից յետոյ աւելի պատուաւորներն են գալիս: Ընդհակառակը համեստ հիւրը հետզհետէ աւելի բարձր տեղ կգրուէ: Ով որ խոնարհեցնում է իրեն, կբարձրանայ: Իսկ ով որ բարձրացնում է՝ կխոնարհուի:

Պատիւ չպէտք է համարել նաև բարեկամներին, ազգականներին և հարուստ հարևաններին հրաւիրելը: Յիսուսի աշակերտները պէտք է սիրեն աղքատներին, տնանկներին, կաղերին և կոյրերին, մի խօսքով այնպիսիներին, որոնցից ոչ մի սպասելիք չունին:

Չնայելով Յիսուսի այդ խօսքերին, նրա աշակերտներից երկուքը՝ Յովհաննէսն ու Յակովբոսը (Որդիք Որոտման) այնուամենայնիւ կամենում են տեղ գրաւել գալիք արքայութեան մէջ՝ Յիսուսի աջ և ձախ կողմը: Յիսուս պտտասխանում է նրանց, թէ զրա համար հարկաւոր է քաջութիւն ունենալ ըմպելու այն բաժակը, որ իրեն է վիճակուած և չվախենալու արեան մկրտութիւնից:

Ապա զգուշացնում է իւր աշակերտներին, որ չհետեին քահանայապետներին և դպիրներին՝ փառասիրութեան մէջ: Դուք չպէտք է թոյլ տաք, որ ձեզ

Ռարբի կանչեն, որովհետև ձեր վարդապետը մէկ է, իսկ բոլորդ եղբայրներ էք: Ո՛չ ոքի երկրի վրայ հայր մի անուանէք, որովհետև ձեր Հայրը մէկ է երկնքում: Չպէտք է նաև մէկին առաջնորդ կոչէք, որովհետև ձեր առաջնորդը մէկ է:

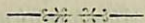
Աշխարհի մէջ իշխանութիւն ունեցողները ճնշում են և ընկճում իրենց հպատակներին: Այդպէս չպէտք է լինի ձեր մէջ. ընհակառակը, ով ուզում է մեծ լինել, թող ծառայէ բոլորին, և ով առաջինն է ուզում լինել՝ աշխատի բոլորի համար: Ինչպէս որ ես չեմ եկել, որ ինձ ծառային, այլ որպէս զի ես ծառայեմ և իմ կեանքը փրկանք տամ շատերի համար:

Յիսուսը և իւր հետևողները արդէն հասել էին Երիքով. այստեղ նա ուզում է վերջին անգամ հանգստանալ՝ վճռական պայքարից առաջ: Ինչպէս սկզբից և եթ Քալիլիայում, այնպէս էլ վերջացնում է Յիսուս իւր կեանքը, իբրև արհամարհուածների և մեղաւորների բարեկամ: Թղենու վրայից ցած է կանչում կարճահասակ Ջաքոսին և ցանկութիւն է յայտնում հրէական մաքսաւորի մօտ հանգչելու: Ջաքոսն ուրախութեամբ է ընդունում նրան և խոստանում է իւր կարողութեան կէսն աղքատներին տալու, ումից որ անարդար կերպով ստացել է, քառապատիկը վճարելու: Ուրեմն նա մէկն էր այնպիսիներից, որոնք անարդար մամոնայով բարեկամներ են շահում, մի հարուստ, որի առաջ Աստուծոյ արքայութեան դռները փակ չեն: Այդպիսին աւելի շուտ կփրկուի, քան նրան արհամարհողները, որովհետև Յիսուսն եկել էր փնտռելու և երջանկացնելու նրանց, որոնք կորած են:

Սակայն մօտեցել էր արդէն վճռական րոպէն: Ինչպէս պէտք է ընդունէ նրան Երուսաղէմի ժողովուրդը: Անսահման բարձր քանքարներ է տուել Աստուծոյ այդ ժողովրդին և երկար ժամանակ՝ շահագործելու համար: Արդեօք կատարել են նոքա իրենց պարտքը: Այժմ հաշուի ժամանակն է և Աստուծոյ էլ այնպէս պէտք է վարուի, ինչպէս հարուստ թագաւորը, որ երկար ճանապարհորդութիւնից առաջ, իւր կարողու-

թիւնը յանձնում է ծառաներին՝ շահագործելու համար: Վերադարձից յետոյ աշխատասէր ծառային նա կվարձատրէ հաւատարմութեան համար, ասելով. «Որովհետեւ քչի մէջ հաւատարմութիւն են ցոյց տուել, իշխանութիւն կունենաս այժմ շատերի վրայ: Ուրախացիր քո Տիրոջ հետ»: Իսկ այն ծառան, որ, զգուշութիւնը և երկելը պատճառ բռնելով, իւր բաժինը թաղել է և անգործ է մնացել, կարտաքսուի. նրա մասն էլ կառնուի և կտրուի պտուղ բերող ծառաներին:

Ծ ո յ լ ծ առ ա ն Եր ու ս ա ղ է մ ի ժ ո ղ ու վ ու ր դ ն է ր:

Ը. ԳԼՈՒԽ.

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ՍԻՅՆԻ ՎՐԱՅ.

Երուսաղէմում, Ս. Քաղաքում, պէտք է տեղի ունենար վերջին ճակատամարտը, որը պիտի որոշէր ժողովրդի վիճակը: Թէեւ նրա գաղափարներն ու վարդապետութիւնը ոչնչացնում էին ազգային սահմանները, բայց իբրեւ իւր ժողովրդի հարազատ զաւակ և մարգարէութեան շարունակող, նա դեռ ևս ցանկանում է մինչև վերջին րոպէն իւր ժողովրդի համար գործել: Այդ պատճառով էլ՝ նա մտադրում է խօսելու իւր ժողովրդի առաջնորդների և մեծաւորների հետ: Եթէ այդ իշխանաւորները կհակառակեն, այն ժամանակ Յիսուսը կքարոզէ նրանց իշխանութեան վերջը և խեղճերին ու թշուառներին կհրաւիրէ, ինչպէս Գալիլիայում էր արել, դէպի Աստուծոյ արքայութիւնը:

Վերջին րոպէին նա տեսաւ, որ իւր յոյսերը հրէական ժողովրդի համար, բոլորովին ի դուր են: Նա զգաց, որ ազգային սահմանները նեղ են իւր վարդապետութեան համար և ժամանակն եկել է քարոզելու բոլոր ազգերին, բայց հէնց այդ րոպէին վերջացաւ նրա կեանքը: Միայն նրա աշակերտները խաչուածից

յանձնարարութիւն ստացան հեթանոսներին կոչելու և տարածեցին նրա աւետարանը հեռաւոր երկրներում:

Զ ա տ կ ի տ օ ն ն է ր: Ամբողջ Հրէաստանից հաւաքուած էին Ս. Քաղաքում և ինչ որ Յիսուսը այստեղ քարոզէր ու կատարէր, արած կլինէր ամբողջ Իսրայէլի ժողովրդի մէջ: Երեքովից ելնելուց յետոյ, երբ Բեթանիա են հասնում, Յիսուսն ուղարկում է իւր աշակերտներից երկուսին Բեթփագէ, իւր բարեկամներից մէկի էջը բերելու: Ամենասովորական կենդանու վրայ ուղում է նա Երուսաղէմ մտնել. մի թագաւոր՝ աչքի համար այնքան խեղճ, որքան հնարաւոր էր. բոլորովին հակառակ հրէաների սպասած Մեսիային: Երուսաղէմին մօտիկ կանգ է առնում Յիսուսը, մի անգամ էլ հաշիւ տալու իրեն, թէ դէպի ո՞ր է գնում և ի՞նչ է սպասում իրեն այնտեղ: Պիտի ճանաչի՞ր Երուսաղէմն իսկապէս, որ այսօր իրեն մօտ եկողը Չաքարիա մարգարէի քարոզած հեղ թագաւորն է, և պիտի ուրախանայ այդ պատճառով Սիոնի դուստրը:

Քաղաք մտնելուց առաջ Յիսուսը լաց է լինում. «Գոնէ այսօր ճանաչէիր, թէ ո՞րն է քո խաղաղութիւնը: Բայց այժմ քո աչքերը ծածկուած են»: Գալիլիացիներին ամբողջ խումբը մօտենում է քաղաքի զլխաւոր դռանը և ահա նրանք տարածում են իրենց հանդերձները ճանապարհի վրայ, կանաչ տերեւներ և ճիւղեր են թափում նրա առաջ և ցնծութեամբ աղաղակում. «Ահա գալիս է մեր նախահօր Դաւթի թագաւորութիւնը. օրհնուած լինի նա. օգնիր մեզ, Տէր, որ բարձրուինք»: Այստեղ էլ Փարիսեցիները մտել էին արդէն նրա խմբի մէջ և պահանջում էին Յիսուսից, որ նա արգելի այդ աղաղակները, բայց Յիսուսը պատասխանում է. «Եթէ սոքա լռեն, քարերը կաղաղակեն»:

Այս դէպքը դառնում է Երուսաղէմի ժողովրդի և ուխտաւորների համար խօսակցութեան առարկայ: Յուզումը տիրում է բոլորին:

Երուսաղէմ մտնելուց յետոյ Յիսուսն անմիջապէս տաճար է գնում: Հնաւանդ սովորութեան համաձայն՝ տաճարի առաջին մասում, որ «հեթանոսների նախա-

սրահ» էր կոչում, ի վաճառ էին հանուած տօնի և զոհարերութեան կարևոր բոլոր առարկաները՝ զոհի կենդանիներ, աղանիներ, խունկ, ձէթ, գինի և այլն: Միևս կողմը սեղանաւորները փող էին մանրում: Յիսուս ուրիշ անգամներ էլ երուսաղէմում եղել էր և այդ բոլորը տեսել, բայց այս անգամ նա սաստիկ վրդովւում է: Դորա մէջ է տեսնում նա ժողովրդի դժբախտութեան խսկական աղբիւրը: Նա հակառակ է զոհարերութեան այդ ձևին, թէև գնահատում է այրի կնոջ լուծան, որովհետև նա մաքուր զգացմունքով իւր բոլոր ունեցածն է նուիրարելում: Բայց ի՞նչ նշանակութիւն ունին այդ զոհարերութիւնները, երբ որ Աստուծոյ պատուիրաններն են ոտի տակ տրւում և դէպի մերձաւորն ունեցած պարտաւորութիւնները չեն կատարւում: Արդէն մարգարէներն ասել էին, որ տաճարի անունը տալով և ողջակէզ մատուցանելով ոչ ոք չի կարող Աստուծոյ խաբել: Եւ այդ միջոցով կեղծ բարեպաշտները ոչինչ չեն շահի, որովհետև դրսում նոքա կեղեքում են խեղճերին ու աղքատներին: «Ես ասում և արհամարհում եմ ձեր տօները, ասել էր Եսայիս Ամուսի միջոցով. չեմ ընդունում ձեր ողջակէզներն ու զոհերը: Թող իր աւուրնաքը յորդանանի ինչպէս ջուր և արդարութիւնը ինչպէս անհուն հեղեղ»: Նոյնն էր ասել նաև Եսայի մարգարէն: Վերջապէս Իսրայէլի ժողովրդի համար եկել է ժամանակը պտուղ բերելու կամ դատաստանի ենթարկուելու. ապա թէ ոչ նա նման է այն թղեւուն, որ ժամանակից առաջ ծաղկած է և ոչ մի պտուղ չի բերում. այդու աէրը չի թոյլ տայ, որ այդպիսի թղենի մնայ իւր այգում:

Եւ ահա Յիսուս մտնում է հեթանոսների սրահը, կործանում է բոլոր վաճառականների սեղանները և զուրս է անում բոլորին այնտեղից. «Իմ տունը աղօթքի տուն է, իսկ դուք դարձրել էք այն աւաղակների որջ»:

Դրանով ժողովրդի առաջ մի ծանր խնդիր էր դրւած:

Յիսուսը յանդուգն կերպով արշաւանք էր սկսել տաճարի պաշտամունքի դէմ. կամ պէտք է հետևէին

նրան, կամ լսելով իրենց իշխանաւորներին՝ նրան հայհոյիչ և ապստամբ հրատարակէին ու սպանէին: Որ տաճարի պաշտամունքն այդպէս շարունակուել չէր կարող և վերջ ի վերջոյ պէտք է մաքրուէր, ասել էր արդէն մարգարէներից մէկը, բայց մաքրողը պէտք է լինէր Աստուծոյ ինքը՝ հրեշտակների հետ, և ոչ թէ մի մարդ: Զարմանալի է միայն, որ քահանայապետները և ծերակոյտը դեռ ես ոչ մի միջոց չեն ձեռնարկում Յիսուսի դէմ: Նրանց ձեռքն անշուշտ կապում էր Յիսուսի ազդեցութիւնը ժողովրդի վրայ:

Որքան ժամանակ էր մնում Յիսուսին երուսաղէմում էլ քարոզելու Աստուծոյ արքայութիւնը, յայտնի չէ. գիտենք միայն, որ նա այստեղ էլ ապաշխարութիւն և դարձ է պահանջում՝ սխալ ճանապարհից: Եթէ այդպէս շարունակեն, կործանուեմ անխուսափելի կլինի: Ժողովուրդը այստեղ էլ, ինչպէս Գալիլէայում, գնում նրա յետևից, իւր հիւանդներին բերում էր նրա մօտ, որպէս զի բժշկէ, իսկ երեխաները թնդացնում էին օդը «Ուսանան, Դաւթի Որդի» կոչելով:

Վերջապէս Քահանայապետներն ու Սադուկեցիները, Դաւիթներն ու Փարիսեցիները միանում են ընդհանուր թշնամու դէմ և սկսում է վերջին պայքարը:

Ամենից առաջ մօտենում են Քահանայապետները: Նրանց կարծիքով Յիսուսը պարտաւոր էր իւր ընթացքի համար հաշիւ տալու: «Ի՞նչ իշխանութեամբ ես կատարում այդ բոլորը», հարցնում են նրան: Յիսուսը նրանց հարցին պատասխան չի տալիս, այլ ինքն էլ իւր կողմից մի բան է հարցնում, որից իսկոյն երևում է քահանայապետների անշուշտութիւնը, ժողովրդին առաջնորդելու: «Միայն նա կարող է ժողովրդին առաջնորդ լինել, ով որ կարողութիւն ունի իւր ժողովրդի պատմութիւնը ըմբռնել և հասկանալ», բայց սոքա բացատրութիւն տալ չեն կարողանում նոյն իսկ իրենց օրով կատարւած մի նշանաւոր կրօնական երևոյթի մասին: Միայն մի բան կհարցնեմ ձեզ, պատասխան տուէք ինձ, այն ժամանակ ես էլ ձեր պատասխանը կտամ: «Յովհաննէսի մկրտութիւնը երկնքից էր, Աստուծոյ

յանձնարարութեամբ, թէ մարդկային գործողութիւն»։ Տիրում է շփոթութիւն։ Եթէ ասին երկնքից էր, պիտի հարցնի, ապա ի՞նչու չհաւատացիր նրան. եթէ ասին մարդկանցից, վախենալու է ժողովրդից, որովհետեւ նրան բոլորն էլ մարդարէ են անուանում։ «Այդ պատճառով նրանք պատասխանեցին՝ չգիտենք»։ «Ես էլ չեմ ասի, թէ ի՞նչ իրաւունքով եմ այս բոլորը կատարում», ասաց Յիսուսը։ «Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, մաքսաւորներն ու մեղաւորները աւելի հեշտութեամբ արքայութիւն կ'մտնեն, քան թէ դուք, որովհետեւ Յովհաննէսն արդարադատութիւն էր քարոզում և օրէնքին ձեռք չէր տալիս, այնուամենայնիւ չհաւատացիր նրան։ Ի՞նչ էք կարծում, մի մարդ երկու որդի ունէր, որոնց պատուիրեց այգին գնալ աշխատելու. մէկն ասաց «չեմ գնալ», բայց յետոյ զոջաց և գնաց, իսկ միւսն ասաց՝ «լաւ», բայց յետոյ չգնաց։ Երկուսից ո՞րը կատարեց հօր կամքը։ Պատասխանը պէտք է լինէր անշուշտ՝ առաջինը. իսկ ամբողջ առակի միտքն էր, որ ժողովրդի առաջնորդները նման են երկրորդին։ Նոքա չեն ցանկանում իրենց պահպանութեան տուած այգու պտուղը տալ. ընհդակառակն՝ անպատուում և վիրաւորում են տիրոջ կողմից պտուղը տանելու եկածներին. իսկ երբ տէրը ճարհատուած որդուն է ուղարկում, մտածում են նրան էլ սպանել. այդպիսի այգեպանին կոչնչացնէ տէրը և այգին կտայ ուրիշներին։ Աստուծոյ արքայութեան մէջ առաջինները պէտք է լինեն խեղճերը, կոյրերը, աղքատները, կաղերը և այլն։ Այդպիսիներն են արժանանում թագաւորի հարսանիքին, որովհետեւ նոքա, որոնք պէտք է գային, առօրեայ անմիտ հիմունքներ բերելով, հեռու են պահում իրենց հարսանիքից։

Իսկոյն նկատուում է, որ Քահանայապետներն անյաջողութեան են հանդիպել և օգնութեան կարօտ են։ Այժմ Փարիսեցիներն են ասպարէզ գալիս, նրան խորամանկութեամբ որոգայթի մէջ ձգելու համար։ «Վարդապետ, գիտենք որ ճշմարտախօս ես և մարդկանցից չես վախենում, ոչ էլ աշառու ես. ասա մեզ, պէտք է կայսրին հարկ վճարել, թէ ոչ»։ Եթէ Յիսուսը ոչ ասէր,

պիտի մատնուէր իսկոյն հռովմէական իշխանութեան ձեռքը. իսկ եթէ այո՞, հրէաների ատելութիւնը պէտք է բորբոքուէր նրա դէմ, որովհետեւ նոքա մեծ դժուարութեամբ էին հեթանոսներին հարկ վճարում։ Յիսուսը Փարիսեցիների նման ժողովրդի փրկութիւնը պետութեան անկումից չի սպասում։ Փրկութեան համար ամենակարեւոր նշանակութիւնն ունի ժողովրդի ներքին տրամադրութիւնը և հոգեկան ուղղութիւնը։ Այդ պատճառով էլ՝ արտաքին պետական կարգ ու կանոնին հնազանդուել կարեւոր է. «Ի՞նչ էք փորձում ինձ, ցոյց տուէք ինձ մի դահեկան։ Ո՞ւմն է այս պատկերը կամ գիրը»։ Պատասխանում են «Կայսրին»։ Յիսուսն ասում է. «Դնացէք կայսրին կայսրին տուէք, բայց Աստծուն էլ Աստծուն»։ Աւետարանիչը պատմում է, որ Փարիսեցիներն այդ պատասխանի վրայ զարմացած՝ թողին և հեռացան։

Այժմ Սաղուկեցիներն են փորձում իրենց ոյժը։ Նոքա ուզում են Յիսուսին ծիծաղելի դարձնել. «Վարդապետ, Մովսէսն ասում է՝ եթէ մէկը անզաւակ մեռնում է, նրա եղբայրը պարտաւոր է այրուն կնութեան առնել և եղբորը զաւակ տալ։ Այդպէս՝ մի անգամ եօթն եղբայր միեկնոյն կնոջ ամուսինը դարձան և բոլորն էլ անզաւակ մեռան. ասա, Յարութեան ժամանակ եօթից որի՞ն պիտի պատկանի այդ կինը»։ Յիսուսն այդ ծաղրական հարցից ազատուում է նրանով, որ պատասխանում է, թէ՝ «Յարութեան ժամանակ պսակուել չկայ, այլ բոլորն էլ երկնային հրեշտակների նման պիտի լինին»։

Աւետարանիչներից մէկը պատմում է, որ դպիրներից մի քանիսը շատ զոհ են ֆնացել այդ պատասխանից։ Այդպիսիներից մէկը, կամենալով աւելի բան սովորել Յիսուսից, մօտենում է նրան և հարցնում. «Ասա մեզ, ո՞րն է ամենաառաջին պատուիրանը»։ Այն, ինչ որ Յիսուսը իւր քարոզութեան սկզբից ասել էր, կրկնում է այժմ. «Առաջին պատուիրանն է. քո Տէր Աստուածը մէկ է և նրան պէտք է սիրես բոլոր սրտով և հոգով և բոլոր զօրութեամբ. իսկ երկրորդը, դրա նման՝ սիրիր ընկերօջդ, ինչպէս քո

անձը. սոցանից աւելի մեծ պատուիրան չկայ»:

Հրէական հասկացողութեան համաձայն՝ Մեսիան պէտք է զար Դաւթի ցեղից, մի հզօր թագաւոր, ի կատար ածելու ժողովրդի բոլոր ակնկալութիւնները: Իսկ Նազարէթի հիւանդի որդին ասում է այժմ, թէ ցնորք է այդ բոլորը, և հակառակ Դաւթի իրեն ասածին. ինչպէս կարող է Մեսիան Դաւթի որդի լինել, քանի որ Դաւթի Սաղմոսի մէջ նրան Տէր է անուանում: «Եւսուէն ասաց իմ Տիրոջը. նստիր աջ կողմս, մինչև քո թշնամիներդ ոտներդ պատուանդան շինեմ»:

«Զգոյշ կացէք Փարիսեցիներից և Դպիրներից. Մովսէսի աթոռի վրայ դրանք են նստել, բայց նրանք փակում են Աստուծոյ արքայութեան դռները մարդկանց առաջ: Իրենք չեն մտնում, իսկ մտնել ցանկացողներին էլ արգելք են հանդիսանում: Մի գաղափարակից որոնելու համար այդ կեղծաւորները ծով ու ցամաք են անցնում, բայց այդպիսի մէկին գտնելուց յետոյ, նրան դժոխքի բաժին են դարձնում, երկու անգամ աւելի վատ, քան թէ իրենք են: Ամեն բան կատարում են մարդկանց աչքին երևալու համար: Սիրում են նախաթոռ լինել ժողովարաններում և առաջին տեղերը նստել հրաւերների ժամանակ: Այլիների տներն են ուտում, բայց միևնոյն ժամանակ երկար աղօթքներ են կարդում: Նրանց դատաստանն էլ այդ վարմունքների համաձայն պէտք է լինի»:

Ինչ է անցնում Երուսաղէմում, յայտնի չէ: Այսօրանը միայն պարզ է, որ ժողովուրդը կարճ ժամանակուայ ընթացքում երես է դարձնում Յիսուսից: Քահանայապետների ներկայացուցիչները, Փարիսեցիների և Դպիրների հետ միասին, անշուշտ կարողացել էին համոզել ժողովրդին Յիսուսի ձեռնարկութեան վտանգաւորութիւնը և ժողովրդի հասկացողութեան դէմ լինելը: Յատկապէս ծանր ազդեցութիւն կարող էր գործած լինել Յիսուսի այն միտքը, թէ հրէական ժողովրդի թշնամին ոչ թէ Հռովմայեցիք են, այլ տաճարը: Բոլորը նրան «Դաւթի որդի» էին անուանել Երուսաղէմ մտած օրից. «Դաւթի որդի» էին կանչում նրան

երկխոսները տաճարի մէջ, բայց նա խորտակել էր ամբողջ մեսիական ակնկալութիւնները:

Յիսուսի համար քանի գնում այնքան պարզ էր դառնում, որ պարտութիւն պէտք է կրէ: Բայց հաւատացողը հեշտութեամբ յետ չի կանգնում դրած նպատակից: Եւ ահա, բուն ներքին պայքարից յետոյ, Դանիէլի գրքի մէջ արտայայտուած ակնկալութիւնների համաձայն, նրա մէջ այն համոզմունքն է առաջ գալիս, որ երկրի վրայ յաղթուածին Աստուծոյ պէտք է նորից երկնքից ուղարկէ, դատաստան անելու իւր ժողովրդի վրայ: Այն ժամանակ կգայ Մեսիայի օրը և այս տաճարի աւերակներից առաջ կգայ մի նոր աստուածապաշտութիւն, մի նոր ժողովուրդ, Աստուծոյ հաճելի:

Աշակերտների համար էլ պարզ էր, թէ ինչպիսի հակայական համարձակութիւն էր թոյլ տուել իրեն իրենց վարդապետը: Նոքա էլ զգում էին վերահաս վտանգը, և ահա երբ Յիսուսը դուրս է գալիս տաճարից, ցոյց են տալիս նրան տաճարի ամուր շինուածքը և ասում. «Վարդապետ, տես, ինչպիսի քարեր են և ինչպիսի շինուածք»:

Իսկ Յիսուսը պատասխանում է. «Քարերի մեծութեանն էք նայում, քարը քարի վրայ չի մնայ, որ չքանդուի»: Իսկ երբ նրա աշակերտները հարցնում են թէ ե՞րբ պիտի լինի այդ, Յիսուսը նրանց առաջ մի պատկեր է նկարում մութ ապագայի մասին: Ինքը պէտք է մեռնի, երկիւղ, աղմուկ և շփոթութիւն պէտք է ընկնի ամբողջ ժողովրդի և նրա աշակերտների մէջ. նոր սուտ մեսիաներ պէտք է հանգէս գան և երկպառակութիւն մտցնեն ժողովրդի մէջ, նեղելով Յիսուսի հետևողներին: «Զգոյշ կացէք, որպէս զի ձեզ ոչ ոք չմոլորեցնի: Զեզ գատի պիտի մատնեն, թշնամանքի և արհամարհանքի իմ պատճառով, և ով որ մինչև վերջը համբերել կարողանայ, նա երջանկութիւն կգտնի: Ըշմարիտ եմ ասում ձեզ, այս սերունդը չի վերջանայ, մինչև որ այս բոլորը կկատարուի. երկինքն ու երկիրը կանցնին, բայց իմ խօսքերը չեն անցնի: Միայն դատաստանի ժամանակը ոչ ոք չգիտէ, բացի Հօրից: Այնպէս յանկարծակի պիտի գայ այն օրը, ինչպէս

ջրհեղեղը. այդ պատճառով արթուն կացէք և զգոյշ եղէք, քանի ժամանակ կայ»:

«Ինչպէս որ մի մարդ որ ճանապարհ է գնում, տունը թողնելիս՝ ծառաներին պատուէր է տալիս իրենց աշխատանքը կատարելու և դռնապանին էլ արթուն լինել է հրամայում, այնպէս էլ ես ասում եմ ձեզ. «Արթուն կացէք, որովհետեւ չգիտէք, երբ կգայ տան տէրը. երեկոյեան, կէս գիշերին, աքլորականչին, թէ՞ առաւօտը: Եթէ նա յանկարծ գայ, քնած չգտնի ձեզ: Բայց ինչ որ ձեզ եմ ասում, ասում եմ բոլորին՝ արթուն կացէք»:

Ձատկից երկու օր առաջ քահանայապետներն ու դպիրները վերջնականապէս որոշում են Յիսուսին բռնութեամբ սպանել: Միայն մի շարաթ ժամանակ է մնում նորան. խորամանկութիւնը պահանջում է, որ այդ բանը տօնի ժամանակ տեղի չունենայ, որպէս զի ժողովրդական խռովութեան առիթ չլինի:

Բայց մի անսպասելի միջնագէպ փոխում է նրանց ծրագիրը և նրանք որոշում են շուտով գլուխ բերել արիւնհեղութիւնը: Նազովրեցու աշակերտներից մէկը՝ Կերիթթի Յուդան առաջարկում է նրանց փողով, գիշեր ժամանակ, յամենայն դէպս ժողովրդից հեռու, հնարաւոր դարձնել իւր Տիրոջ կալանաւորումը:

Ե՞րբ էր Յուդան Յիսուսի աշակերտների շարքն անցել, յայտնի չէ: Նրա հայրենիքը՝ Կերիթթը գտնուում էր Յուդայի երկրում. գուցէ Յուդան, միակ ոչ Գալիլացի աշակերտը, ամենից վերջն էլ միացել էր Յիսուսին, երբ նա վերջին անգամ Երուսաղէմ գնալիս մտել էր Յուդայի երկիրը: Աւետարաններից մէկն ասում է, թէ նա գող էր. միայն դրանով էլ կարելի է բացատրել նրա կատարած մատնութեան գործը:

Յիսուսն արդէն կարծես նախազգում է վտանգը, նա տեսնում է, որ Կերիթթին հաւատարիմ աշակերտ լինել չի կարող: Յուդան դեռ ևս ականատես էր, թէ Ինչպէս Բիթանիայում՝ բարեկամ Սիմօնի տանը, մի

յարգող կին վերջին անգամ թանգապին իւր լցնելով նրա գլխին՝ իւր յարգանքն էր արտայայտում: Երբ որ աշակերտների մի մասի մէջ տրտունջ է առաջ գալիս, թէ կարելի էր դրա փոխարէն 300 դինար ստանալ աղքատների համար, Յիսուսը ասում է նրանց. «Թոյլ տուէք, ինչ էք ուզում այդ կնոջից. նա մի բարի գործ արաւ իմ նկատմամբ. աղքատները միշտ ձեզ հետ են և բարիք անել կարող էք նրանց, երբ որ ուզենաք. բայց ես միշտ ձեզ հետ չեմ. նա ինչ որ կարող էր, այն էլ արեց»:

Սա վերջին հանդիսաւոր ըողէն էր, հրաժեշտից առաջ: Յուդան թողեց դնաց, իշխանաւորների հետ իւր առուտուրը վերջացնելու: Մի անգամ էլ նա վերադարձաւ աշակերտների շրջանը: Իսկ երբ Յիսուսը մի անգամ էլ մենակ մնաց 12-ի հետ, ստիպուած զգաց իւր հոգու վէրքը բաց անելու և յայտնելու, որ այն կնոջ զոհարեցութեան սատանայական հակադրութիւնը տեսնում է իւր աչքի առաջ. դաւաճախութիւն՝ իւր իսկ աշակերտների շրջանում:

Յիսուսի համար պարզ էր, որ իւր բանը վերջացած է. այդ պէտք է իմանային նաեւ աշակերտները: Այժմ կարևոր էր մահուան հրաժեշտը տօնել և մահը յաղթանարել: Պէտք էր տօնել իբրև մի զոհարեցութիւն, որ լրացնում էր ժողովրդի համար կատարած գործը. պէտք էր յաղթանարել, այն վստահութեամբ, որ այդ զոհարեցութիւնը ոչ թէ պէտք է բաժանէ նրան իւրայիններից, այլ պիտի սրբագործէ Աստուծոյ նոր դաշինքը իւր ժողովրդի հետ, վերջ գնելով պատէքի դաշինքին, որ նոյնպէս սրբագործուած էր զոհ արեամբ: Եւ այս նոր դաշինքը, որի ժամանակ Աստուծոյ պատուիրանները գրուած պիտի լինին մարդկանց սրտերում, հաւասար է Աստուծոյ արքայութեան վերջնական գալստեան. դրանով նա իւրայինների հետ միացած կլինի յաւիտեանս: Եթէ Յիսուսը խոյս տար այն զոհից, որ Աստուած պահանջում էր նրանից, ամեն բան կորած

կլինէր: Ամեն բան ձեռք կը հերուէր, եթէ նա անյողդ-
յող մատուցանէր իւր զոհը: Որովհետեւ այս կամաւոր
մահը մի աշխարհի լեզու կ'ըսուի, որ, աւելի զօրաւոր,
քան թէ կենդանի մնացածի բոլոր խօսքերն ու գոր-
ծերը, կարող է մոլորուած խիղճը ուղղել, թմրածներին
արթնացնել, աշակերտների սիրտը վստահութեամբ
լցնել և հակառակորդներին յաղթահարել:

Նիսանի 14-ին, անխմոր հացի տօնի առաջին օրը,
երբ իւրաքանչիւր տուն Պասէքի գառն է գնում,
պատրաստել է տալիս նաև Յիսուսը, օրէնքի համաձայն,
նոյնը բարեկամներից մէկի տանը: Բայց ինչ որ նա
այդ առթիւ պիտի յայտնէ, իրերի նոր կարգաւորու-
թիւնն է:

Երեկոյեան ուտելու ժամանակ՝ Յիսուսը կամե-
նալով դաւաձանութիւնը դատապարտել և սիրոյ հա-
ղորդակցութիւնը բաժանել ուրացողից, ասում է.
«Ճշմարիտն եմ ասում, ձեզնից մէկը, որ ինձ հետ ու-
տում է, պէտք է մատնէ ինձ»: Յուզուած գոչում են
հաւատարիմները մէկը միւսի յետևից. «Մի՞թէ ես եմ»:
«Մէկը ձեզնից, որ ինձ հետ միասին ձեռք մեկնում է
դէպի կերակուրը: Այո, ես պէտք է գնամ, ինչպէս որոշ-
ուած է. բայց վա՛յ այն մարդուն, որ պէտք է մատնէ ինձ.
աւելի լաւ կլինէր նրա համար, եթէ ծնուած չլինէր»:

Ապա իւրայինների սիրտն ու միտքը կարմիր
արիւնոտ մեղքի անդունդներից դէպի մաքուր, աստուա-
ծային մտքի բարձունքները հանելու համար, վեր է
կենում, վերցնում է բաղարջը և Աստծուն փառք տալով
կտրում է, տալիս է իւրայիններին և ասում. «Առէ՛ք,
այս է իմ մարմինը»: Այդպէս պէտք է կտրուի
այժմ նրա մարմինը. բայց այդ մահից աստուածային զօ-
րութիւններ պիտի բղխեն շատերի փրկութեան համար:

Դարձեալ մի նոր աղօթքով վերցնում է նա վերջին
բաժակը կարմիր գինով և շրջեցնում սեղանակիցների
մէջ. «Այս է իմ և ուր ուր է աւրիւնը, որ թափ-
ւում է շատերի համար: Ճշմարիտն եմ ասում
ձեզ, այլ ևս չեմ խմի խաղողի բերքից, մինչև նոր կխմեմ
Աստուծոյ արքայութեան մէջ»: Այժմ բռնի մահուան

արիւնն է հոսում, շուտով՝ երջանիկ կեանքի ուրա-
խութեան գինին, նոր ուխտի երջանիկ ժողովրդի մէջ:

Դրանից յետոյ վեր են կենում և ճանապարհ
ընկնում դէպի Ձիթենեաց սարը: Յիսուսը, ամբողջո-
վին խորասուզուած իւր մտքերի մէջ, նայում է իւր
աշակերտներին, որ նրան վերջին անգամ ուղեկցում
են, և տեսնում, թէ ինչպէս տատանւում են և ձեղք-
ւում իւր շուրջը բոլոր մարդկային նեցուկները, ինչ-
պիսի թոյլ անօթներ են իւր հոգու համար այս աշա-
կերտները: Մինչև անգամ Պետրոսը, ամենից ոգե-
ւորուածը հետևողների մէջ, պիտի կարողանայ դիմա-
նալ գալիք հալածանքների մէջ. «Սիմոն, Սիմոն, ասում
է նա սրան,—տես, աստանան ուղում է ձեզ էլ իւր
իշխանութեան տակ առնել, ցորենի նման խախտելու
համար. բայց ես քեզ համար խնդրել եմ, որ քո հա-
ւատը չպակասի. և դու երբ յետ կդառնաս, սիրտ
տուր քո եղբայրներին»:—Տէ՛ր, ասում է Պետրոսը,
քեզ հետ պատրաստ եմ մինչև մահ գնալ:—Ասում եմ
քեզ, հէնց այս գիշեր, հաւը չխօսած, կուրանաս ինձ:

Վերջապէս՝ կամենալով ոյժ ներշնչել միւսներին,
ասում է նրանց. «Երբ ես ձեզ ուղարկեցի առանց
մաղախի և կօշիկների, որեւիցէ պակասութիւն ունե-
ցա՞ք»: Նօքա պատասխանեցին. «Ո՛չ մի»:—Իսկ այժմ,
շարունակում է Յիսուսը,—կամենալով նախապատրաս-
տել նրանց գալիք նեղութիւնների, թշնամութիւն-
ների և դառն պայքարի հանդէպ,—այժմ ով մաղախ
ունի, թող վերցնի. իսկ ով չունի, թող վաճառէ իւր
վերաբերուն և սուր գնէ. որովհետեւ, ասում եմ ձեզ,
ինչ որ ինձ է վերաբերում, պիտի կատարուի:

Աշակերտները կարծում են, թէ նա այդ բոլոր
մասին է մտածում և գէնք է ուղում՝ բոլոր առ բոլոր
սպասուող հակառակորդների դէմ. այդ պատճառով
երկու սուր են բերում, գուցէ զոհի դանակներ, և ցոյց
տալիս Յիսուսին: Այն ժամանակ Յիսուսը «բաւական
է» ասելով՝ կարճ կերպով կտրում է խօսակցութիւնը:
Նեղութիւնը կսովորեցնէ նրանց, թէ ինչ պէտք է
անել:

Մթութեան մէջ թողեց Յուդան հեռացաւ: Միւս-
ները Տիրոջ հետ հասան Գեթսեմանի պարտէզը: «Կա-
ցէք այստեղ, ասում է Յիսուսը, մինչև ես աղօթեմ»:
և վերցնելով Պետրոսին, Յակովբոսին և Յովհաննէսին,
սկսում է վերջին յուսահատական պայքարը իրեն հետ:
«Տրտում է հոգիս մինչև մահ, մնացէք այստեղ և ար-
թուն կացէք»: և զիշերային լռութեան մէջ, նրանց
ականջին հնչում է մի քանի քայլ հեռացած Յիսուսի
աղօթքը: Ծունկ խոնարհած աղաչում է նա Աստծուն,
որ այս ժամը ախտամեղման անցնի իրենից, եթէ
հնարաւոր է. «Աբրահ, Հայր, ամեն ինչ հնարաւոր է
քեզ համար. հեռացրո՞ւ ինձանից այս բաժակը, բայց
ոչ թէ ինչպէս ես, այլ ինչպէս դու ես ուզում»: Երկու
անգամ լսում են մտերիմները այս աղօթքը. բայց
մինչ Աստուծոյ Որդին խաղաղութեան մէջ շարունա-
կում է իւր մարդկային պայքարը մահուան սարսափի
դէմ, վերջին օրերի յուզումներից և չափազանց լա-
րումից յոգնած աշակերտները սկսում են ննջել. նմա-
նապէս Պետրոսը: «Սիմոն, դու ննջում ես. չկարողա-
ցա՞ր մի ժամ արթուն մնալ. արթուն կացէք և աղօ-
թեցէք, որ փորձութեան մէջ չընկնիք»:

Յիսուսի համար այժմ արդէն վերջնականապէս
պարզուած էր, որ մարդարէն նահատակ պէտք է լինի
և ճշմարտութիւնը յաղթում է իւր վկայի արեամբ:
Սակայն թէև նրա հոգին յօժար է, բայց մարմինը
տկար: Երեք անգամ Յիսուսը յոգնածներին արթնա-
ցնում է. երրորդ անգամ, երբ արդէն վճռական ընդհան-
րում էր: Այն ժամանակ նա հաւաքում է իւր բոլոր
աշակերտներին և ասում նրանց. «Ահա մեղաւորների
ձեռքն եմ տրւում ես. վեր կացէք, երթանք. տեսէք,
գալիս է մատնիչը»:

Յիրաւի շուտով դրանից յետոյ գալիս է Յուդան
տաճարի պահապանների մի զինուած խմբի հետ և
նախօք օրոշուած նշանի համաձայն՝ Ռարբի կոչելով
և համբուրելով մատնում է իւր վարդապետին՝ Յիսու-
սին նրանց ձեռքը: Մի թեթեւ կռուից յետոյ, որի ժա-
մանակ աշակերտներից մէկը քահանայապետի ծառայի

ականջն է կտրում, Յիսուսը մնում է կախնաւորուած՝
թշնամիների ձեռքում, իսկ բոլոր աշակերտները փախ-
չում են: Միայն Պետրոսն է հետևում իւր կախնա-
ւորուած վարդապետին մինչև Կայիափա քահանայա-
պետի տունը, ուր ձերակոյտի մի մասը դեռ սպասում
էր սկսած գործի վախճանին: Բանը յաջող էր: Ահա
բերում են Նազովրեցուն: Որքան կարելի է շտապով
դատաստանի ատեան են կազմում: Մահուան վճռի
դէպքում պէտք է ներկայ լինէին զոհէ ձերակոյտի
23 անդամները. բայց անկարելի է, որ այս պատաս-
խանատու, ծանր խնդրում ամբողջ ձերակոյտը, բացի
քահանայապետից 70 հոգի, դատավարութեանը մաս-
նակցելու կանչուած լինին:

Մինչ Յիսուսը տան ներսուսն է, բակում սպա-
սում է Պետրոսը, թէ ի՞նչ է լինելու այս բոլորի վեր-
ջը: Նրա արածը մի յանդգնութիւն էր, որի պատճառը
մի կողմից սէրն էր դէպի Վարդապետը, միւս կողմից
մի քիչ առաջ զօրեղ կերպով շարժած անձնասիրու-
թիւնը: Բակի մէջ կրակ է արած և շուրջը բոլորել են
Կայիափայի ծառաներն ու տաճարի պահակախմբից
մարդիկ: Պետրոսն էլ մօտենում է նրանց կրակի մօտ
տաքանալու:

Յանկարծ նրան ճանաչում են. ամենից առաջ մի
աղախին, որ նրան լաւ գիտեւուց յետոյ՝ երկու ան-
գամ երեսին ասում է, թէ դու էլ Գալիլիացի Յիսուսի
հետ էիր: Նրան միանում են միւսները. Ի հարկէ դու
էլ նրանցից ես. լեզուդ էլ մատնում է քեզ, որ Գա-
լիլիացի ես:

Պետրոսը յամառութեամբ և երդումներով ուրա-
ցաւ: Այդ մարդուն ես չեմ ճանաչում: Այդ խօսքերն
ասելիս անշուշտ նա լսեց իւր ներսում Յիսուսի ասածը,
որ նախազուգահեռ էր բոլորը, բայց այդ ձայնից աւելի
զօրեղ էր երկիւղի զգացումը: Նրա երդումները շփո-
թեցրին շրջապատողներին և նա կարողացաւ փա-
խուստ տալ: Դուրս գնալուց յետոյ, նա դառն կերպով
լաց եղաւ:

Լուսարացին սկսուեց դատավարութիւնը ձերա-

կոյտի առաջ:

Ամենից կարեւորն այն էր իշխանաւորներին համար, որ դատը հնար եղածին չափ շուտ վերջանար: Հաւանակ իրենց նախկին մտադրութեանը՝ նրանք համարձակուել էին տօնի եռուն ժամանակ ձերբակալել Գալիլիացուն: Վաղուց էին իրենք մահուան դատապարտել նրան: Շուտով պէտք է ընկնի նա, եթէ այդ անկումը հաստատ է լինելու:

Հրէական արդարադատութիւնը պահանջում է երկու օրուայ դատավարութիւն՝ մահուան վճիռ կայացնելու դէպքում: Բացի դրանից դեռ պէտք է հռովմէական իշխանութիւնն էլ վճիռը հաստատէր: Այդ բոլորին սպասել երկար կըսաւ:

Հրէական արդարադատութեամբ Յիսուսին կարելի էր մահուան դատապարտել թէկուզ միայն նրա համար, որ նա բոլոր ժողովրդի առաջ հայեցել էր տաճարը՝ աւաղակների ուղի անուանելով այն: Բայց Պիղատոսն ինքը տաճար կողոպտող է. կհաստատէ՞ նա այդ հիման վրայ կայացրած մահուան դատավճիռը:

Վերջապէս՝ հրէական հասկացողութեամբ Մեսիա լինելու վստահութիւնը առհասարակ յանցանք չէր կարող համարուել. ո՞ւր մնաց թէ մահուան պատժի արժանի:

Միայն մի կերպ կարելի էր շուտով և հաստատապէս նպատակին հասնել: Նազովրեցուն պէտք էր Հռովմայեցու դատաստանին յանձնել՝ իբրեւ կայսերական վեհափառութեան դէմ յանցանք գործողի: Մի սոսկական հրէայ, նա համարձակուել էր իրեն թագաւոր հրատարակել Երուսաղէմում և արքայական պատիւներ էր ընդունել: Կարո՞ղ էր Պիղատոսն այդ բանն անուշադիր թողնել և նրան ծանր կերպով չպատժել: Հարկաւոր էր միայն, որ Յիսուսը ձերակոյտի առաջ իւր բերանով ասէր, թէ ինքը հրէաների թագաւորն է: Այն ժամանակ Պիղատոսն ստիպուած պէտք է լինի իրենց լսելու: Եթէ դիմադրէ, կսպառնան նրա վրայ զանգատ ուղարկելու Հռովմ: Նա չի կարող չլսել իրենց:

Մեղադրութեան ծրագիրն այնպէս լաւ էր կազմուած, որ հարցաքննութիւնն այժմ շատ կարճ կարող էր լինել: Մի նախադասութիւն էր պէտք լսել նրա բերանից և ապա գործն անմիջապէս յանձնել բարձրագոյն ատեանին:

Երբ ձերակոյտի միջից կալանաւորուածի դէմ շատ մեղադրանքներ են յարուցանում, բայց չեն կարողանում վկաների համերաշխ ցուցումներով ապացուցանել, վեր է կենում քահանայապետը և վերջին, ամեն ինչ վճռող հարցն է առաջարկում. «Ի՞նչ Մեսիան ես, Բարեբանեալի Որդին»:

Եւ Յիսուսն ասաց. «Ես եմ. և դուք կտեսնէք մարդու Որդուն նստած գօրութեան աջ կողմը, ամպերի վրայով գալիս»:

Իսկ Քահանայապետն ասաց. էլ ի՞նչ վկայութիւն է պէտք մեզ:

Վճռուած է:

Կալանաւորին պէտք է շղթայակապ տանել կուսակալի մօտ, իբրեւ պետական յանցաւորի:

Պիղատոսը, որ առհասարակ կեսարիա քաղաքում էր նստում, զատիկ տօնի պատճառով անձամբ երուսաղէմ էր եկել: Ամեն կողմից, հեռուից ու մօտից ժողովուած անհամար հրէաների մէջ կենդանի խռովութեան ու ապստամբութեան ոգին այդ էր պահանջում, զգուշութեան համար:

Արագութեամբ տարածւում է գիշերային յարձակման և Յիսուսի ձերբակալութեան լուրը քաղաքում և առաւօտը ժողովրդի մի մեծ բազմութիւն: Գիւմում է դէպի հռովմէական կուսակալի պալատը: Այստեղ ձերակոյտի պատգամաւորները բանակցում են Պիղատոսի հետ: Նրանց գործը յաջողում է, որովհետեւ ոչ միայն կարողանում են մարդասպան Բարաբրասին արձակել տալ, այլ և, մեծ գօտաւրութիւններից յետոյ, վճիռ են անել տալիս «Բոլոր սրբութիւնների թշնամի» Նազարէթցի Յիսուսի դէմ:

Ամբողջ գործին Պիղատոսը սկզբից մինչև վերջը վերաբերւում է հեղնութեամբ և պարզ արհամարհան-

քով դէպի հրէական ժողովրդի առաջնորդներն ու ծերակոյտի անդամները: Նրա տպաւորութիւնն Յիսուսի մասին այն է, որ նա մի ցնորամիտ երևակայող է, միանգամայն անվտանգ հոովմէական պետութեան համար: Ի՞նչ թագաւոր կարող է լինել այդ դունատ, տանջուած Գալիլեացին: Պէտք է ազատ թողնել նրան:

Բայց հեշտ չէ քահանայապետներին հակառակելը, մանաւանդ կենդրոնական իշխանութեան ցանկութիւնն է համերաշխ լինել նրանց հետ: Այդպիսի մտքերը փոխում են Պիղատոսի տրամադրութիւնը և ահա նա տեղի է տալիս իրեն արհամարհած ամբոխի ազդակներին առաջ և որոշում է կատարել նրանց պահանջը: Արժէ՞ մի հասարակ Գալիլեացու համար վտանգել իւր գրութիւնը Հրէաստանում:

Պիղատոսը դատապարտում է Յիսուսին, որին անմեղ էր գտել, ամենաանարգ մահուան՝ խաչի վրայ: Փայտի վրայ կախուածը համարւում է Աստուծոյ կողմից նշուում: Բայց հրէաները փայտից կախում էին միայն մեռցրածի դիակը: Կենդանի մարդուն փայտից կախելը հոովմէական պատիժ էր, յատկապէս կայսերական վեհափառութեան դէմ յանցանք գործողների համար:

Պատիժն իրագործելու տեղ ընտրում են Գողգոթան, մի բլուր, որպէս զի հեռուից տեսնին բոլորը կախուած դիակը և սարսափ զգան:

Հոովմէական սովորութիւնն էր դատապարտուածին գանակոծել, կախելուց առաջ: Շատերը չէին զիմանում և մեռնում էին այդ տանջանքներից: Յիսուսը զիմանում է բոլորին և ուժասպառ, առանց իւր խաչափայտը կրել կարողանալու, որ ստիպում են տանել պատահական անցորդ Կիւրենացի Սիմոնին, բարձրանում է դէպի Գողգոթա: Այստեղ նրան խաչ են հանում, երկու կողքից երկու աւազակներ: Երկու ձեռքերի մէջ ամրացրած տախտակի վրայ գրուած էր նրա յանցանքը, որի համար մեռնում էր. «Հրէաների թագաւորը»: Մի ծաղրական մակդիր Հոովմայեցու կող-

մից թէ Յիսուսի իրեն և թէ հրէական մեծամեծների համար: Այնուամենայնիւ հրէաները ծաղրում են խաչուածին, որ ուրիշներին փրկելուց յետոյ, իրեն ազատել չէր կարողանում. «Թող իջնի խաչից Իսրայէլի թագաւորը, որ տեսնենք ու հաւատանք»:

Նրա վերջին խօսքերն էին. «Էլի, էլի, լամա սարթանի», որ նշանակում է՝ Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ թողիր ինձ: Շուրջը կանգնած հրէաները կարծում էին, թէ Եղիային է կանչում:

Աշակերտները ոչ ոք ներկայ չէր: Մայրն ու եղբայրներն էլ չկային: Յարգող կանանց մի խումբ հեռուից դիտում էր Վարդապետի վերջին ըոպէսները. ամենից առաջ Մարիամ Մագթաղենացին:

Պիղատոսը թոյլ է տալիս, որ Յիսուսի բարեկամներից մէկը, Յովսէփ Արեմաթացին, դիակը ամփոփէ դիշերը վրայ համակուց առաջ, սեպհական գերեզմանոցում:

Վարդապետի մահից մի քանի օր յետոյ, նրա հաւատարիմները կրկին սկսում են ժողովուել: Գալիլեացի հետևողներն էլ միասին են, կողք բաժ Վարդապետին յիշելու համար:

Այդտեղ երևում է նրանց Յիսուսը: Յիսուսը երևացել է միայն իւրայիշներին: Մատթէոսի աւետարանը պատմում է, որ Յիսուսի մահուան ժամանակ՝ մեռելները դուրս են եկել իրենց գերեզմաններից և տեսնում էին նրան Երուսաղէմի փողոցներում: Յիսուսի մասին աւետարանն այդպիսի բան չի պատմում: Միայն հաւատն է տեսնել նրան:

Ամենից առաջ Յիսուսը երևաց Պետրոսին, ապա՝ մտերիմ աշակերտներին, յետոյ՝ միանգամից 500 հաւատացեալներին, ապա՝ Յակոբոսին և ի վերջոյ մի անգամ էլ բոլոր առաքեալներին: Այդպէս է պատմում Պօղոս առաքեալը և աւետարանները, բացի Մարկոսից, լրացնում են այս տեղեկութիւնը զանազան տեսակ:

Մի կէտում սակայն ոչ մի տարբերութիւն չկայ: Այդ
այն է, որ բոլոր առաքեալների համոզմամբ էլ այդ
ներքին տեսիլները,—որոնց բացատրութեան համար
իրեն օրինակ կարող է ծառայել Պօղոս առաքեալի
տեսիլը Դամասկոսի ճանապարհին, որ միայն ինքն էր
տեսել, բայց ոչ իւր շրջապատողները,—փառաւորուած
Մեսիայի կենդանութեան ակնյայտնի արտայայտու-
թիւններն են, որով աստուածային յաղթողը յաղթա-
հարում է մահը:

«Յիսուսն իսկապէս յարութիւն է
առել»: Նորա հետեւողներն ապրում են այդ հաւատով,
կոպտուած իրենց Տիրոջ հետ և սպասելով նրա գալըս-
տեանը, մինչև որ, նրա մահից յետոյ կելոյ առաջին
Պենտեկոստէին՝ այդ հաւատից ծնունդ առաւ Երուսա-
ղէմում Յիսուսի առաջին համայնքը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0158744

ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Բ. Կ.

1. Die armenische Kirche in ihren Beziehungen zu den syrischen Kirchen bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Leipzig 1904 . . . 4 —
2. Des hl. Irenäus Schrift zum Erweise der apostolischen Verkündigung (Կարապետ ծ. վրդ.-ի հետ միասին). հայերէն և գերմաներէն. Leipzig 1907 . . . 3 —
3. Նոյն զրքի գերմաներէն թարգմանութեան Բ. հրատարակութիւնը, Leipzig 1908 . . . — 80
4. Բաբելոն և Սուրբ Գիւրք. էջմիածին 1908 . . . — 15
5. Ընդհանուր եկեղեցական պատմութիւն Ա. Հին եկեղեցին. էջմիածին 1908 . . . 1 25
6. Տիմոթէոսի հպիսկապոսապետի Աղեքսանդրեայ Հակաճառութիւն առ սահմանեալն ի ժողովոյն Քաղկեդոնի (Կարապետ ծ. վրդ.-ի հետ միասին). էջմիածին 1908 . . . 4 —
7. Վերանորոգութեան կարիքը Հայոց եկեղեցու համար. էջմիածին 1908 . . . — 10
8. Հայոց եկեղեցու յարաբերութիւնները ասորաց եկեղեցիներին հետ. էջմիածին 1908 . . . 1 50
9. Կրօնների պատմութիւն. էջմիածին 1909 . . . 1 50

Գինն է 30 կոպէկ.

Դիմել էջմիածին ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ.